

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Rudolf Lodgman von Auen a jeho vztah
k Československu v období první republiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

vedoucí práce: doc. PhDr. Alena Misková
Praha 2007

Pavla Kajzrová

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně na základě těchto pramenů a literatury, které jsou citovány v poznámkách v textu a uvedeny také v seznamu pramenů a literatury na konci práce.

V Praze 23. listopadu 2007

Pavla Kajzrová

Obsah

Úvod.....	3
Metody.....	3
Členění práce.....	4
Rozbor primárních a sekundárních pramenů.....	6
- Odborná literatura.....	6
- Dobová literatura a paměti.....	7
- Archivní prameny.....	7
1. Vznik Československa.....	9
1.1 Cesta k 28. říjnu 1918.....	9
1.2 28. říjen 1918.....	11
1.3 Reakce na 28. říjen v ostatních částech země.....	12
1.3.1 Situace na Slovensku.....	13
1.4 Ženevská jednání.....	14
1.5 Situace na domácí politické scéně po 28. říjnu.....	15
1.6 Problém stanovení hranic.....	16
2. Vstup Rudolfa Lodgmana von Auen do politiky a vznik provincie Deutschböhmen.....	18
2.1 Stručný životopis.....	18
2.2 Vznik provincie Deutschböhmen.....	19
2.3 Československo versus Deutschböhmen a Deutschösterreich.....	24
2.4 Krátkých osm týdnů existence Deutschböhmen.....	26
3. Marný zápas o Deutschböhmen.....	32
3.1 Zánik provincie Deutschböhmen.....	32
3.2 Reakce Deutschösterreich na obsazení provincií.....	34
3.3 Konec nadějí na odtržení Deutschböhmen od Československa.....	35
3.4 Pařížská mírová konference.....	36
3.5 Situace v bývalé provincii Deutschböhmen v době mírových jednání.....	40
3.5.1 Emigrace.....	40
3.5.2 Události v provincii.....	44

2.5.3	Ilegální organizace na podporu Deutschböhmen.....	46
3.6	„Likvidace" Provincie Deutschböhmen.....	47
4.	Negativismus.....	49
4.1	Návrat českých Němců.....	49
4.2	Německé strany a spolky v Československu.....	51
4.2.1	Politické strany.....	51
4.2.2	Spolky.....	53
4.3	Ústava, jazykový zákon a československá menšinová politika.....	55
4.4	Pozemková reforma.....	58
4.5	Volby 1920.....	59
4.6	Podzim 1920.....	61
4.7	Začátek Lodgmanova konce.....	63
4.8	Rozpad Německého parlamentního svazu.....	64
4.9	Baeranova aféra.....	68
4.10	Konec negativismu.....	70
5	Mezi lety 1925-1945.....	72
5.1	Aféry.....	72
5.2	Aktivismus.....	74
5.3	Hospodářská krize a konec aktivismu.....	75
5.4	Lodgmanovo stanovisko k Sudetendeutsche Heimatfront a Sudetendeutsche Partei.....	76
5.5	Cesta k Mnichovu.....	78
5.6	Lodgman a Mnichov.....	81
6	Dobové a současné hodnocení Lodgmanovy činnosti v období první československé republiky.....	82
	Závěr.....	86
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	90
	Seznam zkratk.....	93
	Přílohy.....	94

Úvod

Rudolf Lodgman von Auen patří k jednomu vůbec z nejvýznamnějších německých politiků, jež se objevili na politické scéně první republiky. Přesto jeho jméno není širší veřejnosti příliš známé. Stejně je to i s provincií Deutschböhmen, jejímž zemským hejtmanem Rudolf Lodgman byl. O její existenci ví pouze ti, kteří se hlouběji zabývají okolnostmi vzniku Československé republiky.

Se jménem Rudolfa Lodgmana von Auen jsem se poprvé setkala při studiu regionálních dějin o konci první světové války v Knize o Liberci. Snažila jsem se tehdy nalézt více informací o tomto muži, ale narazila jsem na problém, že ve většině publikací věnovaných dějinám první republiky o něm nejsou zmínky vůbec žádné a nebo pouze velmi stručné. Myslím si ale, že Rudolf Lodgman von Auen si pozornost historiků zaslouží, neboť měl silný vliv na formování česko-německých vztahů v prvních letech existence samostatného Československa a ovlivnil postoj německých politických stran na počátku jejich působení v československém Národním shromáždění. Nemalý vliv měl také na sudetoněmecké hnutí, ne však to ve třicátých letech, ale to, které se zformovalo po odsunu německého obyvatelstva z Československa.

Vzhledem k tomu, že v českém prostředí neexistuje žádná práce, která by se zabývala podrobněji politickou činností Rudolfa Lodgmana von Auen, rozhodla jsem se pro zpracování právě tohoto tématu. Zaměřím se na období první československé republiky, neboť v tomto období byl Rudolf Lodgman von Auen politicky nejaktivnější. Působení Rudolfa Lodgmana po druhé světové válce se budu věnovat pouze okrajově.

Metody

Ve své práci budu postupovat chronologicky. Pevný rámec mé práce tvoří období první republiky. Postupně budu popisovat Lodgmanovy aktivity na pozadí jejího historického vývoje a budu je vykládat v příslušném dobovém kontextu.

Členění práce

Práci jsem rozdělila do šesti částí. Ty jsou dále členěny na jednotlivé kapitoly. V první části mé práce se budu věnovat vzniku Československé republiky. **Podle mého názoru, je nutné znát alespoň základní okolnosti vzniku Československa** pro pochopení dalších částí práce. V období příprav a vzniku Československé republiky se prosadí a je realizována myšlenka vzniku provincie Deutschbohmen a právě v této překotné době vstupuje na politickou scénu dr. Rudolf Lodgman von Auen.

V druhé části se budu zabývat vstupem Rudolfa Lodgmana von Auen do politiky a vznikem provincie Deutschbohmen. Na úvod této části si pološím otázku, kdo to byl vlastně dr. Lodgman. Ve stručném životopise se zmíním o období jeho života před tím, než se začal podílet na vzniku a formování provincie Deutschbohmen. V další kapitole popíšu vznik provincie Deutschbohmen a pokusím se zjistit, kdy se vůbec poprvé objevila myšlenka na vytvoření této provincie. Vylíčím, jaký měla vztah ktzv. Deutschósterreich¹ a jak se kní stavěla československá vláda. Na závěr se zaměřím na krátkých osm týdnů existence provincie Deutschbohmen. Popíšu těžkosti, které doprovázely výstavbu a organizaci státní moci a státního aparátu této provincie.

Činnost provinciální vlády ukončila československá armáda, jež obsadila pohraničí. Této události se věnuji v první kapitole třetí části. Dále se budu ve třetí části zabývat aktivitami exilové vlády Deutschbohmen v době pařížské mírové konference. Neopomenu však ani připomenout důležité události, které se v bývalé provincii udály v téže době, a zmíním se také o ilegálních organizacích, které nadále připravovaly podmínky pro úspěšné odtržení pohraničí. Třetí část uzavřu kapitolou o „likvidaci“ provincie Deutschbohmen. Ta probíhala ještě dva roky po podepsání mírových smluv.

Ve čtvrté části se budu podrobněji zabývat obdobím let 1920-1925, pro které je typický negativismus německých politických stran. V této době měl dr. Rudolf Lodgman vůbec největší politický vliv. Zaměřím se výhradně na německé politické strany. Budu se věnovat přelomovým událostem, jež měly vliv na přístup německých politických stran k Československu. Jedná se o vydání ústavy a jazykového zákona 29. února 1920, pozemkovou reformu, první československé parlamentní volby a

¹ Německé Rakousko

vlnu stávek na podzim roku 1920. Popíšu, jaké reakce vyvolaly tyto události mezi politickými zástupci českých Němců a především u Rudolfa Lodgmana. V dalších kapitolách čtvrté části se budu věnovat prohlubování názorových rozdílů mezi německými stranami v Československu v průběhu 20. let a počátkům tzv. aktivismu německých politických stran. Popíšu události, jež vedly ke konci převahy negativistického přístupu německých politických stran a k ukončení politické kariéry Rudolfa Lodgmana. Předposlední kapitolu věnuji problematice osobnosti poslance Aloise Baerana, neboť aféra, kterou rozpoutal, byla zajisté jednou z hlavních příčin, proč Rudolf Lodgman nezískal ve volbách mandát do poslanecké sněmovny a ukončil svou politickou kariéru.

Pátá, předposlední, část mé práce, je věnována období Lodgmanova života v Československu mimo politickou scénu. Zahrnuje časové rozpětí od roku 1925, kdy Rudolf Lodgman kvůli neúspěchu ve volbách opustil vrcholnou politiku, do roku 1945, kdy byl odsunut do Německa. V první kapitole této části vylíčím několik politických afér, které Rudolfa Lodgmana pronásledovaly ještě téměř celé jedno desetiletí po odchodu z politiky. Abych mohla popsat Lodgmanův postoj k sudetoněmeckému hnutí ve třicátých letech 20. století v Československu, zmíním se stručně ve dvou kratších kapitolách o období konce 20. let, tj. o období tzv. aktivismu německých politických stran a hospodářské krizi. Ta ukončila politickou spolupráci a sblížovací pokusy Čechů a Němců v Československu. Ve speciální kapitole se budu zabývat názorem Lodgmana na Sudetendeutsche Heimatfront, Sudetendeutsche Partei a na jejich hlavního představitele Konrada Henleina. Na závěr páté kapitoly nastíním ve zkratce cestu k Mnichovské dohodě, popíšu Lodgmanovu reakci na odtržení pohraničí a zmíním se o jeho životě během druhé světové války.

V poslední části práce se pokusím o hodnocení politické činnosti Rudolfa Lodgmana von Auen v Československu. V první řadě se zaměřím na současné publikace a jejich hodnocení. V druhé řadě nastíním dobový pohled jeho současníků. Přičemž se zaměřím na dobový český a německý tisk.

V závěru celé práce shrnu Lodgmanův vztah k Československu a v krátkosti popíšu Lodgmanovy aktivity po válce.

Rozbor primárních a sekundárních pramenů

Odborná literatura

Jak už jsem výše podotkla, o činnosti Rudolfa Lodgmana von Auen nepojednává žádná rozsáhlejší publikace či monografie, která by byla dostupná v českém prostředí. Při studiu tématu jsem pracovala s mnoha publikacemi, jež se věnují problematice první republiky. Z děl české provenience to byly, mimo jiné, Klimkovy *Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIII.*, Kárníkovy třídílné *České země v éře první republiky*, a Galandauerův *Vznik Československé republiky*. Pro vznik, vývoj provincie Deutschbohmen a činnost německých politických stran v Československu to pak byla díla pánů Jaroslava Césara a Bohumila Černého *Od sudetoněmeckého separatismu kplánům odvety* a dvoudílná *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*. Tyto knihy jsou sice tendenční ale zpracovávají vůbec nejpodrobněji situaci v pohraničí a činnost německých politických stran v Československu. Navíc dosud nebylo vydáno žádné jiné dílo podobného rozsahu, které by je předčilo. Kniha *Od sudetoněmeckého separatismu kplánům odvety* je jedinou knihou, která se zaměřuje pouze a výhradně na vznik a existenci německých provincií Deutschbohmen a Sudetenland a německých krajů Deutschsudmahren a Böhmerwaldgau v roce 1918. Autoři v knize hledají kořeny iredentistického hnutí, popisují jeho průběh a doznívání.

Zajímavé informace, podněty a odkazy na další literaturu jsem našla v *Návratech sudetské otázky* od Václava Houžvičky a v Haasově studii *Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení: od habsburského státu k Československu - Němci v českých zemích v letech 1918-1919* ve sborníku studií *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*.

Pracovala jsem také s monografiemi německé provenience. V první řadě to bylo Seibtovo *Německo a Češi*, Hoenschova *Geschichte der Tschechoslowakei* a silně „prosudetská“ *Sudetendeutsche Geschichte* od Emila Franzela.

Nepodařilo se mi čerpat informace z knihy *Rudolf Lodgman von Auen: Ein Leben für Recht und Freiheit und die Selbstbestimmung der Sudetendeutschen*. Tato kniha je jedinou monografií o Rudolfovi Lodgmanovi von Auen. Kniha je bohužel nedostupná.

Dobová literatura a paměti

Informace jsem čerpala také ze starší literatury a pamětí pocházejících z dvacátých a třicátých let 20. století, jež mi poskytla velice cenné informace. Jednalo se např. o *Die Sudetendeutsche Freiheitsbewegung in den Jahren 1918-1919* od Paula Molische, *Der Untergang Österreichs und die Entstehung des Tschechoslowakischen Staates* od Jana Opočenského a o knihy Kamila Krofty *Němci v Čechách a Z dob naší první republiky*.

Z pamětí bych chtěla vyzvednout Peroutkovo *Budovám státu* a Cajthamlovu *Slávu a pád provincie Deutschböhmen*, která podává jedinečný dobový český pohled na provincii Deutschböhmen a podrobně popisuje obsazování pohraničí československým vojskem. Navíc v jejím závěru je do češtiny přeložen Lodgmanův článek *Meine Verhandlungen mit dem „Národní výbor“*. *Eine Erinnerung an 1918 von Abg. Dr. Lodgman*. V tomto článku Lodgman nejenom podrobně popisuje své vyjednávání s Národním výborem, ale líčí také vznik provincie Deutschböhmen.

Archivní prameny

Za archivními dokumenty jsem se vypravila do Státního oblastního archivu v Litoměřicích, kde je umístěn fond s pozůstalostí dr. Lodgmana von Auen. Prostudovala jsem celou pozůstalost, jež zahrnuje období mezi lety 1908 až 1938. Obsahuje materiály převážně politického charakteru. Jsou v ní cenné dokumenty k provincii Deutschböhmen. Obsahuje velké množství novinových ústřížků, které jsou tématicky rozděleny. Vedle výstřížků je v pozůstalosti uložena bohatá korespondence. Lze v ní nalézt dopisy prezidentu Wilsonovi, ale také Hitlerovi. Pozůstalost obsahuje soudní spisy, jež se vážou k Lodgmanovým politickým aférám především s Aloisem Baeranem a Franzem Křepkem. Pozůstalost však nenabízí téměř žádné informace o Lodgmanově osobním životě. O privátních věcech je možné se dočíst pouze z korespondence. Chybí také zcela zprávy o Lodgmanově činnosti ve Svazu německých samosprávných těles.

V archivu Akademie věd jsem prostudovala deník Hanse Hartla, blízkého spolupracovníka Rudolfa Lodgmana a člena zemské vlády Deutschböhmen, ve kterém je podrobně popsána činnost zemské vlády Deutschböhmen od listopadu 1918 do března 1919.

Dále jsem pracovala s edicemi pramenů *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920*, kterou uspořádali Josef Harna a Jaroslav Šebek, a také s rozsáhlou německou edicí dokumentů *Dokumenten zur Sudetenfrage* od Fritze Petra Habela.

Zprávy z dobového tisku jsem vybrala z velkého množství výstřižků uložených v pozůstalosti dr. Lodgmana. Také jsem přebírala citace z *Reichenberger Zeitung* a *Bohemie*, které byly uvedeny v poznámkách knih Jaroslava Césara a Bohumila Černého.

Životopisná data Rudolfa Lodgmana von Auen jsem převzala z inventáře k pozůstalosti Rudolfa Lodgmana, jež uspořádala Jitka Solská, z knihy *Pohoří divočáků* od Emila Hrušky a také jsem čerpala z článku *Ein Vorkämpfer des Sudetendeutschtums* uveřejněném k 65. Lodgmanovým narozeninám v novinách *Landesdienst Böhmen-Mähren*. Tento článek je uložen v Lodgmanově pozůstalosti v SOA Litoměřice.

Do příloh jsem vybrala významné dokumenty z Lodgmanovy pozůstalosti. Jako velký problém se ukázalo získat Lodgmanovu fotografii. V jeho pozůstalosti si lze prohlédnout fotografie členů *Deutsche Nationalpartei*, ale Lodgmanova fotografie chybí.

1. Vznik Československa

1.1 Cesta k 28. říjnu 1918

Vznik samostatného Československa je spojován s datem 28. října 1918. Je si však nutné uvědomit, že říjnový převrat je pouze jednou z událostí stojících na konci dlouhého a komplikovaného procesu. Vznik Československa tak nebyl dílem okamžiku, jak by se uvedením data jednoho jediného dne mohlo zdát.

S myšlenkou vzniku samostatného státu vystoupil poprvé Tomáš Garrigue Masaryk těsně po své emigraci ze země na podzim roku 1914². Společně s Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem se mu podařilo během necelých čtyř let přesvědčit západní mocnosti o nutnosti zřízení slovanského bloku „nástupnických“ států. Ty by sloužily jako bariéra mezi Německou říší a Rakouskem a také jako bariéra proti dalšímu šíření komunismu.³ Výchozí pozice české emigrace nebyla vůbec výhodná. Nový stát, jež měl vzniknout na území Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, totiž nikdy dříve neexistoval jako jeden sjednocený celek.

Idea česko-slovenského státu nacházela zprvu podporu pouze v zahraničí u českých a slovenských krajanských spolků jak ve Spojených státech amerických tak v Evropě. Další velkou oporou českého a slovenského zahraničního odboje byly vojenské jednotky, tzv. legie. Tvořily je Češi a Slováci žijící v cizině, přeběhlíci z rakousko-uherské armády a váleční zajatci. Tyto jednotky se úspěšně zapojily do válečných operací po boku Spojenců a tak výrazně přispěly k mezinárodnímu uznání nově vznikajícího státu.

Činnost zahraničního odboje kontrastovala až do května roku 1917 se situací v Čechách. Ihned po vypuknutí války zde byla jakákoli politická činnost silně omezena. Přední politici byli zatčeni. V roce 1916 se šice ustavil Národní výbor jako celonárodní politická organizace a Český svaz, který sdružoval české poslance v říšské radě. Jejich postoje byly však zcela prorakouské. Ke změně došlo až v květnu roku 1917. 30. května 1917 byla znovu otevřena říšská rada ve Vídni. Český poslanec a předseda Českého svazu František Staněk v ní přednesl program, který požadoval vznik společného státu Čechů a Slováků v rámci habsburské monarchie. Ani v tuto chvíli tak nelze hovořit o jednotném postupu zahraniční a

² v říjnu 1918 nastínil své představy historikovi a publicistovi R.W. Setonovi.

³ Hoensch, Geschichte der Tschechoslowakei, s. 13.

domácí akce. S prorakouskou i federalistickou politikou se česká domácí politická scéna definitivně rozloučila až v Tříkrálové deklaraci z 6. ledna 1918. V ní již čeští poslanci zcela jednoznačně podpořili samostatný stát Čechů a Slováků, který by vznikl v hranicích historických zemí a zajišťoval by menšinám jejich práva.⁴ 13. dubna pak čeští politici ve Smetanově síni Obecního domu v Praze stvrdili tento svůj záměr slavnostní přísahou.

Situace v Čechách nabrala od počátku roku 1918 rychlý spád. Po slavnostní přísaze následovaly 1. května oslavy svátku práce. Na mnoha místech se změnila v demonstrace za právo na sebeurčení. Vlna demonstrací vyvrcholila generální stávkou 14. října 1918. Při této stávce se nejenom protestovalo proti vývozu potravin ze země, ale také bylo do mnoha proklamací zařazeno prohlášení o vzniku samostatného Československa. 13. června se nově konstituoval Národní výbor, v němž byly zastoupeny české politické strany podle výsledků voleb do říšské rady v roce 1911. Úkolem Výboru bylo připravení podmínek pro vznik samostatného státu. V tu dobu se již Rakousko-Uhersko zmítalo v agónii a jeho rozpad byl naprosto neodkladný. Centrální mocnosti byly poraženy. Snaha císaře Karla I. zachránit monarchii, alespoň přeměnou na federalistický stát, byla naprosto marná. Císařský manifest z 16. října 1918 byl Národním výborem odmítnut.

V zahraničí mezitím dosáhl Masaryk společně se svými spolupracovníky uznání Národní rady československé, jež od roku 1916 koordinovala československý **zahraničí odboj, za oficiální představitelku budoucího státu. 14. října se Rada** dokonce změnila v prozatímní vládu budoucího státu. 18. října pak tato vláda vydala jako reakci na mírové nabídky Ústředních mocností a Manifest císaře Karla I. tzv. Washingtonskou deklaraci. Jejím autorem byl Tomáš Garrigue Masaryk. Jednalo se o vlastní prohlášení nezávislosti československého národa. Masaryk v ní zdůvodnil **rozchod** s Habsburky, nastínil zásady uspořádání budoucího státu a deklaroval základní zásady občanských svobod nové republiky. 25. října odcestovala delegace vedená předsedou Národního výboru Karlem Kramářem do Ženevy na jednání s představiteli zahraničního odboje.

⁴ „Národ náš se hlásí o tuto svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní a jsa všecek prodchnut vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a v svém státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém i na rovnosti všeho občanstva a v hranicích historických zemích a sídel svých a své větve slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznáváje v tomto státě národním menšinám plná, rovná práva národní.“ Převzato z: Galandauer, Vznik Československé republiky 1918, s. 151.

1.2 28. říjen 1918

Již večer 27. října telefonoval delegát Národního výboru ve Vídni Vladimír Tusar do Prahy, že vojenské zhroucení monarchie je přede dveřmi.⁵ 28.října ráno se sešli hlavní političtí představitelé Národního výboru, kteří byli přítomni v Praze: agrárník Antonín Švehla, státoprávní demokrat Alois Rašín, sociální demokrat František Soukup a český socialista J. Stříbrný, aby převzali Obilní úřad. Národní výbor vystupoval jako reprezentant nového státu.

Později dopoledne byl na vývěsce Národní politiky na Václavském náměstí vyvěšen text nóty, kterou předchozí večer zaslal ministr zahraničí monarchie hrabě Andrassy prezidentovi USA Wilsonovi.⁶ Nóta byla novou, opakovanou nabídkou příměří. Vzhledem k tomu, že císař Karel chtěl zachránit Rakousko-Uhersko stůj co stůj, obsahovala nóta souhlas s přijetím Wilsonových požadavků o právech jednotlivých národů Rakouska-Uherska. Nótu si lidé mylně vyložili jako kapitulaci.⁷ Střed Prahy brzy zaplnily desetitisíce lidí, jež oslavovaly Wilsona, Masaryka a Československo. Na domech byly vyvěšovány české vlajky a lidé ničili symboly právě se rozpadající monarchie. Strhávání výsostných znaků monarchie a ještě více nátlak davu na vojáky, aby se zbavovali odznaků, vyvolával hrozbu srážek manifestujících s ozbrojenou mocí.⁹

K revolučním událostem v Praze došlo i přes to, že domácí odboj dostal od zahraničního⁹ důrazné pokyny, aby se bez jejich souhlasu do revolučních akcí nepouštěli. Zahraniční odboj se totiž domníval, že válka se ještě dlouho povleče. Je zřejmé, že však členové zahraničního odboje také měli strach, že by je převrat, které ho by se neúčastnili, mohl připravit o rozhodující vliv na další vývoj.¹⁰

Členové Národního výboru se rozhodli využít živelných akcí v Praze. Okolo poledne odjeli na místodržitelství, kde od vicemístodržitele Jana Kosiny převzali správu země. Hladce proběhlo také převzetí policejního ředitelství. Stříbrný a Soukup pak u sochy sv. Václava na Václavském náměstí vyhlásili vznik samostatného státu.¹¹ Čtveřice mužů z Národního výboru rozšířená o

⁵ Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s. 15.

⁶ tamtéž s. 16.

⁷ tamtéž s. 16.

⁸ tamtéž s. 16.

⁹ zejména od Beneše

¹⁰ tamtéž s. 16.

¹¹ nebyli však první předběhl je agrárník a katolický kněz I. Zahradník, který se nacházel náhodně v centru města, viz Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s. 18.

Vávro Šrobára¹², se snažila udržet v zemi pořádek. Do ulic byli vysláni delegáti Národního výboru a sokolské hlídky. Mohutné manifestace probíhaly i druhého dne.

Ještě v noci na 29. října byl přijat první československý zákon. Národní výbor se tímto zákonem prohlásil za vykonavatele státní svrchovanosti. Zákon ponechával v platnosti veškeré dosavadní zemské a říšské zákony. Prozatím neurčoval státní formu nového státu. Rovněž byl schválen Manifest k národu, oznamující slavnostní formou vznik státu, jehož správu vzal do rukou Národní výbor jako jediný oprávněný a odpovědný činitel.¹³ Autorem prvního zákonu byl Alois Rašín. Zákon měl pouze 5 článků. Vůbec se nezmiňoval o sesazení Habsburků ani o likvidaci Rakouska-Uherska.

Zatímco většina úřadů bez problémů přijala nový stát a vyhlásila kněmu loajalitu, značně nejistý byl postoj vojska. To bylo složeno především z příslušníků cizích národností. Národní výbor s vojenským vedením velením alespoň vyjednal, že nebude zasahovat do událostí, pokud nebude ohrožen klid a pořádek. V Praze tak vznikalo jakési dvojvládí.¹⁴ To však bylo velice rychle odstraněno vzájemnou dohodou vojenského velení a Národního výboru. Vojenské velení se podřídilo Národnímu výboru pod podmínkou, že ustanou „inzultace“ vojáků a že bude postaráno o jejich zásobování. Co nejrychleji měly být ze země odsunuty jednotky složené s cizinci.

Od 28. října se formovaly také české jednotky. Podnět k jejich vzniku dal starosta Sokola Josef Scheiner. Faktickým velitelem se pak stal Jaroslav Rošický. Podle Klimka se do konce října sdružilo odhadem přes 2 000 mužů.¹⁵ 30. října se podařilo bez krveprolití převzít vojenské velení v Praze. Do té doby se ho pokoušeli udržet někteří důstojníci vedení plk. Stuschem. Ve středu 30. října třídní česká revoluce skončila.

1.3 Reakce na 28. říjen v ostatních částech země

S určitým časovým zpožděním došlo k revolucím i v dalších městech. Jednalo se ale o města s převahou českého obyvatelstva. Města s německou majoritou se hlásila k tzv. Německému Rakousku. Nikde nedošlo ke krveprolití, byť takové

¹² slovenského politika, jež náhodou byl v Praze

¹³ Klimek, Velké dějiny země Koruny české XIII. 1918-1929, s. 18.

¹⁴ tamtéž s. 19.

¹⁵ tamtéž s. 21.

nebezpečí hrozilo.¹⁶ Strach ze sociálních nepokojů vedl rakouské úřady k tomu, že rezignovaly bez odporu. V okresech s převahou českého obyvatelstva přebíraly moc okresní národní výbory.

Od 30. října bylo jasné, že převrat v českých oblastech zvítězil, **vývoj k novému státu je zde nezvratný a vzhledem k větší síle i vlivu této části země** - a s ohledem na vyústění války - mu nebude moci vzdorovat ani pohraničí.¹⁷

Čeští Němci nejdříve své naděje vkládali do Německého Rakouska. To však mělo tolik problémů samo se sebou, že se brzy začali obracet na Německo. Němci se ale nemohli vzepřít rozhodnutí dohody. Německý velvyslanec ve Vídni Botho von Wedel prohlásil: „Pakliže se Němci v českých zemích podrobí, nebraňme jim. Pokud setrvají v odporu a požádají nás o pomoc, poskytneme ji, ovšem diplomaticky či morálně.“¹⁸

1.3.1 Situace na Slovensku

Rozhodnutí o tom, že Slovensko bude součástí nového státu padlo již během 1.světové války¹⁹. 30. října 1918 se ustavila v Turčianském Sv. Martině Slovenská Národní rada, aniž by přední slovenští političtí představitelé měli informace o situaci v Čechách. Téhož dne vznikla deklarace²⁰, která vyjadřovala program slovenského národa a ohlašovala jeho rozchod s uherským státem. Slovenská Národní rada se v ní prohlásila za hlavní představitelku česko-slovenské vlády v Uhrách. Slovinci se také v deklaraci přihlásili k nově vznikajícímu státu a označili sami sebe jako jednu větev česko-slovenského národa. Pro tento národ žádali podle Wilsonových zásad právo na sebeurčení. S deklarací vyjádřila souhlas asi stovka místních slovenských Národních rad.²¹ 1. listopadu byla deklarace dopravena tříčlennou delegací do Prahy. Situace na Slovensku zůstala přesto nadále značně nepřehledná, neboť Uhry se nároků na Slovensko nehodlaly vzdát. Zde se totiž mezitím vlády ujal Mihali Karolyi.

¹⁶ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929, s. 21.

¹⁷ tamtéž s. 21.

¹⁸ tamtéž s. 22.

¹⁹ Clevelandská dohoda

²⁰ tzv. Martinská deklarace

²¹ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929, s. 37.

1.4 Ženevská jednání

V době revolučních událostí v Praze a následně po celém území českých zemí se přední zástupci domácího odboje sešli v Ženevě s hlavním představitelem zahraničního odboje Edvardem Benešem a jeho spolupracovníky. Jednání probíhala od 28. října do konce měsíce. Delegaci z Čech tvořili politikové Karel Kramář, Václav Klobáček, František Staněk, Gustav Habrman, Antonín Kalina, Přemysl Šámal a **zástupci Finančních kruhů ředitel Živnobanky Jaroslav Preiss a ředitel Agrární banky Karel Svoboda.**

Při jednání si obě strany vyměnily informace o dění na domácí a zahraniční půdě. Delegace domácích politiků se ve zvláštním prohlášení²² ztotožnila s politickou linií zahraničního odboje a s jejím programem.²³ Dále byly projednávány politické otázky, týkající se budoucího státu. První důležitou otázkou byla vládní forma budoucího státu. Zástupci jak domácího tak zahraničního odboje se rychle a jednoznačně shodli na republikánském zřízení. S přáním, aby československý stát byl monarchií zůstal Karel Kramář izolován.²⁴ Do konce svého života zůstal přesvědčen o tom, že nový stát se měl stát součástí „všeslovanské říše“, kterou navrhl ve svém projektu v roce 1914.

Dále bylo na jednání předběžně projednáno obsazení vedoucích pozic v budoucím státě. Prezidentem se měl stát Tomáš Garrigue Masaryk a předsedou vlády Karel Kramář. Bylo dohodnuto i složení první vlády. Ministrem zahraničí měl být Eduard Beneš, ministrem národní obrany generál Štefánik, ministrem financí Alois Rašín, ministrem vnitra Přemysl Šámal, ministrem zemědělství Antonín Švehla, ministrem „zeměbrany“ Václav Klobáček, ministrem spravedlnosti Soukup,

²² „1. Připomínajíc si mohutné projáždění (sic!) vůle národa československého ze dne 6. ledna 1918 a slavnostní přísahu ze dne 13. dubna 1918, již národ československý jasně a přesně projevil své nezvratné rozhodnutí býti svobodným a úplně neodvislým státem s dějinnými hranicemi svých zemí (Čech, Moravy a rakouského Slezska, spojených se Slovenskem), plně schvalujeme politiku a veškerou činnost, jak vojenskou, tak diplomatickou, Národní rady československé, přeměňivši se v prozatímní vládu zemí československých s dočasným sídlem v Paříži, jakož i závazky, jež jménem československého národa se Spojenci a spřátelenými mocnostmi učinila. Současně vyslovujeme ji vděčnost za veliké služby, jež našemu národu prokázala.

2. Prohlašujeme, že československý národ jest rozhodnut hájiti všemi prostředky tento program a že provždy zlomil svazky s Vídní a Budapeští. Nepřestane bojovati, dokud nedosáhne úplné svobody svým čtyřem historickým zemím. Mír, který by nezaručil uskutečnění tohoto programu, nebyl by mírem trvalým... Národ náš na věky zůstane vděčným spojeneckým a spřáteleným mocnostem po jejichž boku bojuje, a slavnostně se zavazuje věrností při budoucím praktickém provádění velikých principů moderní demokracie a v budoucím životě politickém“ (převzato z Galandauer, Vznik Československé republiky 1918, s.228.)

²³ Galandauer, Vznik Československé republiky 1918, s.228.

²⁴ tamtéž s. 229

ministrem veřejných prací Gustav Habrman. Ve čtrnáctičlenné vládě měli kromě Čechů zasednout vedle Štefánika tři Slováci: Ivanka, Hodža a Šrobár, a jeden
9 S

Němec, který měl dbát o zájmy svých rodáků. Tyto závěry nebyly nakonec zcela realizovány. Na post ministra vnitra dosedl Antonín Švehla, v kabinetu se neobjevil žádný zástupce Němců a Slováci měli ve vládě pouze dva zástupce.

Při jednáních bylo také dohodnuto, že zůstanou v platnosti veškeré zákony rakousko-uherské, kromě zákonů ústavních. Na Slovensku měly být zákony uherské nahrazeny zákony rakouskými²⁷ Jednalo se také o záležitostech ekonomických a hospodářských. Československý stát měl převzít válečné hospodářství rakouského státu a „nacionalizovat“²⁸ se.²⁹ Dosavadní mocenský a hospodářský mechanismus neměl být budován na troskách rakouského státu, ale měl se z něj vydělit.³⁰

To, že se zatím doma začíná rodit nový stát, se účastníci jednání dozvěděli až se značným zpožděním. E. Beneš dokonce prohlašoval, že nový stát se bude moci etablovat až po skončení války na jaře roku 1919.³¹

1.5 Situace na domácí politické scéně po 28. říjnu

Na domácí půdě převzal výkonnou moc Národní výbor. Dostal se na roveň Národní radě, jež hrála tu samou roli v zahraničí. Národní výbor se vůči Radě vymezil sám. Její pravomoci převzal pouze dočasně a neodvážil se sám rozhodnout o státní formě, neboť nevěděl, zda se zahraniční odboj v tomto směru nějak nezavázal.³² O státní formě bylo rozhodnuto rychle. Nový stát měl být republikou³³. Složení prvního parlamentu bylo silně ovlivněno nepřátelstvím menšin vůči zemi, do níž byly začleněny, a revoluční bolševickou vlnou ohrožující stát.³⁴ Odpor Němců a Maďarů k novému státu zapříčinil, že zástupci ani jedné z menšin v prvním tzv. Revolučním národním shromáždění nezasedli. Bylo rozhodnuto o tom, že do něj zasednou členové Národního výboru a doplní je slovenští zástupci. Národní

²⁵ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s. 24.

²⁶ tamtéž s. 24

²⁷ Galandauer, Vznik Československé republiky 1918, s.230.

²⁸ nacionalizovat = dostat se pod kontrolu československého státu

²⁹ Galandauer, Vznik Československé republiky 1918, s. 231.

³⁰ tamtéž s. 231

³¹ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s. 23.

³² tamtéž s. 24

³³ existovaly však také úvahy o tom, že by nový stát mohl být monarchií. Setkáme se s nimi u Štefánika, Kramáře

³⁴ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s.26.

shromáždění bylo obnoveno 13. července 1918. Usedli do něj poslanci podle získaných mandátů ve volbách v roce 1911.

Situace vnově se rodícím státě byla velice napjatá. Válkou zdeptaní lidé očekávali výraznou změnu k lepšímu. Vznikaly spontánní demonstrace, jež často končily drancováním. Také hrozilo nebezpečí, že nesouhlasící menšiny zahájí ozbrojený odpor proti novému zřízení.

Během listopadu přijal Národní výbor celou řadu nových zákonů. Dne 13. listopadu 1918 byla vyhlášena prozatímní ústava československého státu. O den později 14. listopadu byla oficiálně sesazena habsburská dynastie a československý stát byl prohlášen republikou. Rovněž byla ustavena vláda. Toto vláda, nazývaná též vládou všenárodní koalice, se skládala ze zástupců všech českých politických stran a představitelů slovenské politiky. V jejím čele stál Karel Kramář. 21. prosince roku 1918 se vrátil do Prahy T.G. Masaryk.

1.6 Problém stanovení hranic

Nový stát se potýkal nejenom s odporem minorit ale také s nejasným vymezením svých hranic. Francie sice uznala Československo v jeho historických hranicích, ale definitivně ji měla stanovit až mírová konference ve Versailles. Na mírová jednání původně nebyli pozváni žádní zástupci z nástupnických zemí. Eduard Beneš se konference nakonec zúčastnil, ale podle Klimka se mu to podařilo jen díky svým známostem na francouzském ministerstvu zahraničí.

Rakousko-Uhersko podepsalo kapitulaci 3. listopadu 1918. V německých oblastech Rakouska vzniklo tzv. Německé Rakousko, které se činilo nároky i na části českého území³⁵. Stejně tak tomu bylo u nově vzniklého Maďarska, které si nárokovalo Slovensko. Masaryk a Beneš marně naléhali na Spojence, aby poražené mocnosti obsadili.³⁶ Beneš ve svém memorandu ze 4. listopadu alespoň naléhal, aby se do Československa urychleně stáhly československé legie z Francie a Itálie. Vítězné mocnosti sice chtěly prosadit svůj vliv v poválečné Evropě, ale odmítaly zasahovat do vývoje vojenskou silou.³⁷ Wilson se naprosto odmítl do záležitostí nástupnických států vměšovat, když 1. listopadu prohlásil: „Náš princip je z důvodů

³⁵ Deutschbohmen, Sudetenland, Bohmerwaldgau, DeutschsUdmahren

³⁶ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.1918-1929, s. 30.

³⁷ tamtéž s. 30

nevyočitatelných rizik dát ruce pryč od kusů Rakouska-Uherska a redukovat vnější
. * . ∞
intervence na minimum."

Se systematickým obsazováním pohraničí se začalo až v polovině listopadu, neboť do té doby neměla československá vláda k dispozici potřebné vojsko. Nakonec musela vláda kombinovat některé rezervní jednotky prořídých českých pluků s dobrovolnickými jednotkami.³⁹ Obsazování pohraničí proběhlo ve většině případů pokojně a české menšinové Národní výbory převzaly okresní úřady a radnice. Hlavní město Deutschbohmen Liberec bylo obsazeno 14. prosince 1918.

³⁸ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 30.

³⁹ Kárník, České země v éře první republiky (1918-1938), díl první, s. 42.

2. Vstup Rudolfa Lodgmana von Auen do politiky a vznik provincie Deutschböhmen

2.1 Stručný životopis

Rudolf Lodgman von Auen se narodil 21. prosince roku 1877 v Hradci Králové. Byl šlechtického původu. Jeho předci pocházeli ze Španělska a přišli do Čech v 16. století. Kořeny jeho rodu je ale nutné hledat ne ve Španělsku ale v Irsku. Původní přídomek nezněl „von Auen“ ale „of Owen“.⁴⁰ Otec Rudolfa byl advokát. Rudolf šel v jeho šlépějích a vystudoval práva na univerzitě v Praze a také ve Vídni.

Po studiích pracoval ve službách pražského místodržitelství a v roce 1906 převzal vedení Svazu německých okresů v Čechách⁴¹. Právě v tuto dobu se začal více zajímat o politiku. Podílel se na vzniku německé národní rady pro Čechy⁴², kterou založil dr. Josef Titta⁴³. Od roku 1911 byl poslancem říšského sněmu. Vstoupil do něj jako bezpartijní za volební okrsek Ústí nad Labem. Od roku 1912 byl také poslancem českého zemského sněmu. Postupně získal významné postavení v rámci Německého Národního svazu. Byl stoupencem liberální politiky a zastával stanovisko, že další existence monarchie bude možná jen tehdy, dojde-li k vyrovnání různých národů monarchie, stejně jako tomu bylo s Maďary v roce 1867. Prosazoval právo na sebeurčení pro Němce i další národy monarchie.⁴⁴

Na počátku války se přihlásil jako dobrovolník do armády. Na frontě strávil dva roky. Působil na ruské a italské frontě. V roce 1917 se vrátil do rakouského parlamentu. Dál pracoval na plánech federalizace a demokratizace monarchie.

Do konce první dekády dvacátého století Lodgman předpokládal, že by tzv. „deutschböhmisches Frage“ mohla být řešena v rámci českých korunních zemí na katastrálním principu. V roce 1918 však již smýšlel poněkud jinak a v pamětním spisu zaslaném císaři Karlu I. prosazoval, že otázka Deutschböhmen

⁴⁰ Solská, Pozůstalost dr. Rudolfa lodgmana von Auen (1840) 1908-1944, s. 5.

⁴¹ Verband der deutschen Bezirke in Böhmen

⁴² Deutsche Volksrat für Böhmen, organizace, jejímž cílem bylo posilovat německou pospolitost v Čechách

⁴³ Josef Titta (1863-1923) - politik a lékař z Třebenic, během studentských let na německé pražské univerzitě člen buršáckého spolku Teutonia. 1903 založil Deutsche Volksrat für Böhmen

⁴⁴ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.255, Články z různých novin k65. narozeninám R. Lodgmana, Landesdienst Böhmen-Mähren, 18.12.1942: *Ein Vorkämpfer des Sudetendeutschums. Zum 65. Geburtstag Dr. Rudolf Ritter von Lodgmans*

musí být řešena v rámci celé monarchie. Doporučoval pro ní zavést autonomii na přísně teritoriálním principu. Jednotlivá teritoria by byla samozřejmě národnostně co nejjednodušší.⁴⁵

Na přelomu 19. a 20. století Lodgman sympatizoval se sociálními demokraty. Jaký postoj měl tehdy k sociální demokracii ohodnotil se značným časovým odstupem v jednom dopise⁴⁶, kde rozebral jejich brněnský národnostní program⁴⁷. Souhlasil s rozšířením volebního práva a také s prosazováním demokratických principů do ústavy. Líbila se mu snaha sociálních demokratů vyřešit národnostní spory demokratickou cestou. Program obsahoval i body, se kterými Lodgman nesouhlasil⁴⁸.

Jakým konkrétním způsobem se podílel dr. Lodgman na konstituování provincie Deutschböhmen před svým nástupem do funkce zemského hejtmána se z dostupných materiálů nelze dozvědět téměř nic. Je známo datum jeho jmenování zemským hejtmánem Deutschböhmen i data jeho jednání s českou vládou. Jeho spolupráce na vzniku provincie však začala nepochybně mnohem dříve. Kdy to bylo, zůstává nezodpovězenou otázkou.

2.2 Vznik provincie Deutschböhmen

Provincie Deutschböhmen vznikla v oblasti severních a severozápadních Čech. Jednalo se o pás německých okresů táhnoucích se podél hranic od Chebu až po Orlické hory o rozloze asi 14 464 km². Tato část Čech byla obydlena především německým obyvatelstvem. Celkem zde žilo asi 2 200 000 obyvatel⁴⁹. Toto území bylo velice průmyslově rozvinuté, bohaté na nerostné suroviny, ale ne příliš úrodné a

⁴⁵ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.8., inv.č.226, Korespondence s Elizabeth Wieskemann z mezinárodního institutu pro zahraniční záležitosti v Londýně. Dopis z 2.12.1937

⁴⁶ dopis z 2.12.1937 adresovaný Elizabeth Wieskemann, SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.8, inv.č. 226, Korespondence s Elizabeth Wieskemann z mezinárodního institutu pro zahraniční záležitosti v Londýně.

⁴⁷ Brněnský národnostní program - přijat celorakouskou sociální demokracií v září 1899, v pěti bodech shrnutý požadavky sociálních demokratů na přetvoření Rakouska, nejdůležitějším požadavkem bylo vytvoření demokratického a národnostního spolkového státu a nahrazení historických korunních zemí samosprávnými a národně ohraničenými obvody.

⁴⁸ v dopise paní Wieskemannové si nemůže vzpomenout, které to konkrétně byly

⁴⁹ César, Černý, Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, s. 30.
- také viz přílohy č. 3 (mapka německých provincií a krajů v Československu) a č.4 (propagandistický leták upozorňující na počet a hospodářskou a kulturní samostatnost Němců žijících v českém pohraničí)

vhodné pro zemědělství. Politickým, hospodářským a kulturním centrem této oblasti byl Liberec. Jeho postavení v rámci provincie ale nebylo naprosto neotřesitelné a výlučné, jak by se mohlo zdát⁵⁰. Konkurovala mu další významná města, např. Ústí nad Labem, Teplice, Chomutov, Karlovy Vary a Cheb.

Myšlenka Deutschböhmen vycházela z požadavků německých nacionálních stran na administrativní rozčlenění Čech podle etnických kritérií. Existovala již v 80. letech 19. století. V rámci Čech měly vzniknout správní celky, jež by byly spravovány pouze německy. Němci v Čechách se tímto způsobem chtěli vyrovnat se stoupajícím vlivem Čechů a s jejich stále silnějšími snahami prosadit se na úkor jejich úkor v Čechách. S rozdělením Čech na část jazykově německou a českou (resp. česko-německou) se setkáme v tzv. punktacích⁵¹ z roku 1890, které ale nebyly nikdy realizovány.

K prosazení myšlenky samostatného Deutschböhmen došlo až v průběhu první světové války. Vztahy mezi Čechy a Němci na území Čech za první světové války eskalovaly do krajnosti.⁵² Čeští Němci se domnívali, že válku vyhrají centrální mocnosti a Němci si podmaní celou střední Evropu. Na počátku války tak u nich převládaly snahy navázat co nejužší spolupráci s Německem. Někteří se chtěli stát dokonce součástí Německa a podporovali Naumannovu myšlenku tzv. německé Mitteleuropy⁵³. Jí byl také inspirován národnostní program rakouských Němců z dubna roku 1916. Rakouští Němci vněm odmítli federalistické uspořádání předlitavské části monarchie. Němčina se měla stát státní řečí a měla být jedinou úřední řečí. České země měly být rozděleny na dvě části - na německou a oboujazyčnou. V Čechách a na Moravě se tedy mělo vytvořit čistě německé území s českými menšinami.⁵⁴

V průběhu války se požadavky rakouských a českých Němců měnily v závislosti na úspěších či neúspěších centrálních mocností na frontách. Od druhé poloviny roku 1916 se tak Němci spíše začali zabývat myšlenkou uspořádání vztahu

⁵⁰ hlavním městem Deutschbohmen měly být dokonce Teplice

⁵¹ Česko-německá jednání mezi staročechy, konzervativní šlechtou a německými liberály, snaha o dojednání národnostního smíru v Čechách, podstatou jedenácti článků vzešlých zjednání byla úprava veřejné správy v Čechách podle národnostních kritérií, díky silné antikampani mladočechů se punktace neprosadily

⁵² Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 75.

⁵³ v roce 1915 vydal Fridrich Neumann knihu s názvem „Mitteleuropa“, pod tzv. „Mitteleuropou“ si představoval hospodářský a vojenský spolek států v oblasti střední Evropy, ve kterém by hrálo Německo vůdčí roli

⁵⁴ Krofta, Z dob naší první republiky, s. 20.

s Čechy v případě uzavření kompromisního míru nebo dokonce porážky. Od roku 1917 byli ochotní souhlasit s federalizací země a od ideje německé hegemonie v Rakousku přešli k ideji sebeurčení.⁵⁵ Jejich obavy, že by mohli být převálcováni Čechy se stupňovaly. Němci se cítili hospodářskou, politickou a demografickou expanzí Čechů silně ohroženi. Češi se totiž během války postupně odpoutali od plánů na získání autonomie v rámci habsburské monarchie a rozhodli se pro samostatný stát. Tento svůj záměr nakonec vyjádřili v Tříkrálové deklaraci, vydané 6. ledna 1918. Německé politiky z Čech deklarace pobouřila a zároveň také vedla ke zvýšenému úsilí o prosazení samosprávného postavení pohraničních oblastí osídlených převážně německým obyvatelstvem.

Už 21. ledna se sešli němečtí poslanci z Čech ve Vídni a sepsali rezoluci, v níž odmítali jakékoli nároky Čechů na pohraniční oblasti. Požadovali urychlené vytvoření provincie Deutschböhmen s vlastním zemským sněmem, zemským výborem a krajským zřízením.⁵⁶ Dále v rezoluci prosazovali myšlenku, aby o státní příslušnosti mohli rozhodnout sami obyvatelé Deutschböhmen.⁵⁷

První krokem na cestě k vytvoření provincie bylo prosazení zákon o novém krajském rozdělení z 26. dubna 1918. Zákon měl odpovídat etnickým hlediskům. Podle něj měly být Čechy od 1. ledna 1919 rozděleny na celkem 11 krajů, organizovaných podle národnostního principu. Oblast německá a česká měly mít každá svou vlastní vládu, podřízenou ústřední vládě ve Vídni.⁵⁸ Zákon v platnost nikdy nevstoupil, neboť bouřlivý politický vývoj na konci války vedl ke vzniku samostatného Československa.

O úplnou samostatnost Deutschböhmen v případě vzniku samostatného československého státu požádal svaz německých poslanců z Čech 4. října 1918.⁵⁹

⁵⁵ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 92.

⁵⁶ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 88.

⁵⁷ Opočenský, Der Untergang Österreichs und die Entstehung des Tschechoslowakischen Staates, s.183.

⁵⁸ César; Černý, Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, s. 37.

⁵⁹ Deutschböhmisches Vereinigung vydalo 4. října v novinách Bohemia prohlášení: „Deutschböhmisches Vereinigung poslancecké sněmovny požaduje v souladu s prohlášením, přijatém toho času s nadšením v celém Německu, z ledna tohoto roku, že při novém uspořádání poměrů říše na základě práva na sebeurčení národů bude zajištěna plná samostatnost Deutschböhmen, které má rozhodnout svobodně o své příslušnosti k státu. Deutschböhmisches Vereinigung trvá na společné příslušnosti všech Němců k Rakousku.“ Převzato z César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 61 poznámky.

Rafael Paerher⁶⁰ byl téhož dne pověřen, aby vedl výbor pro Deutschböhmen tzv. Deutschböhmsche Vereinigung a pokusil se vybojovat a zcela uplatnit sebeurčovací právo.⁶¹ Cílem celé akce bylo vyvolat v Praze přesvědčení, že povedou-li Češi odboj proti Vídni, povedou Němci odboj proti Praze. Heslem českých Němců se stalo: „Ani jeden Němec do českého státu.“⁶²

Wilson uznal ve své nótě z 18. října 1918 existenci československé vlády.⁶³ Němci z českých zemí se tak náhle stali pouhou menšinou. Nevzdali se však a jejich cílem se stalo sjednotit všechny rakouské Němce v jednom státě. 21. října 1918 vyhlásili rakouští poslanci utvoření nového státu Německé Rakousko⁶⁴ a ve svých projevech se distancovali od starého Rakouska-Uherska. Jeho rozpad totiž pokládali za neodkladný. Vyhlášením nového státu chtěli hájit své národní zájmy. Jedním z nejdůležitějších bodů jednání bylo zřízení provincie Deutschböhmen. V novinách Bohemia z 22. října 1918 se lze dočíst: „V tuto chvíli, kdy Češi proklamují svůj stát, přebírá Deutschböhmsche Nationalsammlung osud do svých rukou a obce a okresy **Deutschböhmen zruší ihned všechny vztahy k českému centru. Deutschböhmen si zřídí svou vlastní autonomní správu.**“⁶⁵ Stejně jako Němci v Čechách postupovali Němci ve Slezsku. Dr. Josef Titta také hned 23. října inicioval vznik pracovního **společenství, dvanáctičlenný výbor, jehož cílem byla příprava vytvoření provincie Deutschböhmen.**⁶⁶

28. října došlo v Praze k převratu⁶⁷, který měl rychlou odezvu v českých oblastech, kde docházelo k lokálním převratům. V pohraničních oblastech a oblastech s německou většinou obyvatel se však příslušníci českých menšin k rozsáhlejšími akcím neodvažovali. Zde zůstávala formálně zachována moc

⁶⁰ Raphael Paerher (1857-1936) - vedle dr. Lodgmana druhý nejvýznamnější představitel Deutschböhmen, příznivec německého nacionalisty Georga von Schönerera, poslanec českého zemského sněmu a poslanec říšské rady za všenněmeckou stranu (Alldeutsche Partei) a později za německou stranu radikální (Deutschradikale Partei), v letech 1908-1918 předseda Spolku Němců v Čechách (Bund der Deutschen in Böhmen), první Landeshauptman provincie Deutschböhmen, ministr vyučování ve vládě Karla Rennera

⁶¹ César; Černý, Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, s. 45.

⁶² tamtéž s. 45

⁶³ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 92.

⁶⁴ Deutschösterreich

⁶⁵ Bohemia č 228, 22.10, 1918 převzato z César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 61 poznámky.

⁶⁶ Cajthaml-Liberté, Sláva a pád provincie Deutschböhmen, s. 73.

⁶⁷ viz 1. část

vídeňských centrálních úřadů.⁶⁸ Vznik Československa urychlil proces konstituování provincie Deutschbohmen. Byla vyhlášena již 29. října jako výhradní provincie státu Německé Rakousko.⁶⁹ Němečtí poslanci z Čech svůj čin obhajovali s odvoláním na sebeurčovací právo národů a snahu zřídit na území osídleném Němci řádnou správu na ochranu národa před „cizí nadvládou a hospodářským rozvra-tem“⁷⁰. Deutschbohmen bylo prohlášeno za legitimní součást státu Německé Rakousko, který vznikl na základě prozatímní ústavy o den později 30. října. Provincie měla mít stejný vztah k ostatním částem Německého Rakouska, jako mělo původně České království. Mělo mít svůj zemský sněm se zemským výborem v Liberci.⁷¹

Dne 30. října vznikla v českých zemích druhá významná německá provincie. Byla pojmenována jako Sudetenland a zahrnovala území táhnoucí se od západního Slezska po ostravskou pánev a oblast Kravařska.⁷² V jejím čele stanul poslanec Robert Freibler. Provincie Sudetenland si na rozdíl od Deutschbohmen činila nárok na jazykové ostrovy v českém vnitrozemí⁷³. 3. listopadu byl ustaven poslanci říšské rady a moravského zemského sněmu zjižní Moravy tzv. Deutsch-Südmährischer Kreis⁷⁴ a připojen k Dolnímu Rakousku. Krajským hejtmanem se stal Oskar Teufel. Jako poslední vznikla na základě proklamací jednotlivých okresních národních konferencí v jihozápadních Čechách provincie Bohmerwaldgau. Zahrnovala opět pouze úzký pás území. Jednalo se o oblast v Pošumaví táhnoucí se od Tachova po Vimperk. Od 17. listopadu Bohmerwaldgau proklamovala připojení k Hornímu Rakousku.⁷⁵

Císař Karel I. rezignoval na svou funkci až 12. listopadu. Německé Rakousko bylo téhož dne prohlášeno republikou a oznámilo svůj záměr, že chce být připojeno k Německu. V tu dobu už byl zvolen zemským hejtmanem provincie

⁶⁸ César; Černý tvrdí, že o faktické moci těchto úřadů však lze pochybovat, neboť i tato území byla zachváčena chaosem stejně jako jiné části Rakouska-Uherska, viz César; Černý, *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*, díl I. (1938-1929), s. 63.

⁶⁹ Haas, *Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení*, s. 125.

⁷⁰ Proklamaci země Deutschböhmen „ My, poslanci zvolení na základě všeobecného a rovného volebního práva lidem země české, jsme se v tomto prozatímním zemském sněmu spojili, abychom na základě všeobecně uznávaného práva na sebeurčení národů a závěrů Národního shromáždění Německého Rakouska zavedli v námi osídlené oblasti řádnou správu a náš národ tak uchránili cizí nadvlády a hospodářské nouze [...]převzato z: Habel, *Dokumente zur Sudetenfrage*, s. 235.

⁷¹ Opočenský, *Der Untergang Österreichs und die Entstehung des Tschechoslowakischen Staates*, s. 187.

⁷² část okresu Nový Jičín

⁷³ Jihlava, Svitavy, Olomouc, Brno

⁷⁴ kraj německá jižní Morava

⁷⁵ Molisch, *Die Sudetendeutsch Freiheitsbewegung*, s. 60.

Deutschböhmen Raphaël Pacher. Pacher vykonával funkci tzv. Landeshauptmana Deutschböhmen pouze dočasně. Na počátku listopadu odstoupil a byl nahrazen Rudolfem Lodgmanem von Auen.

22. listopadu se rakouské provizorní Národní shromáždění usneslo na zákonu o územním rozsahu, hranicích a vztazích mezi částmi státního území. V zákonu byly zahrnuty obě provincie i oba kraje na území československého státu. Německé Rakousko navíc učinilo svou součástí i německé jazykové ostrovy s centry v Brně, Jihlavě, a Olomouci.⁷⁶ Zákon také internacionalizoval ostravský kamenouhelný revír a dráhu, jež k němu vede. Realizování odtržení území však bylo reálně možné pouze těžko. Česká území osídlená Němci netvořila kompaktní celek a Němci chtěli oddělit od českých zemí celou jednu třetinu území, tj. 26 537 km² se 3 288 000 milióny obyvatel.⁷⁷

2.3 Československo versus Deutschböhmen a Deutschösterreich

Podobně jako z hlediska rakouských Němců existovala uvnitř rakouské monarchie „česká otázka“, vznikla v nové Československé republice „německá otázka.“⁷⁸ Separatistické snahy německých nacionalistů čeští političtí představitelé naprosto odmítali. Vůči německé menšině postupovala československá vláda zpočátku nadmíru opatrně a umírněně.⁷⁹ Nová vláda nehodlala vyvolat konflikt a své pravomoci rozšiřovala pouze na území, kde se obyvatelstvo přihlásilo k novému československému státu. Ve vnitrozemí osídleném převážně českým obyvatelstvem byly německé nacionalistické snahy rychle utlumeny. Stejně tak tomu bylo v německých jazykových ostrovech, např. v Brně⁸⁰ a Jihlavě⁸¹. Pohraničí se však podřídit odmítlo.

⁷⁶ Kárník, České země v éře první republiky (1918-1938), díl první, s. 38.

⁷⁷ přičemž z nich byli 3 071 500 Němci - údaje z často zpochybňovaného sčítání lidu v roce 1910, viz Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s. 242.

⁷⁸ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 75.

⁷⁹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 100.

⁸⁰ v Brně bylo svrženo dosavadní městské zastupitelstvo, v němž byla uměle nastolena převaha Němců

⁸¹ Jihlavě a její okolí bylo zabráno českou posádkou, která zde sídlila.

Československá vláda měla v úmyslu dosáhnout kompromisní dohody⁸² s německými nacionalisty a odvrátit je tak od iredentistických úmyslů. Najednáních v Ženevě bylo dohodnuto, že Němcům bude nabídnuta účast ve vládě, kde měli prozatím dostat křeslo ministra-krajana.⁸³ Rudolf Bechyně osobně pozval Rudolfa Lodgmana již 28. října ve Vídni k jednání s předsednictvem Národního výboru československého do Prahy. Lodgman se dostavil 30. října⁸⁴. Německá strana si nemohla dovolit být neochotná k jednání.

Dr. Lodgman jednal s vedoucími představiteli Národního výboru Antonínem Švehlou, Aloisem Rašínem, Františkem Soukupem a Jiřím Stříbrným. Obě strany hledaly však jen obtížně společnou řeč. Zatímco čeští představitelé se snažili získat Němce ke spolupráci v nové státě, trval Lodgman na zásadě, že německé kraje představují nedílnou součást rakouské republiky a že tedy celé jednání musí mít charakter diskuse mezi představiteli dvou různých států. Lodgman vystupoval velice sebevědomě. Prohlásil, že konečné řešení padne až na mírové konferenci a že Němci mají stejný nárok na vlastní vládu. Odmítl nabídku, aby Němci poslali své zástupce do Národního výboru a tzv. Revolučního národního shromáždění. Chtěl, aby s ním jednala česká vláda jako s rovným, tedy jako s představitelem vlády.⁸⁵ Čeští političtí představitelé však na takové jednání nehodlali přistoupit, neboť tím nechtěli vyjádřit svůj souhlas s existencí provincie Deutschböhmen.

Další jednání mezi Čechy a českými Němci probíhala 4. listopadu. Němce nyní zastupoval sociální demokrat Josef Seliger. I toto jednání s Národní radou však bylo bezvýsledné. Seliger se snažil vyhnout politickým otázkám a řešit především hospodářské a zásobovací potíže. Schůzka se nakonec natolik vyhrotila, že Seliger

⁸² Karel Kramář prohlásil na první schůzi prozatímního národního shromáždění: „Jménem první vlády svobodné československé republiky zde mohu prohlásit, že německý národ v hranicích našeho státu bydlící nemá nejmenší příčiny obávat se o svůj národní rozvoj. Věrní své minulosti a svým demokratickým tradicím, nechceme své krajany, postaví-li se loajálně na půdu našeho státu, nijak zkracovati v kulturním a jazykovém rozvoji. Náš stát, bude ovšem českým státem tak, jak jsme si jej vydobili krví a utrpením. Ale naši hrdostí a touhou by bylo, aby nikdo zde u nás, kdo není Čechem, necítil se utiskován a nesvobodným.“ Převzato z: Richter, Češi a Němci v zrcadle dějin, s. 148.

⁸³ César; Černý, Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, s. 124.

⁸⁴ Cajthaml-Liberté, Sláva a pád provincie Deutschböhmen, s. 76.

⁸⁵ Opočenský tvrdí, že Lodgman se při jednáních choval tak suverénně proto, že byl přesvědčen o vojenské pomoci z Německa, Opočenský, Der Untergang Österreichs und die Entstehung des Tschechoslowakischen staats, s. 193.

nařkl Čechy, že chtějí Němce přimět k povolnosti vyhladověním.⁸⁶ Dr. Rašín mu prý odpověděl, že Češi budou jednat podle zásady: „S rebely se nevyjednává.“⁸⁷

Obě jednání vyvolala na obou stranách dojem, že druhá strana nemá zájem na spolupráci. Češi obviňovali představitele Deutschbohmen a Němci zástupce Národního výboru.

1. listopadu proběhla také první jednání mezi představiteli Německého Rakouska a Československa. Setkání se zúčastnili za Deutschostrreich Karl Renner, Karl Seitz a Franz Dinghofer a za československou stranu Vlastimil Tusar⁸⁸. Zjednání se nedochovaly žádné protokoly. Hovoří o něm ale např. deníkové zápisky c.k. ministra obchodu Friedricha von Wiesera.⁸⁹ Z nich vyplývá, že dohoda o rozchodu států naprosto ztroskotala na otázce Deutschbohmen. „Tusar nechtěl a nemohl rezignovat na českou územní svrchovanost v českých zemích“⁹⁰ a Renner prý prohlásil, že „Deutschbohmen není pro Čechy k máni.“⁹¹ Otázka Deutschbohmen tak zůstala sporná.

Pro Rakousko bylo vyřešení otázky Deutschbohmen velice důležité, neboť Češi odmítali zásobovat Rakousko potravinami a uhlím, dokud se tato otázka nevyřeší. Rakouští politikové se však Deutschbohmen nehodlali vzdát. Asi třetina členů státní rady pocházela z pohraničních území. Sám Renner pocházel z jižní Moravy. 11. listopadu byl zcela přerušen dovoz potravin z Čech,⁹² i přes to Rakušané dále podporovali české Němce. Výstavba administrativy v provinciích Deutschbohmen i Sudetenland pokračovala.

⁸⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.103.

⁸⁷ Tato věta podle Seibta postrádá jakoukoli logiku. Seibt se domnívá, že si ji Seliger pravděpodobně vymyslel. Je možné, že padla ze strany Rašína tvrdá slova, ale Seliger si je asi trochu přibarvil. Seibt tvrdí, že československý stát v tu dobu (pouhý týden po převratu) zdaleka nebyl konsolidován. Za takové situace nebyl takový výrok příliš prozřetelný. Serióznosti Seligerova tvrzení o výroku Rašína odmítl uvěřit i baron Gebattel, německý vyslanec v Československu. Noviny Seligerovu zprávu ihned dementovali, dále viz Seibt, Německo a Češi, s. 257.

⁸⁸ poslanec sociální demokracie, jako jediný setrval ve Vídni

⁸⁹ Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 136.

⁹⁰ tamtéž s. 136

⁹¹ tamtéž s. 136

⁹² tamtéž s. 145

2.4 Krátkých osm týdnů existence Deutschböhmen

Dne 31. října byli političtí zástupci provincie Deutschböhmen Raphael Pacher, Josef Seliger a Anton Schäfer s jasnými pokyny rakouské Státní rady vysláni do provincie Deutschböhmen a Robert Freißler do provincie Sudetenland převzít zemskou správu.⁹³ Prvním a nejdůležitějším cílem bylo reorganizování a upevnění státní moci a co nejrychlejší stabilizace poměrů. Haas tvrdí, že tak vláda Deutschböhmen chtěla ukázat veřejnosti, že je dostatečně schopná. Němci se snažili předstihnout Čechy. Rychle byly zřizovány centrální úřady a úředníci zavázáni přísahou německorakouskému státu.

Zákonodárným orgánem zůstalo i pro německé provincie na českém území rakouské národní shromáždění. Do 4. března roku 1919 fungovalo prozatímní národní shromáždění, v němž zasedli poslanci podle výsledků voleb z roku 1911.

4. listopadu 1918 byl svolán první zemský sněm provincie Deutschböhmen, na kterém znovu němečtí představitelé odmítli jakékoli spojení s Československem a hlásili se i nadále k Rakousku. Zemský sněm žádal o podporu i na mezinárodním poli. V telegramu zaslaném prezidentu USA Wilsonovi protestovali proti akcím československého vojska v pohraničí a žádali, aby Němcům z českých zemí bylo zajištěno právo národů na sebeurčení a aby byly odmítnuty české nároky na toto území.⁹⁴ Ačkoli se zasedání účastnilo pouze málo poslanců, protože většina jich byla ve Vídni, byl následujícího dne 5. listopadu 1918 zvolen zemský hejtman, jímž se stal dr. Lodgman. Dále byla provedena doplňující volba do zemského výboru. Na zasedání byly také projednávány otázky vztahu provincie k novému Rakousku a Německu, závažné vnitropolitické a hospodářské otázky. Zabývalo se výstavbou státní správy a odlukou od dosavadního celozemského aparátu, zabezpečením vnější a vnitřní bezpečnosti, vyživovacími poměry, zajištěním zásobování, rostoucí inflací, otázkami školství a kultury a mnoha dalšími. 11. listopadu zemský výbor zaslal telegram do Berlína, v němž bylo vyjádřeno přání, aby se provincie Deutschböhmen mohla na základě sebeurčovacího práva sjednotit s Německem.⁹⁵

Zemský sněm měl v provincii zákonodárnou moc. Zasedli do něj zástupci politických stran opět podle výsledků voleb z roku 1911. Představitelem výkonné moci v Deutschböhmen se stala zemská vláda, ustavená vzápětí po vyhlášení

⁹³ tamtéž s. 137

⁹⁴ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 68 poznámky.

⁹⁵ Richter, Češi a Němci v zrcadle dějin, s. 148.

provincie. Jak už jsem uvedla výše, prvním zemským hejtmanem byl zvolen Raphael Pacher, který však setrval v této funkci pouze několik dnů. Zřejmě se mu zdálo postavení tohoto orgánu příliš problematické a tak využil první možnosti, jež se mu naskýtal, ke složení málo vděčné funkce.⁹⁶ V deníku Bohemia byla Pacherova rezignace zdůvodněna tím, „že je ho potřeba jako zástupce „Němců z Deutschbohmen“ v rakouské vládě.“⁹⁷ Pacher se totiž stal ministrem školství. Pachera nahradil ve funkci dr. Rudolf Lodgman von Auen. Jeho zástupcem byl předseda německých sociálních demokratů Josef Seliger⁹⁸ a agrárník Wilhelm Maixner⁹⁹. Nově vznikající provincie měla mnoho potíží se svým konstituováním. Zemská vláda fungovala z počátku pouze s obtížemi. Téměř se nebyla schopná sejít. Členové vlády zastávali mnohé jiné funkce v samosprávných či hospodářských orgánech. Mnozí z nich navíc raději zůstávali ve Vídni, protože se zde cítili bezpečněji.¹⁰⁰

Provincie musela budovat zcela od základů svůj státní aparát. Problematickým se ukázalo dosazování spolehlivých lidí do úřadů. César a Černý poukazují na to, že se německá byrokracie navíc ocitla v paradoxní situaci. Na jedné straně vznikly v zemské vládě a zemském sněmu nové orgány, které jí byly blízké. Na druhé straně zůstávala stará instituce - místodržitelství, jež měla na základě příkazu československé vlády zakázáno řídit se pokyny vlády Deutschbohmen. Podobně jako úředníci na tom bylo četnictvo. Ani četní nacionálně smýšlející Němci v jeho řadách se neodvážili bez výhrad vstoupit do služeb vlády Deutschbohmen, protože byli služebně podřízeni zemskému četnickému velitelství v Praze.¹⁰¹ Obdobná situace byla na poště a drahách.

Téměř ve všech pohraničních obcích vznikly tzv. Volksraty. Sdružovaly zástupce všech vrstev obyvatelstva a politických stran. Působnost Volksratu nebyla nikdy zcela vymezena. Ve většině případů nezasahovaly do činnosti obecních zastupitelstev a neměly výkonnou moc. Lze je porovnávat s národními výbory.

⁹⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.71.

⁹⁷ tamtéž s. 71 poznámky

⁹⁸ Josef Seliger (1870-1920) - od r. 1907 sociálnědemokratický poslanec Říšské rady, zastánce práva Němců z Čech na sebeurčení, od září 1919 předseda Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei v Československu

⁹⁹ Wilhelm Maixner (1877-1941) - poslanec českého zemského sněmu a Říšské rady, původně agrárník, senátor za SdP v československém parlamentu v letech (1935-1938)

¹⁰⁰ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.71.

¹⁰¹ tamtéž s. 66.

V oblasti soudnictví měly být nově rozděleny pravomoci soudních okresů a zřízeny soudy vyšších instancí.

Zemská vláda nebyla schopná udržet pořádek v zemi pouhými proklamacemi, resp. sebeobranými svazy, které vznikaly na mnoha místech.¹⁰² Seliger navrhoval zřízení domobrany. Lodgman pak spoléhal na pomoc říšských Němců. Tento požadavek byl však v rozporu s aktuální mezinárodní situací. Navíc se rakouská Státní rada obávala, že by taková intervence mohla vyprovokovat českou okupaci Deutschbóhmen. Zemská vláda Deutschbohmen věnovala obraně značnou pozornost. Nejdříve se snažila získat podporu staré armády. Do nově vznikajících jednotek chtěla zemská vláda zařadit bývalé důstojníky rakousko-uherské armády a navrátilce z fronty. Referent zemské vlády Hartl a dr. Titta jednali dokonce se sborovým velitelstvím v Litoměřicích, jemuž byly podřízeny mnohé vojenské útvary v pohraničí, o možné spolupráci. Jednání ale byla neúspěšná. Krátce po nich velitelství kapitulovalo a podřídilo se československým vojenským orgánům.

Zárodkem budoucí armády Deutschbohmen se stal tzv. Volkswehr. Byl tvořen dobrovolníky, jež se často nechali zlákat slibovaným vysokým žoldem. Jeho výstavba probíhala velice živelně bez jednotného vedení. Téměř každé město nebo okres si vytvářel zpočátku vlastní jednotky, jež měly vlastní velení a většinou spolu nijak nespolupracovaly.¹⁰³ Ke sjednocení útvarů nikdy nestačilo dojít. Volkswehr pomáhalo financovat a vybavovat zbraněmi Rakousko.¹⁰⁴ Vedle Volkswehru vznikaly na mnohých místech ještě tzv. občanské gardy¹⁰⁵, jednotky miličního charakteru. Byly používány jako pořádkové síly.

Situaci v pohraničí v listopadu roku 1918 lze charakterizovat jedním slovem jako kritickou ve všech oblastech. Provincie Deutschbohmen byla hospodářsky zcela ochromena kvůli zásobovacím potížím. Zásobovací systém byl v rozkladu, ačkoli československá vláda zásobovala pohraničí stejným způsobem jako kraje české¹⁰⁶. Vláda Deutschbohmen se pokoušela o zavedení pořádku do zásobovacího chaosu.

¹⁰² Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 154.

¹⁰³ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 76.

¹⁰⁴ tamtéž s. 77 poznámky.

¹⁰⁵ Burgerwehr

¹⁰⁶ Cajthaml-Liberté, Sláva a pád provincie Deutschbohmen, s. 42.

Vytvořit výkonnou centrálu řízeného hospodářství byl však příliš složitý úkol, který nebylo možné uskutečnit v tak krátké době a prostředky, jaké byly k dispozici.¹⁰⁷

Kritická byla situace v průmyslu. Chybělo uhlí na výrobu energie. Byl přebytek pracovních sil. Značně problematickým se ukázal odbyt výrobků, neboť původně největším odbytistěm byly české země. V neposlední řadě byla ochromena také dopravní síť. Železniční tratě směřovaly převážně do vnitrozemí. Spojení s Rakouskem mohlo být zajištěno pouze oklikou přes Bavorsko a Sasko. Provincie musela zřídit vlastní železniční ředitelství v Teplicích, protože žádné ředitelství provincie na svém území neměla.

V Deutschbohmen zůstala v platnosti stará rakouská měna. Financování nově se tvořícího správního aparátu bylo velice náročné. Brzy tak došlo oběživo a zemská vláda byla nucena vydávat vlastní bankovky. Není sice možno spolehlivě zjistit, jaké množství tohoto oběživa bylo vydáno, faktem však je, že politika Deutschbohmen byla v tomto směru velmi hazardérská. Hospodářská opatření zemské vlády

108

ekonomiku spíše podlamovala než regenerovala. Německé Rakousko nemohlo provincii hospodářsky příliš pomoci, neboť se samo potýkalo s obdobnými problémy. Snažilo se alespoň o finanční podporu. Na konci roku zaslalo do provincie 22 miliónů korun.¹⁰⁹

Provincie měla být samostatným celkem také z kulturního hlediska. Do pohraničí měla být přenesena německá univerzita a technika z Prahy¹¹⁰. O univerzitu se ucházelo město Liberec a technika měla být přesunuta do Ústí nad Labem nebo Teplic.

S Deutschbohmen odmítalo sympatizovat české obyvatelstvo žijící v pohraničí. Cajthaml ve své knize cituje článek ze Severočeského dělníka ze dne 29. listopadu: „Činnost Němců vzbuzuje odpor českého obyvatelstva, které přirozeně nechce o Deutschbohmen ani slyšeti a přeje si jen, aby autoritě republiky zjednána byla co nejdříve platnost. Vůči snahám Němců [...] trváme my, příslušníci českých menšin, které v mnohých obcích u nás dávno jsou většinami - na stanovisku nedílnosti české země. Hájíme a budeme hájiti ovšem vždy stanovisko, že Němcům našim zaručena musí býti všechna práva národní i jazyková, že nemá jim vzdor všemu, co na nás

¹⁰⁷ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 78.

¹⁰⁸ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 79.

¹⁰⁹ tamtéž s. 122 poznámky.

¹¹⁰ s tím nesouhlasili pražští Němci

páchali, měřeno býti jinak a hůře než českým obyvatelům tohoto státu. [...]."¹¹¹ Nebyli však jediní. S provincií nesouhlasili také němečtí továrníci, neboť české země byly tradičním odbytištěm jejich výrobků. Navíc se velice obávali, že neobstojí v silné německé konkurenci, pokud by došlo k přiřazení provincie k Německu. Jaký byl postoj zbytku obyvatel Deutschbohmen se ani z pramenů ani z literatury nedovíme. Houžvička upozorňuje ve své knize na fakt, že dodnes není příliš jasné do jaké míry se shodují stanoviska oficiálních představitelů německých oblastí v Čechách s názory obyčejných lidí.¹¹² Obyčejní lidé totiž velice pravděpodobně řešili jiné problémy než zda budou připojeni k Rakousku, Německu či Československu. Trápily je existenční problémy, především nedostatek potravin a topiva. Jak tvrdí César a Černý, obyvatele pohraničí mnohem více trápily problémy sociální než nacionální.

¹¹¹ Cajthaml-Liberté, Sláva a pád provincie Deutschbohmen, s. 44

¹¹² Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 113.

3. Marný zápas o Deutschböhmen

3.1 Zánik provincie Deutschböhmen

Československá vláda nejdříve s rozhodným postupem proti německým iredentistům vyčkávala. O vyslání jednotek do pohraničí však rozhodla již na počátku listopadu. V listopadu 1918 se nenacházelo Československo právě v ideálním stavu. Teprve se konstituovalo. Na Slovensku dělali potíže Maďaři. Na Těšínsku se vyhrocovaly spory s Poláky. Československá vláda nejdříve situaci důkladně vyhodnotila. Teprve když se ujistila, že nebude námitek proti jejímu postupu ze strany Dohody, rozhodla o vojenském zásahu.

Československá vláda však v tu dobu disponovala jen malou vojenskou silou. Navíc vojáci, kteří se vrátili z fronty, neměli chuť dále válčit. Československu chyběli také důstojníci. Nadějí byly legie, především francouzské a italské. Do pohraničí byly nakonec vyslány jen malé jednotky¹¹³. Avšak i ty stačily k zlomení odporu německých nacionalistů. České jednotky v pohraničí měly podporu zde žijících Čechů. Důležitou roli hrály také národní výbory.

První zprávy o českém záboru dvojjazyčných oblastí podél jazykové hranice byl hlášen již 30. října 1918.¹¹⁴ Rozhodný útok proti německým nacionalistům zahájila československá armáda v polovině listopadu 1918. Postupně byl obsazován okres za okresem, město za městem. Němečtí nacionalisté byli bezmocní. Československé jednotky zajišťovaly sklady potravin, obsazovaly důležité železniční uzly a další strategická místa a instituce. 26. listopadu bylo obsazeno území od Šluknova po Lovosice a Českou Lípou, čímž byla provincie Deutschböhmen rozdělena na dvě části.

K vojenským akcím docházelo jen výjimečně, neboť Němci nebyli na konfrontaci připraveni. Většinou se po krátké přestrelce vzdali. Německý konzul v Praze Gebattel¹¹⁵ situaci v pohraničí komentoval takto: „Znalci poměrů ujišťují, že Němci nemají nejmenší chuť klást vážný odpor. Děsí se zejména občanské války [...]. V celé provincii Deutschböhmen panuje taková únava z války a vyčerpání,

¹¹³ Caesar dokonce píše o pouhých třech neúplných pěších plucích - César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 106.

¹¹⁴ Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 159.

¹¹⁵ jako vůbec první zahraniční diplomat uznal existenci Československa, původně byl konzulem císařského Německa v Čechách, po říjnovém převratu a změně poměrů v Německu pracoval v na obdobném postu pro německou republiku, Seibt, Německo a Češi, s. 247.

že výzvy k vytváření civilní obrany mají jen mizivý úspěch [...]."¹¹⁶ Větší konflikt byl zaznamenán pouze u Mostu. Při pouličních bojích zde zahynulo 10 lidí, 9 Čechů a jeden Němec"⁷.

Represivní metody, jež byly použity k připojení pohraničních oblastí, byly bezpochyby nutností. Je však také jisté, že oslabily ochotu německých obyvatel spolupracovat s novým státem. Na některých místech došlo k počesťování německých škol a propouštění německých učitelů. Na jiných místech byly nahrazováni němečtí členové obecních rad českými. Mnohdy však došlo pouze k symbolickým aktům, jenž byly nejčastěji vyjádřeny svržením pomníků Josefa II. Existovaly však i případy, kdy německé obyvatelstvo vítalo české vojáky s radostí.¹¹⁸

14. prosince vstoupily československé jednotky do Liberce. V tu dobu již byla všechna velká města v Deutschböhmen obsazena. Zemská vláda Deutschböhmen ještě před vstupem armády do města uprchla přes Žitavu do Drážďan. Liberec opustila velice překotně již 11. prosince.¹¹⁹ Z Drážďan se vláda přesunula do Vídně. Během jedné noci se stala zemská vláda Deutschböhmen vládou bez země. Volkswehr se naprosto rozpadl. Jeho příslušníci složili zbraně.

Československé vojsko rychle zničilo německou iredentu i v dalších provinciích. Do konce roku 1918 byl německý odpor zlomen. Československo se obávalo zásahu sousedních zemí. Dr. Lodgman von Auen totiž znovu požádal v dopise prezidenta Wilsona z 15. prosince 1918, aby bylo pohraničí obsazeno spojeneckým vojskem.¹²⁰ Tento požadavek však nebyl nikdy naplněn. Ani Německo na žádosti o pomoc nereagovalo. K celé záležitosti se stavělo chladně. 8. prosince

¹¹⁶ Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 162.

¹¹⁷ Habel udává větší počet, na německé straně hovoří o 13 obětech, na české straně tvrdí, že jich bylo mnoho. Více o počtu obětí při obsazování pohraničních měst viz. Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s.237.

¹¹⁸ César; Černý, Od sudetoněmeckého separatismu k plánům odvety, s. 135.

¹¹⁹ Ústřední archiv Akademie věd. Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung. Liberec, karton č.14, inv. č. 143; 1. Hans Hartl: Auszüge aus meinen Tagebuchern

¹²⁰ „Ve jménu půl třetího miliónu Němců v Čechách, kteří se s odvoláním na sebeurčovací právo považují za součást svobodné německé republiky, pozvedáme nejostřejší protest proti násilnostem, jimž je vystaveno naše státní území ze strany československého státu. Je jasno, že československý stát chce pohnout německé obyvatelstvo v Čechách prostředky násilí a vydírání, aby se vzdalo svého sebeurčovacího práva a tím chce pohnout německé obyvatelstvo v Čechách prostředky násilí a vydírání, aby se vzdalo svého sebeurčovacího práva a tím chce vytvořit stav, který předbíhá svobodnému dorozumění národů na mírové konferenci. Obracíme se na celý svět, když Vás, pane presidente voláme za svědka těchto násilností a imperialistických vpádů. Zdůrazňující slavnostně Vámi oznamované právo národů, aby svůj osud samy stanovily, klademe požadavek, abyste nám pomáhal v našem nám vnuceném boji a nepřipustil, abychom použitím násilí byli vyloučeni z tohoto sebeurčovacího práva. Pane presidente, požadavky Čechoslováků se musí bezpochyby zastavit před nepopíratelným právem Deutschböhmen." - SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.3, inv.č.121, Dopis prezidentu Wilsonovi.

dostal německý vyslanec Gebattel pokyn z Německa, aby usiloval o co nejlepší vztah k novému Československu a aby se v žádném případě se nesnažil nějak zvláště podporovat takzvaná německá zemská hejtmanství v Čechách, na Moravě a

• 191

ve Slezsku, jež pomýšlejí na separaci. Německé hlavní zájmy směřovaly v tuto chvíli do Polska nikoli do Československa.

20. prosince vydala československá vláda nótu, v níž prosila spojence o vyjádření podpory při obsazování sudetských oblastí. S obsazením vyjádřila souhlas Francie, Itálie a Velká Británie, ne však Spojené státy americké. 22. prosince pak prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk pronesl vládní prohlášení: „Co se Němců na našem území týče, je náš program dávno znám: Němci osídlené území je naše a naším zůstane. Nový stát jsme vytvořili, udrželi jsme si jej, nyní jej nově zbudujeme. Přál bych si, aby Němci naši při tom spolupracovali. [...] Opakuji: založili jsme náš stát, čímž je dáno státoprávní postavení našich Němců, kteří kdysi přišli do této země jako přistěhovanci a kolonisté. Máme plné právo na bohatství naší země[...]. Přeji si upřímně, abychom se co nejdříve dohodli snažimi Němci [...] přijmeme je rádi, jestliže se rozhodnou pro spolupráci [...]. Minority v našem státě budou požívat plných národnostních práv a občanské rovnoprávnosti. Vybudováním opravdu demokratické samosprávy máme vhodný prostředek pro rozřešení národnostní otázky.“¹²² Prohlášení obsahuje často citovaný výrok o kolonistech. Ten však bývá většinou uváděn bez kontextu, což vede samozřejmě k desinterpretacím.

3.2 Reakce Deutschosterreich na obsazení provincií

Situaci v Deutschbohmen řešila rakouská Státní rada. Ministr Viktor Adler byl rakouskou Státní radou již 6. listopadu pověřen, aby protestoval proti záboru provincií a aby byla učiněná příslušná opatření k prevenci dalšího obsazování země Deutschbohmen československými jednotkami.¹²³ 8. listopadu se rakouská ministerstva zahraničí a vojenství dohodla, že saskou vládu důvěrně požádají o zbraně pro Deutschbohmen a že uspíší vyslání slušně zachovalých frontových

¹²¹ Seibt, Německo a Češi, s. 247.

¹²² Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s. 244.

¹²³ Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 162.

jednotek národnosti „deutschböhmisches“ přes Bavorsko do Deutschböhmen.¹²⁴ Vlastní rakouské jednotky vyslat nemohlo. Dostalo by se tak do války nejen s Československem ale i s celou Dohodou. Německé Rakousko válku ale nechtělo. Do Deutschböhmen tedy vojenské posily z Rakouska nikdy nedospěly. Rakousko alespoň dodalo velké množství zbraní. Podle zjištění ministerstva vojenství ze dne 23. listopadu odešlo do provincií Deutschböhmen a Sudetenland asi 4000 pušek.¹²⁵

Lodgman prosazoval stanovisko, že „násilí se musí čelit násilím“.¹²⁶ Chyběly mu však vojenské síly, jež by provincii ubránily. Jak už jsem výše zmínila, Lodgman se obrátil s žádostí o obranu na Dohodu a prezidenta Wilsona. Podobné žádosti totiž podaly Dolní Štýrsko a Konitansko a bylo jim vyhověno. S intervencí v Deutschböhmen však nesouhlasil rakouský ministr obrany Bauer a dohodové země jeho postoj akceptovaly.

Na přelomu listopadu a prosince, kdy československé vojsko začalo plošně obsazovat zbytek Deutschböhmen, začali politici Německého Rakouska postupně rezignovat na sudetskou politiku. Na zasedáních státní rady 9., 11. a 13. prosince byla situace ale znovu projednávána. Vláda Německého alespoň Rakouska vyzvala spojence, aby bylo odhaleno smýšlení obyvatel v pohraničí provedením plebiscitu.¹²⁷ Čeští Němci prosazovali také plebiscit nebo mimořádné volby do ústavních orgánů německého Rakouska.¹²⁸ K volbám ani k plebiscitu nikdy nedošlo.

3.3 Konec nadějí na odtržení Deutschböhmen od Československa

Deutschböhmen byla sice obsazena československým vojskem. V jednotlivých okresech a městech převzaly správu české úřady. Zemská vláda Deutschböhmen však nadále hodlala bojovat za samostatnost své provincie a za její přičlenění k Rakousku či Německu. Její naděje se upíraly k mírové konferenci v Paříži. Zde se mělo rozhodnout o budoucím uspořádání Evropy po válce.

Českoslovenští političtí představitelé se snažili na konferenci prosadit stanovení hranic podle historického práva. Chtěli uchovat celistvost zemí Koruny české.

¹²⁴ Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 162.

¹²⁵ tamtéž s. 162 poznámky.

¹²⁶ tamtéž s. 164.

¹²⁷ Note der deutsch-österreichischen Regierung, Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s. 243.

¹²⁸ Haas píše, že již 28. listopadu začala v provincii Deutschböhmen na přání zemské organizace volební agitace, Haas, Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení, s. 170.

Historické právo však nemohli Češi v žádném případě použít na Slovensko a ani na Podkarpatskou Ukrajinu, kterou taktéž požadovali. Masaryk hovořil o budoucím státu v historických hranicích již v roce 1915 v memorandu o politických cílech Čecho-Slováků¹²⁹. Byl to požadavek logický a jediný možný. Historická hranice odpovídala hranici tři původních rakouských korunních zemí - Čech, Moravy a Slezska a vymezovala přirozené geografické a hospodářské celky.¹³⁰ Český stát by nebyl schopen v etnických hranicích hospodářské prosperity a nezávislosti. Političtí zástupci Němců z Čech se snažili i po obsazení pohraničí neústupně požadovat pro sebe právo na sebeurčení a dr. Lodgman se pokoušel v různých statích vyvrátit tezi o přirozeném propojení pohraničních území s vnitrozemím Čech.

Češi se při vytvoření svého státu odvolávali na sebeurčovací právo. Stejně tak se na něj odvolávali Němci. Právo na sebeurčení bylo dohodovými mocnostmi uznáno jako obecně platná zásada pro nové uspořádání světa. Bylo součástí 14 Wilsonových bodů, jež dohodové mocnosti přijaly jako základ projednání o příměří. Wilson odmítal dosavadní princip, že mocenskou rovnováhu lze posílit přerozdělováním území a posuny hranic. Chtěl, aby mezinárodní uspořádání nebylo založeno na moci, ale na zákonu.¹³¹ Podle Houžvičky znamenalo sebeurčení pro Wilsona pouze jiné označení pro suverenitu. Princip sebeurčení již ve své době byl nedostatečně definován a zakotven v mezinárodním právu. Mezinárodní společenství ani nemělo zkušenosti s jeho užíváním. I dnes je toto právo interpretováno velmi obtížně. Wilsonovo sebeurčovací právo nevedlo nakonec k urovnání poměrů, ale naopak zažehlo nová ohniska konfliktů.

3.4 Pařížská mírová konference

Mírová konference začala ve Versailles u Paříže 18. ledna 1919. Rozhodující slovo měly na konferenci vítězné mocnosti - USA, Francie, Velká Británie, Itálie a Japonsko. Konference se směly účastnit jen vítězné státy. Poražené země ani sovětské Rusko nebylo pozváno. Pařížská mírová konference vycházela z Wilsonových čtrnácti bodů a měla zajistit takové uspořádání poválečné Evropy a světa, které bude spravedlivé. Tento cíl se ji bohužel naplnit nepodařilo.

¹²⁹ Memorandum pro britského ministra zahraničí sira Greye, viz Habel, *Dokumente zur Sudetenfrage*, s. 217.

¹³⁰ Galandauer, *Vznik Československé republiky 1918*, s. 153.

¹³¹ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 95.

Do tzv. versailleského mírového systému se příliš promítly sobecké zájmy vítězů.¹³² Mírové podmínky byly v některých bodech pro poražené země. Systém tak nemohl být stabilní.

Československou delegaci do Paříže vedl předseda vlády Karel Kramář. Mnohem důležitějším diplomatem byl ale Edvard Beneš. Československo chtělo na pařížských mírových jednáních posílit své pozice. Československá diplomatická mise chtěla dosáhnout potvrzení historických hranic pro české země, co nejvýhodnějšího stanovení jižní hranice Slovenska, připojení Zakarpatské Ukrajiny, připojení Hlučínska, případně i Ratibořska a Kladska. Snažilo se získat co nejvýhodnější postavení vnově se formujících blocích. V tomto ohledu působil pokus českých Němců o odtržení pohraničních oblastí vládním kruhům Československa nemalé obavy. Neměli žádný zájem na tom, aby se tento problém řešil na mezinárodním poli.

Zástupci Němců z Čech se jednání nemohli zúčastnit přímo. Jejich požadavky ale byly zahrnuty v memorandu předloženém rakouským kancléřem Rennerem. Memorandum obsahovalo návrh na připojení pohraničních provincií k Rakousku. Rakousko v něm také obvinilo Československo, že tyto oblasti obsadilo v rozporu se zásadami mezinárodního práva.

O postavení Němců v československém státu referoval Beneš ve svém tzv. Memoire III¹³³ a v nótě o postavení národností v Československu¹³⁴. Beneš se v Memoire III snažil vhodnými argumenty přesvědčit Velkou pětku o tom, že sudetské oblasti musí být bezpodmínečně připojeny k Československu.¹³⁵ V nótě o postavení národností v Československu pak poprvé zmínil možnost, že by Československo mohlo být uspořádáno kantonálně podobně jako Švýcarsko.¹³⁶ Beneš již při jednáních upozornil na to, že nelze zcela přebrat švýcarský model.

¹³² Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 67.

¹³³ leden 1919

¹³⁴ 20. května 1919

¹³⁵ Beneš začíná své „Memoire III“ statistikou o „skutečném“ počtu Němců v českých zemích. Udává že v Čechách žije na 2 467 724 Němců, přičemž by toto číslo mělo být sníženo o 800 tisíc až 1 milión, protože při sčítáních docházela v Rakousku-Uhersku k systematickým falšováním. Dále uvedl hospodářské, strategické a politické důvody, proč nesmí být pohraniční oblasti odděleny. Znovu zopakoval, že Němci jsou v Čechách pouzí kolonisté. Dále viz Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s. 245

¹³⁶ citace z Benešovy nóty o postavení národností v Československu z 20.5.1919: „Je cílem Československé vlády organizovat stát tak, že bude jako východisko pro národnostní práva přijaty ty principy, které jsou v ústavě švýcarské, to znamená, že vláda má v úmyslu, udělat z ČSR zemi podobného typu jako Švýcarsko, přičemž samozřejmě musí být brány v potaz poměry, jež jsou v Čechách.“ Dále viz Habel, Dokumente zur Sudetenfrage, s. 272.

Politické přísliby z mírové konference byly později naplněny pouze z části. Českoslovenští politikové, především Beneš, byli později z tohoto důvodu německými politiky často kritizováni. Je jisté, že kantonální systém, odpovídal představám Němců z Čech, neboť by nepopíral jejich etnické požadavky. Je však nutné říci, že podíl na nenaplnění Benešova návrhu měli i sami Němci, protože odmítali z principu Československo přijmout a vedli politiku negativismu.

Němcům z Čech se nepodařilo prosadit na konferenci své požadavky. Lodgman s dalšími německými politiky z Čech¹³⁷ odjel v únoru alespoň do švýcarského Bernu a odtud se snažil ovlivňovat zákulisní jednání. Setrval ve Švýcarsku čtyři týdny. O jeho švýcarské cestě se lze dočíst jak v českých tak německých denících.¹³⁸ Noviny informovaly o Lodgmanově pobytu ve Švýcarsku velice intenzivně. Zatímco německý tisk jeho pobyt hodnotil jako velice úspěšný, tak český tisk činil naprostý opak. V Národních listech se lze dočíst, že Lodgman se ve Švýcarsku setkal nanejvýš s bývalými rakouskými a německými špióny, čímž sám sebe jenom více zkompromitoval.¹³⁹ V témže článku navíc autor tvrdí, že dohodové mocnosti se staví k otázce Němců v Čechách naprosto jednoznačně, že Francouzi a Italové nikdy o oddělení českých Němců nemluvili a nikdy by je ani nepřipustili. Anglie a Amerika sice nepronášely o věci přímého názoru. Avšak obě tyto země zdůrazňovaly vždycky a od počátku, že otázky etnografické nejsou jediné, které mohou rozhodovat o přináležitosti území a že daleko významnějšími momenty v této věci jsou zájmy a potřeby hospodářské.

Autor článku vyhodnotil situaci dobře. Jediné, co mu lze vytknout je tvrzení o špiónech. S nimi se Lodgman mohl setkat. To nelze zpochybnit. Je však nutné připomenout, že Lodgmanovi se podařilo hovořit i s velice vlivnými lidmi. Jedním z nich byl např. Wilsonův poradce prof. Calvin Coolidge, s nímž Lodgman hovořil o hospodářských otázkách.¹⁴⁰

¹³⁷ Freissler, Langenhahn, Jokl a Peters.

¹³⁸ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen.karton č.3. inv.č.133 novinové výstřižky 1919.

¹³⁹ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen.karton č.3. inv.č.133 novinové výstřižky 1919, Národní listy 14.3.1919: Otázka Němců v Čechách z hlediska mezinárodního.

¹⁴⁰ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.8. inv.č.226, Korespondence s Elizabeth Wieskemann z mezinárodního institutu pro zahraniční záležitosti v Londýně. Dopis z 2.12.1937

Dne 4. **dubna** Rada čtyř¹⁴¹ odsouhlasila, že hranice nového československého státu bude v případě českých zemích probíhat podle původní, historické hranice. Československo muselo ale přistoupit k mezinárodní smlouvě o ochraně národnostních menšin.¹⁴² Tuto smlouvu podepsalo 10. září 1919. Smlouva vymezovala široká práva československým občanům náležejícím k menšinám etnickým, náboženským nebo jazykovým.¹⁴³ Dohled nad jejich dodržováním měla za úkol Společnost národů.

Při jednáních o pohraničních územích zvítězily hospodářské argumenty, podle nichž jsou pohraniční oblasti hospodářsky propojeny s vnitrozemím tak, že by vnitrozemí ani pohraničí jako samostatná území nebyly schopny nezávislé existence. Proti tomuto tvrzení byli jen někteří američtí experti. Ti uvažovali alespoň o přiřazení Ašská a Chebska k Německu.¹⁴⁴ Toto opatření mělo zmenšit počet Němců v Československu. Skeptický postoj k tomuto ustanovení měl také britský ministerský předseda Lloyd George, otevřeně však své obavy nevyjádřil.¹⁴⁵

V případě uznání československých nároků na pohraniční oblasti pomohl fakt, že žádná z dohodových zemí nechtěla přidělovat nová území poraženým zemím. Francie navíc s Československem počítala jako se zemí, jež by mohla tvořit tzv. cordon sanitaire. Ten by na jednu stranu bránil šíření bolševismu do Evropy a z druhé strany šíření německých expanzivních záměrů „Drang nach Osten“. Francie se všemožně snažila, aby Československo mělo dobrou výchozí pozici a konstituoval se z něho silný demokratický stát.

Němci z Čech byli výsledkem konference rozčarováni. Konference rozhodla o jejich přiřazení k Československu. Němci byli zklamáni rovněž tím, že Československu nebylo nařízeno, aby Němcům zaručilo alespoň autonomii. Ještě po podepsání mírové smlouvy rakouská delegace váhala opustit tento námět a podala konferenci nótu, v níž žádala, aby v Československu byl po švýcarském vzoru zřízen systém kantonální, který by nejlépe zaručil práva německé menšiny.¹⁴⁶ Toto byl však poslední akt rakouské vlády, v němž se zastávala českých Němců.

¹⁴¹ prezident Spojených států amerických Woodrow Wilson, francouzský ministerský předseda Georges Clemenceau, anglický ministerský předseda David Lloyd George a ministerský předseda Itálie Vittorio Orlando

¹⁴² Houžvička ji označuje také jako tzv. Malou (minoritní) smlouvu, Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 121.

¹⁴³ Klímek, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929*, s. 65.

¹⁴⁴ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 100.

¹⁴⁵ Macmillanova, *Míro tvorci*, s. 242.

¹⁴⁶ Peroutka, *Budování státu, Výbor 1918-1923*, s. 367.

S konečnou platností rozhodla o začlenění sudetských Němců do Československa mírová smlouva ze Saint Germain, podepsána 10. září 1919. Tohoto jednání se zástupci českých Němců již zúčastnili. Lodgman, Freissler a další byli členy delegace rakouského ministerského předsedy Rennera.¹⁴⁷ Rakousko uznalo podepsáním mírové smlouvy nové uspořádání a muselo se vzdát veškerých nároků na česká pohraniční území. Muselo zrušit styky s emigrací a zlikvidovat všechny úřady a vlády bývalých provincií.

Pokus o uplatnění práva na sebeurčení pro Němce z Čech ztroskotal. Sám Rudolf Lodgman von Auen celou situaci komentoval takto: „Nesmíme ovšem přehlédnout, že takové sebeurčovací právo má své hranice a ztroskotává tam, kde sebeurčovací právo jedné skupiny protirečí sebeurčovacímu právu skupiny druhé - speciálně tam, kde jsou obě nerozhraničeně sklobuhy.“¹⁴⁸ O neúspěšném uplatnění práva na sebeurčení českých Němců rozhodla historická situace. Rakousko-Uhersko a Německo bylo ve válce poraženo.

3.5 Situace v bývalé provincii Deutschbohmen v době mírových jednání

3.5.1 Emigrace

Ještě před tím, než bylo území Deutschbohmen zcela obsazeno československou armádou, prchla její zemská vláda do exilu. Krátkou dobu spočinula v Drážďanech. Saská vláda jí však odmítla poskytnout jakýkoli azyl a podporu, neboť si chtěla zachovat dobré vztahy s Československem.¹⁴⁹ Proto se musela zemská vláda uchýlit do Vídně, kam ostatně odešla většina německých emigrantů z Čech. Vídeň se tak stala na čas centrem iredentistického hnutí proti ČSR. V Rakousku se v té době sešli předáci všech německých politických stran a směrů z ČSR od vůdců pozdější Deutsche Nationalpartei až po německé sociální demokraty.¹⁵⁰

¹⁴⁷ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.8. inv.č.226. Korespondence s Elizabeth Wieskemann z mezinárodního institutu pro zahraniční záležitosti v Londýně. Dopis z 2.12.1937

¹⁴⁸ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 116.

¹⁴⁹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938 díl I (1938-1929), s. 115.

¹⁵⁰ tamtéž s. 116.

Dr. Lodgman i Seliger se pokoušeli z Vídně udržovat iluzi, že obsazení pohraničí situaci českých Němců ještě zcela nerozhodlo. Lodgman dále úřadoval jako zemský hejtman a Seliger vykonával funkci náměstka. Oba nadále vydávali dekrety pro Deutschbohmen. Vláda Německého Rakouska je podporovala, jak mohla, což znamená, že je podporovala mnohem více slovy než činy.¹⁵¹ Exilová vláda upírala veškeré naděje k mírové konferenci v Paříži. Vytrvale posílala Wilsonovi i dalším dohodovým představitelům informace o své provincii. Představitelé zemské vlády psali petice a rezoluce. Snažili se získat podporu u dohodových mocností a agitovali v tisku.¹⁵² Vytvořili celou škálu požadavků. Nejradikálnějším bylo samozřejmě odtržení oblastí. Mírnějším pak byla např. dočasná neutralizace území obsazením spojeneckých vojsk, jež by na toto území dohlíželi až do ukončení mírových jednání.¹⁵³ Vláda Deutschbohmen požadovala, aby za takového stavu zůstaly zachovány stávající správní orgány, tj. zemské vlády, sněmy a další instituce, vytvořené po 28. říjnu v jednotlivých krajích. Chtěla prosadit, aby byl v pohraničí proveden za mezinárodního dozoru plebiscit, jež by rozhodl o tom, zda pohraniční oblasti budou či nebudou součástí nově vzniklého státu.¹⁵⁴ Tento požadavek získal dokonce podporu zástupců USA.¹⁵⁵

Němci doufali, že jejich otázka bude řešena mezinárodně. Odmítli svou situaci řešit s československou vládou. Němci nechtěli zastoupení v Revolučním národním shromáždění. Lodgman československý stát neuznával. Ostře protestoval proti „čechizačním“ opatřením v pohraničí, např. proti přísahám německých úředníků, jež museli skládat. Podporoval žádosti německých soudců i univerzitních profesorů, aby byly přísahy odloženy až na dobu po rozhodnutí mírové konference.¹⁵⁶

Zástupci českých Němců se nemohli zúčastnit přímo jednání v Paříži. Přesto však usilovali, aby se jednání obrátila v jejich prospěch. Možností jak upozornit na svůj problém mnoho neměli. Snažili se tedy především o co největší publicitu v zahraničních listech. Ve švýcarském tisku tak byla např. uveřejněna série

¹ Peroutka, Budování státu II, 1919, s. 497, rakouská vláda podala protest k dohodovým mocnostem o obsazení pohraničí.

nejvýznamnější byl časopis Zeitschrift des Hilfsvereines.

³ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.3, inv.č. 121, An den interallierten Kriegsrat in Versailles im Wege der französischen Regierung.

César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938 díl I (1938-1929), s. 175.

tamtéž s. 175 poznámky.

univerzitní profesori přísahu nakonec složili dříve.

článků, propagující požadavky německých iredentistů, nebo provolání 79 měst Deutschböhmen, v němž odmítali připojení k Československu.

Po návratu ze Švýcarska agitoval pro Deutschböhmen Rudolf Lodgman na rakouské půdě. Na sjezdu nacionálních stran v Innsbrucku 10. března 1919 prohlásil: „Český stát je založen na podvodu, na násilí a násilím bude také dále veden. To je velice špatná perspektiva do budoucna. [...] Co se týče řešení problému Deutschböhmen nabízí se čtyři možnosti:

1. Deutschböhmen si přivlastní na základě výnosu mírové konference český stát
2. Deutschböhmen bude připojeno k Německu
3. Deutschböhmen se stane samostatným státem
4. stane se jednou z částí republiky Deutschösterreich

Přičlenění Deutschböhmen k českému státu odmítají všichni Němci. [...] Jestliže přiřkne dohoda Deutschböhmen a Sudetenland Čechám, tak zažije v podmaněných zemích německou iredentu takové síly, že se budou Češi divit."¹⁵⁷

Akce německé emigrace měl také podporovat a koordinovat nově založený spolek Hilfsverein für Deutschböhmen und Sudetenland. Vznikl v únoru 1919 ve Vídni. Jednalo se o nadstranickou organizaci, jež měla sdružovat německé iredentisty. Hlavním cílem organizace mělo být informování veřejnosti v Německu a Rakousku o osudu německé menšiny v ČSR a informovat o průběhu národnostního boje proti českému útisku.¹⁵⁸ Vídeňská centrála měla stálé spojení s řadou poboček organizace v Německu, Rakousku a samozřejmě i v Československu. Tím bylo zajištěno nejen pevné spojení celé německé emigrace, ale i její stálý styk s domovem.¹⁵⁹ Navíc němečtí iredentisté navázali také styk s jinými protičeskoslovenskými skupinami, např. slovenskými iredentisty. Hilfsverein finančně podporovaly některé velkoněmecké organizace. Vůdci německé emigrace z Čech se k Hilfsverein u veřejně nehlásili. Je ale jisté, že s ním spolupracovali. Účastnili se také jeho akcí, zůstávali však vždy v pozadí. Mnozí byli tajnými členy. Zatímco v případě Hilfsverein můžeme hovořit o celkem úspěšné práci, nelze tak hodnotit

¹⁵⁷ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.3. inv.č.133 novinové výstřižky 1919, Aussiger Tagblatt 10.3.1919: Dr.v.Lodmans Innsbrucker Rede

¹⁵⁸ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 120. tamtéž s. 121.

spolupráci předních politických zástupců z pohraničních oblastí. Ta totiž byla silně ovlivněna příslušností k politickým stranám.

Emigrace českých Němců ve Vídni ukončila svou činnost hned druhý den po podepsání mírových smluv v Saint Germain-en-Laye. 11. září byl zrušen úřad zemského hejtmana a vojenské velitelství pro Sudetenland.¹⁶⁰ Rakouská vláda přestala podporovat Hilfsverein iur Deutschbohmen und Sudetenland, jenž však svou činnost neukončil. Nadále pokračoval ve své činnosti pod heslem: „Svobodné právo na sebeurčení pro všechny národy na této zemi.“

24. září 1919 došlo při zasedání rakouského Národního shromáždění ke slavnostnímu rozloučení s německými poslanci z Čech.¹⁶¹ Deset zástupců českých Němců defilovalo před předsedou rakouské sněmovny a odevzdalo mu kokardy s barvami německého Rakouska.¹⁶² Dr. Lodgman pronesl na rozloučenou slavnostní řeč. Prohlásil, že Němci uzavření v Československu se nikdy nevzdají myšlenek na prosazení sebeurčovacího práva, že Československá republika není pro sudetské Němce zemí jejich volby.¹⁶³ Bývalá zemská vláda Deutschbohmen nakonec vydala následující prohlášení: „Nikdy se nevzdá náš národ nároků na právo sebeurčení, nikdy neuzná jeho znásilnění za právní stav a nikdy nepřestane všemi vhodnými prostředky vést boj za svou národní svobodu [...]. Naším nejbližším úkolem je vybojovat německému lidu v rámci, do kterého byl imperialismem západních mocností vnucen, plnou neomezenou samosprávu jeho národních věcí.“¹⁶⁴

Přední političtí představitelé bývalých německých provincií se vrátili téměř bez potíží do politického života v Československu. Československá vláda se jim snažila návrat usnadnit a chtěla se s nimi usmířit. Masaryk ještě před vydáním saint-germainské mírové smlouvy vyhlásil amnestii pro všechny ty, kdo organizovali odboj proti československému státu.¹⁶⁵ César a Černý poukazují na to, že tak vlastně bylo uznáno, že Němci měli právo bojovat za sebeurčení.

Rozhodnutí mírové konference odstartovalo novou etapu politiky Němců z Čech, pro níž byl charakteristický tzv. negativismus, negativní politika v mezích

¹⁶⁰ Peroutka, Budování státu. Výbor 1918-1923, s. 367.
viz příloha č. 6 Protokol o slavnostním rozpuštění německých provincií a kraje
tamtéž s. 367.

¹⁶³ Peroutka, Budování státu II, 1919, s. 824.

¹⁶⁴ tamtéž, s. 825.

César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938 díl I (1938-1929), s. 190.

zákonných prostředků. Dříve než k ní však Němci přistoupili pokoušeli se vyjednávat o podmínkách vstupu do republiky.¹⁶⁶

3.5.2 Události v provincii

Němečtí nacionalisté, ale nejenom oni, museli krátce po obsazení pohraničí oživit německého bojovného ducha. Lidé byli unaveni a více než nacionální otázku řešili problém se zásobováním. Němečtí nacionalisté se i přes to pokoušeli vyprovokovat spory mezi Němci a Čechy v pohraničí. Záminek měli mnoho. Česká vláda se sice snažila, aby k roztržkám nedocházelo, ale od ledna roku 1919 byly stále častější. Podněcovali je na jedné straně jak němečtí nacionalisté, tak i československá armáda. Ta „čistila“ pohraničí od německých symbolů. Vojáci strhávali sochy Josefa II., německé provokativní nápisy a hesla. Nacionální vášně na obou stranách vedly dokonce k ozbrojeným konfliktům. Vláda vyzývala obyvatelstvo, aby se nenechalo vyprovokovat k nepředloženým činům.¹⁶⁷ To však bylo marné. Konflikty byly hlášeny z Žatce, Liberce, Chomutova, Mariánských Lázní a dalších míst. Ničení bylo samozřejmě vítaným tématem pro německou propagandu v tisku. Česká strana se snažila noviny umlčet. Některé německé listy tak byly zastaveny. Také ve vnitrozemí rostly protiněmecké nálady a dokonce proběhly i demonstrace.¹⁶⁸ Česká vláda se snažila všechny tyto projevy tlumit, neboť příliš přitahovaly mezinárodní pozornost, což v době mírové konference nebylo žádoucí.

Politická činnost německých stran v Československu byla likvidací pokusu o iredentu ochromena. Strany sice nebyly nijak perzekuovány, chyběly jim však silné osobnosti do vedení. Zpočátku se příliš nezabývaly svým dalším působením v novém státě. Soustředily se spíše na organizování protistátní činnosti v úzké kooperaci s německou emigrací. Československé vládě se bohužel jen špatně dařilo je izolovat.

V první polovině roku 1919 byla prováděna především letáková kampaň proti Československu. Do republiky byly pašovány tisíce letáků a byly rozhazovány nebo vylepovány v místech s německým obyvatelstvem.¹⁶⁹ Letáky měly povzbudit Němce k dalším akcím. Největší intenzity dosáhla kampaň v době voleb do rakouského

¹⁶⁶ Peroutka, Budování státu. Výbor 1918-1923, s. 372.

¹⁶⁷ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929),s. 133.

¹⁶⁸ César a Černý zmiňují pouze demonstraci z počátku prosince roku 1918

¹⁶⁹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929),s. 137.

národního shromáždění. Cílem emigrace bylo vzbudit co největší zájem o tuto událost. Chtěli dosáhnout toho, aby se čeští Němci mohli těchto voleb účastnit. Volby však byly v Československu zakázány a jakékoli pokusy o tajné volby měly být přerušeny. Německá sociální demokracie svolala na den voleb, tedy na 4. března 1919, generální stávkou.¹⁷⁰ Do ulic mnoha pohraničních měst toho dne vstoupili demonstranti. Volali po zlepšení zásobovací situace a protestovali proti československé vládě. Na řadě míst protesty přerostly v ozbrojené srážky s armádou. Největší počty padlých byly v Kadani¹⁷¹ a Šternberku na Moravě. Celkově zemřelo **při nepokojích 54 Němců.**¹⁷²

César a Černý tvrdí, že německá iredenta touto akcí sledovala dalekosáhlejší záměry. Jednalo se sice o těžko realizovatelné plány, ale jistě existovaly. Německá emigrace počítala s tím, že akce se rozrostou do takových rozměrů, že je české úřady nedokážou zvládnout. Chtěli je podpořit i tím, že připravovali vpád sudetoněmeckých bataliónů. Tak mělo dojít k novému iredentistickému puči, jež měl vést buď k odtržení pohraničních oblastí od ČSR nebo aspoň k jejich obsazení dohodovým vojskem až do rozhodnutí mírové konference.

4. březen 1919 se stal symbolem protičeského boje německých nacionalistů. Základ této tradici položil právě Rudolf Lodgman, který 2. listopadu 1919 pronesl na smuteční tryzně za „březnové padlé“ v Kadani vlastní modlitbu: „Otče náš, ty jenž jsi německým duchem, posvěť se jméno tvé, přijď království tvé. Buď vůle tvá, jak v nebi, tak na zemi. Náš denní chléb a svobodu dej nám! Odpuť nám naše hříchy a zbav nás našich trýznitelů! Neuveď náš lid v pokušení, nýbrž spas jej před tmou a smrtí a dej mu znovu říši, sílu a velkolepost na věky! Amen.“¹⁷³

Po 4. březnu docházelo ještě k menším demonstracím, ale masový odpor Němců byl zlomen. I nadále však pokračovaly ilegální protistátní akce. Nacionální otázka v pohraničí vyřešena nebyla. Československé vládě se podařilo postupně upevnit během první poloviny roku 1919 svou autoritu na celém území republiky.

Snovou situací se začaly smiřovat také jednotlivé politické strany. Dne 16. června 1919 se uskutečnily v Československu obecní volby. Německé strany z počátku uvažovaly o bojkotu těchto voleb. Nechtěly, aby se jejich účast na volbách

¹⁷⁰ o stávce rozhodlo vedení německé sociální demokracie 27. února 1919.

¹⁷¹ 22 mrtvých, 30 těžce zraněných, údaje z Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 82.

¹⁷² Klímek, Velké dějiny zemí Koniny české XIII., 1918-1929, s. 82.

¹⁷³ německý originál viz César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 145 poznámky.

vykládala jako přihlášení se k Československu. Neúčast by však znamenala, že budou v pohraničí zvolena pouze česká obecní zastupitelstva. Nakonec se tedy německé strany voleb účastnily, ale protestovaly proti povinnosti skládat slib věrnosti republice a žádaly, aby toho byly zproštěny až do konání mírové konference.¹⁷⁴ Volby vedly ke vzniku nových politických uskupení. Němečtí politikové se sice snažili vytvořit jednotnou stranu Deutschböhmisches Volkspartei nebo Deutsche Einheitspartei. Veškerá jednání však zkrachovala kvůli sociálním demokratům, kteří byli proti. Německá strana národní, pokroková a demokratická se spojily ve volebním uskupení Deutscher Arbeitsblock. To se později stalo základem pro Deutsche Nationalpartei. Ve volbách zvítězila sociální demokracie. Následovali ji agráři a pak různé malé strany. Volby vyostřily rozpory mezi jednotlivými stranami a **rozbili** jednotu německého bloku stran.

Až do září 1919 Němci vůbec nejednali s československou vládou. Do poslední chvíle věřili, že jim mírová konference přizná právo na sebeurčení.

2.5.3 Ilegální organizace na podporu Deutschböhmen

Cílem ilegálních organizací českých Němců bylo provádět protistátní činnost, špionáž a připravit v pohraničí podmínky pro úspěšné provedení povstání, jímž by bylo dosaženo odtržení pohraničí. Spikleneckých organizací bylo velké množství a jejich síť pokrývala celé pohraničí. Byly řízeny z Německa a Rakouska, z ústředí v Drážďanech, Vídně a Bratislavě. V ilegálních organizacích se sdružovali Němci ze všech společenských vrstev. Některé tvořili bývalí důstojníci rakousko-uherské armády, jiné nacionalisticky smýšlející mládež, tedy středoškolští a vysokoškolští studenti.

Nejdůležitější z těchto organizací byl již výše zmíněný Hilfsverein für Deutschböhmen und Sudetenland a jeho odnože¹⁷⁵. Na území Rakouska byla jeho činnost legální. Hilfsverein však přesahoval rakouské hranice. Jeho pobočky

¹⁷⁴ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.154 poznámky.

¹⁷⁵ např. Hilfsstelle für Deutschböhmen - v Drážďanech, snažila se budovat zdání že je pouze krajanskou organizací Němců z Československa, byla vedena vládním radou Hartlem, její hlavní činnost spočívala v distribuci tiskových zpráv, jež byli protičeskoslovensky zaměřené a jež informovaly o utiskování Němců v Československu. S Hilfsstelle spolupracoval Lodgman i Seliger. Této organizaci byla podřízena také Schutzstelle für Flüchtlinge aus Deutschböhmen, jež především verbovala vojáky do Deutschböhmisches Legionen. Dále viz dokumenty č.88, č.90 a č.92 - Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 143, 146, 148.

prováděly v zahraničí rozsáhlou agitaci proti Československu. Hilfsverein si na rozdíl od politických představitelů mohl dovolit pomlouvat a bezostyšně skandalizovat.¹⁷⁶ V Československu se snažil Hilfsverein vytvořit síť informátorů a provádět především špionážní činnost. Československé bezpečnostní orgány ji však rychle zlikvidovaly. Zcela zamezit činnosti Hilfsvereinů v Československu se nikdy nepodařilo.

Do Německa a Rakouska prchlo po obsazení pohraničí československou armádou také mnoho bývalých důstojníků a vojáků rakousko-uherské armády. Mnozí z nich vstoupili do Freikorps nebo do Reichswehru. Někteří se podíleli na založení tzv. sudetoněmeckých bataliónů nebo Deutschböhmisches Legionen. Ty se utvořily jak v Německu tak v Rakousku. Obě vojenská uskupení pomáhala při hlídání hranic a prováděla špionážní činnost.

Rakouská vláda plně podporovala sudetoněmecké bataliony až do podepsání saint-germainské mírové smlouvy. Poté je nechala rozpustit. Deutschböhmisches Legionen byly řízeny z vojenského velitelství ve Vratislavy. Německá vláda se ¹⁷⁷tvářila jako, že o těchto oddílech nic neví. Po podepsání mírových smluv se odmítly tyto jednotky demobilizovat¹⁷⁸. Podle Césara a Černého nakonec splynuly s Reichswehrem.

3.6 „Likvidace“ Provincie Deutschbohmen

Od podzimu roku 1919 probíhaly práce na „likvidaci“ provincie Deutschbohmen. K celé záležitosti existuje protokol likvidační komise¹⁷⁹. Jejím vedením byl pověřen Rudolf Lodgman von Auen a Karl Czermak. Provincie musela být zlikvidována politicky a administrativně. Politická likvidace byla již de facto provedena. Bylo jí podepsání mírových smluv v Paříži a Saint Germain. Likvidátoři ale ještě navrhovali, aby nejlépe prezident republiky slavnostně přijal na Hradě nebo na půdě parlamentu všechny význačné zástupce a představitele Němců z Čech. Celý akt měl být zakončen přečtením prohlášení, ve kterém budou

¹⁷⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 123.

¹⁷⁷ tamtéž s. 129.

¹⁷⁸ Dokument č.95 Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 152.

¹⁷⁹ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.5. inv.č. 190.

rozpuštěny jednotlivé zemské vlády a úřady a pohraniční oblasti se tak konečně přihlásí k Československu. Zmínky o provedení takového aktu jsem nikde neobjevila. Považuji to za logické, neboť československá vláda nikdy německé provincie jako samostatná území neuznala a nechtěla uznat, proto na takový návrh nikdy nepřistoupila.

Politická likvidace byla pouze formální záležitostí. Praktická likvidace se týkala administrativních záležitostí. Nejednalo se pouze o otázku převedení úřednického aparátu, ale o mnohem důležitější otázku financí. Především šlo o vyúčtování a převedení zemské pokladny a o poskytnuté úvěry. Z dokumentu likvidační komise se lze dočíst, že by měla být zřízena v Německém Rakousku speciální likvidační komise, jež by se touto otázkou zabývala.

Likvidační práce probíhaly i v roce 1921. V dubnu roku 1921 vyzval Lodgman členy německého parlamentního klubu, aby se také podíleli na „likvidaci“ provincie a přezkoumali jeho práci. Šlo mu tehdy především o kontrolu účetnictví.¹⁸⁰ Přezkoumání však nikdy nebylo provedeno. Díky tomu se o čtyři roky později mohly objevit na veřejnosti informace o tom, že dr. Rudolf Lodgman při likvidaci provincie zpronevěřil velkou sumu peněz.

¹⁸⁰ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton Č.5, inv.č.192 Protokoll vom 22.4.1921.

4. Negativismus

4.1 Návrat českých Němců

Dr. Lodgman von Auen se vrátil do Československa 1. října 1919.¹⁸¹ Jeho návrat nebyl zcela jednoduchý, protože ho část německého tisku silně kritizovala za dosavadní neúspěchy.¹⁸² Je jisté, že se tím ale nenechal znechutit. Ihned po svém návratu totiž uspořádal turné po pohraničních městech, které zahájil v Ústí nad Labem. Zavítal také do Prahy, kde 13. října pronesl, stejně jako v pohraničních městech, silně protičeský projev. Prohlásil, že se čeští Němci nikdy nesmíří s rolí poražených, s rolí potlačovaných a služebníků a také s rolí národnostní menšiny.¹⁸³ Jeho nesmířlivé stanovisko k „vnucenému“ státu ho neopustilo až do konce jeho politické kariéry. Ta netrvala příliš dlouho. Byla ukončena volbami na podzim roku 1925, ve kterých Lodgman zaznamenal značný neúspěch a stáhl se po nich z politického scény.

Pro období Lodgmanova působení v politice je typický tzv. negativismus. César Lodgmana dokonce nazval kvůli jeho nezlomnému a striktnímu přesvědčení „apoštolem negativismu“. Lodgman ačkoli zasedl sám jako poslanec za Deutsche Nationalpartei v parlamentu nechtěl spolupracovat s československou vládou a národním shromážděním. Jeho stanovisko ovlivňovalo silně politiku všech ostatních německých stran po první dva roky přítomnosti německých politických stran v československém parlamentu a doznívalo ještě dalších několik let.

Čeští Němci se z podepsání mírové smlouvy v Saint Germain vzpamatovali rychle. Již na počátku října roku 1919 se vrátila většina politických zástupců stejně jako Lodgman z exilu a zapojila se aktivně do politiky. Zástupci všech větších stran českých Němců se sešli 3. října 1919 na společném jednání v Ústí nad Labem. Shodli se na tom, že je nutné zahájit jednání s československou vládou a dohodnout se s ní na postavení německé menšiny uvnitř Československa.

¹⁸¹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 190.

¹⁸² Na tento fakt poukazuje César; Černý, také tvrdí, že již v tuto dobu Lodgman možná uvažoval o odchodu z politiky, César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 190 poznámky

¹⁸³ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 190 poznámky.

Nejrychleji navázali kontakty s československou vládou sociální demokraté. 20. prosince 1919¹⁸⁴ navštívila deputace vedená Josefem Seligerem ministerského předsedu Vlastimila Tusara¹⁸⁵ a předložila mu memorandum, ve kterém poukazovala na různé potíže a nedostatky v pohraničí. Stěžovala si na špatné zásobování, úpadek německého školství a žádala, aby všechny národy Československa byly přizvány k práci na nové ústavě.¹⁸⁶ Němečtí sociální demokraté se domnívali, že by u Tusara mohli jednodušeji prosadit své požadavky. Věřili, že Tusar jako sociální demokrat by příslušníkům stejného politického proudu mohl vyjít vstříc. Bohužel byl jejich předpoklad mylný.

Další deputace navštívila premiéra Tusara hned 22. prosince. Vedl ji Lodgman a v memorandu, které předložil, prohlásil jménem německých občanských a nacionálních stran, že „čeští Němci se podrobili vojenské moci i mírovým smlouvám, poslouchají zákony, platí daně atd. Jsou ale nejen zbaveni suverenity a vystaveni nouzi, nýbrž je jim upírán i podíl na správě a zákonodárství státu, byli vyloučeni z přípravy ústavy. Neprosí, ale věří v nápravu křivd. Jako první krok předpokládají rozpuštění Revolučního národního shromáždění, podle nich nevoleného sboru samozvanců, jehož činy neuznávají. Žádají urychlené volby, po nichž by do parlamentu zasedli i zástupci českých Němců.“

Tusar na obě žádosti odpověděl následovně: „Dveře ke spolupráci otevřou brzké parlamentní volby, zvláště když naše zákony patří k nejliberálnějším v Evropě. Dáváme menšinám vše, k čemu jsme se zavázali, a chceme jejich postavení dále zlepšit.“¹⁸⁸ Tusar vyslovil také přání, že se s Němci sejde v novém Národním shromáždění při svorné práci pro rozvoj státu i blaho občanstva. Nakonec dodal, že „však parlamentní volby mohou být až poté, co Revoluční národní shromáždění přijme ústavu.“¹⁸⁹ Postoj československé vlády k Němcům vycházel ze skutečnosti, že Československá republika byla vytvořena Čechy a Slováky bez pomoci německých obyvatel a dokonce proti jejich vůli. Němci stejně jako další národnostní

¹⁸⁴ Houzvička udává toto datum jako datum, kdy sudetští Němci uznali československý stát - v' VIZ

¹⁸⁵ Houzvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 123.

¹⁸⁶ rudo-zelené koalice od června 1918

César; Černý, *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938* H1 (1938-1929), s. 192. - průběh vyličen v KLEPETÁŘ, Harry. *Seit 1918. Eine Geschichte der*

¹⁸⁷ *Tschechoslowakischen Republik*. Ostrava : Julius Kittls Nachf., 1937.

^{ig8} Klimek, *Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929*, s. 84.

¹⁸⁹ tamtéž s. 84

tamtez s. 85.

skupiny¹⁹⁰ žijící v Československu měli své vlastní státy a tedy i možnost svobodně uplatňovat vlastní pravomoci a schopnosti.¹⁹¹

Československé vládní kruhy se chtěli vyhnout rozporům a snažily se cestou kompromisů najít s Němci společnou řeč. Němci však nadále cítili odpor k vnučenému státu. Vytrvale se snažili přitáhnout pozornost ke svým problémům mezinárodní veřejnost. Stížnosti pak také posílali přímo ke Společnosti národů. Ta měla dohlížet na dodržování práv menšin. V tuto dobu však byla na začátku své existence a tak se řešení stížností protahovalo.

4.2 Německé strany a spolky v Československu

4.2.1 Politické strany

Od podzimu 1919 se vytvářely samostatné německé strany. 21. září 1919 vznikla na sjezdu v Olomouci z dosavadních zemských nacionálních stran¹⁹² jednotná Deutsche Nationalpartei¹⁹³ (DNP) a v jejím čele stanul dr. Rudolf Lodgman. DNP byla silně nacionalisticky zaměřená. Hlásala rasovou výlučnost Němců a bojovala za jejich sjednocení¹⁹⁴. Byla stranou nejtvrději prosazující negativistickou politiku. Naprosto odmítala spolupráci s českými politickými kruhy a neústupně trvala na sebeurčovacím právu pro Němce z Čech. Zastupovala však také zájmy německých velkopodnikatelů. Strana se pokoušela ve třicátých letech navázat styky s německou NSDAP a stále více se radikalizovala. Nakonec byla její činnost 4. října 1933 zastavena a strana byla rozpuštěna. Tiskovým orgánem strany byl od roku 1924 deník Deutsche Tageszeitung¹⁹⁵. Názorově byla podporována také novinami Reichenberger Zeitung, vůbec nejčtenějším německým deníkem v Československu.

Na konci září roku 1919 vznikla Deutsche demokratische Freiheitspartei¹⁹⁶ (DDFP), jež sdružovala demokraticky smýšlející Němce a německy mluvící židovské obyvatelstvo. Byla stranou městské inteligence. Mnoho jejích členů pocházelo z Prahy. Zprvu žádala autonomii pro Němce. Až v letech 1921-1922

¹⁹⁰ výjimkou byli Slováci

¹ Richter, Češi a Němci v zrcadle dějin, s. 148.

¹⁹² 2 největší nacionalistické strany Deutsch-Soziale Volkspartei der Sudetenländer, Deutsche Nationalpartei Deutschböhmen, na sjezdu byly ale zastoupeny i strany menší

Německá národní strana

hlásila se k „všenněmecké politice“, české země měly být podle programu DNP připojeny jako celek k německu a včleněny do prostoru uzařeného německého osídlení

později Deutsche Volkszeitung

⁶ Německá demokratická strana svobodomyšlná

postupně opustila negativistický tábor a přešla k aktivismu. Jejími hlavními představiteli byli univerzitní profesori Bruno Kafka a Ludwig Spiegel. Strana se rozpadla až v květnu roku 1938. **Byla** jedinou německou občanskou stranou, která se nespojila s DP.¹⁹⁷ Její tribunou byly noviny Bohemia a Prager Tagesblatt.

V lednu roku 1920 vytvořili agráři Bund der Landwirte¹⁹⁸ (BdL). Navazovala na německé agrární hnutí v Rakousku-Uhersku. Ustavil se jako jedna z posledních německých stran v Praze 22. ledna 1920. V prvních letech existence Československa stál BdL v opozici. Prvním předsedou strany byl Franz Křepek. V roce 1925 převzal vedení strany Franz Spina. Pod jeho vedením se strana vydala již čistě aktivistickým směrem. Největšího úspěchu dosáhli němečtí agráři ve volbách v roce 1925. Úpadek strany pak přišel ve třicátých letech díky rostoucímu vlivu Sudetendeutsche Partei. V roce 1938 strana zcela splynula s Henleinovou DP. Tiskovým orgánem strany byl deník Deutsche Landpost. Ústřední sekretariát sídlil v České Lípě.

Deutsche national sozialistische Arbeiterpartei¹⁹⁹ (DNSAP) vycházela z německého a rakouského antisemitského „hackenkreuzerského“ hnutí. Strana se ustavila na sjezdu v Duchově v listopadu 1919. Předsedou strany byl do roku 1926 Hans Knirsch. Významnou postavou DNSAP byl Rudolf Jung, jež měl úzké vazby na Adolfa Hitlera. Stejně jako DNP byla krajně pravicovou stranou a stranou ostře negativistickou. Prosazovala vytvoření německé střední Evropy. Strana udržovala již od svého vzniku kontakty s německými nacisty. K DNSAP patřily různé **spolky** jako např. paravojenská organizace Volkssport²⁰⁰. Po nástupu Hitlera kmoci usilovali představitelé strany o vytvoření jednotné německé nacionální strany. Kvůli spolupráci s německými nacisty byla 4. října pozastavena činnost strany a později rozpuštěna. Na činnost DNSAP navázala Sudetendeutsche Partei. Tiskovým orgánem strany byly noviny Der Tag.

•201

Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (DSAP) vycházela z tradic rakouské sociálně demokratické strany. Nově se konstituovala na sjezdu v Teplicích mezi 30. srpnem a 3. zářím 1919. Její program byl důsledně autonomistický. V parlamentních volbách v roce 1920 získala strana téměř 44% německých hlasů

¹⁹⁷ Čapka, Politické strany první republiky, s. 16.

Německý svaz zemědělců

¹⁹⁹ Německá nacionálně socialistická strana dělnická

²⁰⁰ Právě kvůli němu byla DNSAP od roku 1932 trestně stíhána

²⁰¹ Německá sociálně demokratická strana dělnická

a stala se tak vůbec nejsilnější německou politickou stranou v Československu. Již na podzim roku 1920 došlo ve straně k rozkolu mezi pravicovým a levicovým křídlem strany. Tzv. „liberecká levice“ vedená Karlem Kreibichem byla ze strany vyloučena. V březnu 1921 z ní vznikla komunistická strana, jež se pak v říjnu 1921 sloučila s českou stranou a vznikla tak Komunistická strana Československa. Od roku 1925 se německá sociální demokracie stále více sblížovala s českou. Ve třicátých letech stála strana neústupně v opozici proti rostoucímu nacismu.

• 202

Nejvýznamnějšími představiteli strany byli Josef Seliger, dále Ludwig Czech a ve 30. letech Wenzel Jaksch. Voliči sociální demokracie byli především dělníci. Tiskovým orgánem strany byly noviny Der Sozialdemokratpresse. Strana měla sídlo v Liberci.

Deutsche christlichsoziale Volkspartei²⁰³ (DCV) se ustavila v Praze 2. listopadu 1919. DCV volili němečtí katolíci hlavně z venkova a menších měst. Jako většina ostatních stran patřila DCVz počátku k negativistickým stranám. Vliv strany postupně zesiloval. Postupně se ve straně prosadilo smířlivé stanovisko vůči Čechům a československému státu. Strana odmítala iredentismus. Ve vedení strany stál profesor Robert **Mayr-Harting**, který byl ve třetí Švehlově vládě ministrem spravedlnosti²⁰⁴. Mnoho voličů DCV přešlo v polovině 30. let do tábora SdP. Strana byla rozpuštěna v březnu 1938 po anšlusu Rakouska. Ke straně patřily také různé tělovýchovné spolky a organizace německé katolické mládeže a žen. Názory DCV byly šířeny především v Deutsche Presse a také v Tagespost.

4.2.2 Spolky

Novým poměrům se přizpůsobily také německé organizace. Ve své opoziční činnosti nadále pokračoval Hilfsverein für Deutschbohemien und Sudetenland, který působil mezi Němci z Československa žijícími na území Rakouska a Německa²⁰⁵. Tato organizace měla mnoho poboček a její členskou základnu tvořilo koncem roku na 40 tisíc členů.²⁰⁶ Od října 1922 se všechny pobočky Hilfsvereinu v Německu sloučily v tzv. Sudetendeutscher Hilfsverein. Sídlo měl v Berlíně. Později v roce 1928 došlo k poslední organizační přestavbě a ve Vídni vznikl Sudetendeutscher

[^] zemřel v roce 1921

²⁰⁴ Německá křesťansko-sociální strana lidová

²⁰⁵ od října 1926

další informace viz kapitola 3.5.1

César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929),s. 276.

Heimatbund. Na území Československa měl Hilfsverein své pobočky nazvané Deutschbohmen, Bohmerwaldgau, Sudmáhrenbund a Sudetenland. Pobočky v českých zemích působily v ilegilitě a byly financovány nejdříve z Rakouska a od podzimu roku 1919 z Německa. Činnost Hilfsvereinů byla různorodá. Pořádal schůze, vzpomínkové manifestace a sjezdy, vydával vlastní časopisy, letáky a jeho členové přispívaly agitačními články do novin a časopisů. Všechny jeho akce byly mířeny ostře protičesky.

Němečtí politikové z Čech s Hilfsvereinem spolupracovali již před uzavřením mírových smluv a svou spolupráci nepřerušili ani později.²⁰⁷ Na schůzi Hilfsvereinů v listopadu roku 1920 vystoupil například poslanec DNP ing. Kallina²⁰⁸ a Bearan. Sjezdu Hilfsvereinů v listopadu 1921 se pak zúčastnil Lodgman. Jistá je však spolupráce i dalších převážně nacionálních politiků: Hartla, Brunara, Patzela, Krebse, Schollicha.

Důležitou roli v iredentistickém hnutí hrála DNSAP, jež udržovala styky s Hitlerovým fašistickým hnutím v Německu a s rakouskými nacisty. Jung, člen DNSAP se stal dokonce vůdcem celého nacionálně socialistického hnutí po nacistickém puči v Mnichově, tedy po dobu, kdy byl Hitler uvězněn.

K největšímu rozmachu iredentistické činnosti německých nacionálních stran došlo v prvních čtyřech poválečných letech. V pozdějším období nastal podstatný úpadek jejich aktivity.²⁰⁹ Tehdy se změnil postoj Němců k iredentě. Mnozí Němci se od ní distancovali. Rakousko-československé vztahy se zlepšily a rakouská vláda měla velký zájem na jejich dalším dobrém udržení. Iredentisté tak měli příznivé podmínky pro svou existenci pouze v Německu.

210

Vedle tzv. Schutzverbände, mezi něž Hilfsverein bezpochyby patřil, existovalo velké množství kulturních (Deutscher Kulturverband, Bund der Deutschen in Bohmen) a tělocvičných (Deutscher Turnverein) spolků Němců z Čech. Mnohé z nich byl silně nacionálně zaměřené. Vedle zájmové činnosti pěstovaly ideologii kněmectví a Volkstum, národovecký šovinismus podporující nacionalistickou intoleranci.²¹¹

²⁰⁷ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 279.

²⁰⁸ Othmar Kallina (1889-1948) - člen DNP, ředitel vodárny v Karlových Varech

²⁰⁹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 282.

²¹⁰ ochranné spolky

²¹¹ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 132.

Spolkové aktivity byly výrazem obav sudetských Němců před údajnou expanzí Čechů. Vznik Československa tyto obavy, které existovaly již v době monarchie, pouze posílil. Spolky tak plnily především jednotící funkci.

4.3 Ústava, jazykový zákon a československá menšinová politika

Jak Masaryk tak Beneš si byli vědomi, že vyřešení menšinových práv všech národností představuje pro novou republiku životně důležitý faktor, zejména s ohledem na autonomistické ambice českých Němců.²¹² Značný tlak na Československo vyvíjely také dohodové mocnosti, které žádaly garance pro etnické menšiny. Ve smlouvě z 10. září 1919 ze Saint Germain-en-Laye²¹³ se Československo zavázalo, že přijme zvláštní ustanovení k ochraně zájmů těch obyvatel republiky, kteří se od většiny liší rasou, jazykem nebo náboženstvím. 29. února 1920 byla schválena ústava Československé republiky. Společně sní byl také odsouhlasen zákon na ochranu národnostních menšin a jazykový zákon. Ústava a oba zákony vymezovaly práva národnostních menšin v Československu.

Československá ústavní listina se k problému národnostní otázky vyjadřovala tak, že všichni obyvatelé požívají plnou a nepodmíněnou ochranu svého života a svobody bez ohledu na to, jakého jsou původu, státní příslušnosti, řeči, rasy nebo náboženství.²¹⁴ Podle ústavy si byli všichni občané rovni a měli stejná politická práva, rovnocenný přístup do veřejných služeb, k úřadům a hodnostem, k výkonu jakékoli živnosti a povolání. Občané republiky mohli používat v soukromém styku, v náboženstvím na veřejných shromážděních jakéhokoli jazyka. Příslušníci menšin měli právo mít školy ve svém jazyce. Ústava zakazovala násilné odnárodňování.

V jazykovém zákoně byl vyhlášen po značných diskusích oficiálním jazykem Československé republiky jazyk československý. Tento fakt měl vyjadřovat národní charakter nového státu.²¹⁵ Zákon však zaručoval každému občanovi právo na používání jakéhokoli jazyka v soukromém styku, v tisku, při náboženských úkonech a na veřejných shromážděních. Čeština byla prosazována jako úřední jazyk

²¹² Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 121

²¹³ Versailler Vertrag. [cit. 2007-03.23].
Dostupné z <<http://www.versailer-vertrag.de/svsg/3.htm#33>>

²¹⁴ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 124

^{2,5} Hama; Šebek, *Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické Československu v letech 1918-1920*, s. 9.

v českých zemích. Němčina byla uznána jako úřední jazyk v soudních okresech, ve kterých žilo minimálně 20% obyvatel německé národnosti. Toto opatření platilo i pro ostatní menšiny. O velikost procenta se svedl obrovský boj na parlamentním poli. Celá záležitost vyvolala ve společnosti diskuzi o tom, jak moc vycházet vstříc národnostním menšinám.

Ústava i jazykový zákon byly odsouhlaseny Revolučním národním výborem, v němž menšiny nebyly zastoupeny. Stejně tak tomu bylo i ve výboru, jež ústavu vypracovával. Čeští Němci toto považovali za porušení sedmého článku menšinové smlouvy ze Saint Germain. Neváhali a stěžovali si jak na ústavu tak i na jazykový zákon v několika peticích přímo u Společnosti národů. Vedle nemožnosti podílet se na tvoření ústavy se Němcům nelíbilo, že je ústava příliš centralistická. Zatímco Češi chtěli stát co nejvíce sjednotit, tak Němci se chtěli od Čechů co nejvíce oddělit. Jejich požadavek na pokojné soužití v Československu byl podmiňován autonomií. Tu však ústava přiznávala pouze Podkarpatské Rusi. Největší nespokojenost v případě jazykového zákona vyvolal limit 20% při akceptování menšinového jazyka úřady. Role Čechů a Němců se v tomto případě obrátily. Češi se stali občany s výsadním postavením a Němci těmi, kteří chtějí pro svůj jazyk a tím i národ (menšinu) vydobýt, co nejvýhodnější postavení.²¹⁶

Němci se pokoušeli odvolávat na Benešův pamětní spis z 20. května 1919, v němž se pravilo: „Oficiálním jazykem bude čeština, a stát se bude jmenovat Československo. V praxi má být však němčina druhým zemským jazykem a bude se užívat v úředním styku u soudů a v centrálním parlamentu na stejné úrovni jako čeština.“²¹⁷ Jejich odvolání však nebylo vyhověno. Němečtí politikové z Čech nesplnění příslibů z mírové konference v Paříži²¹⁸ využívali pro svůj prospěch hlavně později ve 30. letech, jako jeden z důkazů bezpráví a utlačování Němců v Československu.

Protesty Němců ke Společnosti národů vyvolávala i další později vydaná nařízení. Jedním z nich bylo v roce 1926 vydané prováděcí nařízení k jazykovému zákonu, na jehož základě se měli úředníci podrobit jazykové zkoušce. Seibt udává,

²¹⁶ např. Hoensch hodnotí jazykový zákon velice negativně. Tvrdí, že jeho přísná ustanovení, především v oblasti samosprávy, nastolovala nadvládu Čechů ve všech oblastech a sloužily všude jako nástroj čechizační politiky, viz Hoensch, *Geschichte der Tschechoslowakei*, s. 51.

²¹⁷ Habel, *Dokumente zur Sudetenfrage*, s. 272.

²¹⁸ nelze opomenout, že stejně tak nebyl naplněn příslib z Benešovi Nóty o postavení národnosti v Československu o tom, že Československo se stane státem podobným svým uspořádáním Švýcarsku.

že kvůli této vyhlášce muselo svá místa opustit na 33 000 Němců.²¹⁹ Hoensch pak píše, že však velké propouštění probíhalo i u českých úředníků. V roce 1924 byl totiž vydán zákon, na jehož základě byl zmenšován předimenzovaný úřednický aparát. Toto opatření nebylo prováděno podle nějakého národnostního klíče a byli jím postiženi jak Češi tak Němci.²²⁰

Roztrpčení vzbudila také školská politika. Němcům se nelíbilo rušení německých jednotřídek a zřizování českých menšinových škol na německém jazykovém území. Právě zvyšování počtu českých škol v pohraničí utvrzovalo Němce v jejich představách o české expanzi. Seibt však tvrdí, že podle statistických srovnání nebyla situace ve školství zas až tak neuspokojivá.

Čeští politikové nenechali německé stížnosti u Rady Společnosti národů bez odpovědi. Největší rozruch mezi nimi vyvolal pamětní spis poslanců a senátorů německého parlamentního svazu Národního shromáždění ze srpna roku 1920²²¹. Již v jeho úvodu Lodgman napadl Československo. Prohlásil: „Československo vzniklo proti vůli 6 miliónů lidí, jež do něj byli pohlceni. Jeho vznik spočívá na právu silnějšího, na jednostranné vůli vítězů, tudíž je v rozporu s demokratickým pojmem sebeurčovacího práva“. Dále prohlásil, že Československo je národnostním státem stejně jako byla bývalá monarchie. Obsáhlý spis se pak vyjadřuje k zákonu o národnostních menšinách, jazykovému zákonu a dalším zákonům, jež mají nějakým způsobem poškozovat Němce a menšiny v Československu vůbec. Obviňuje Čechy z násilné a šovinistické čechizační politiky. Tvrdí, že Československo je státem policejním, kde menšinu ovládá většina a státem představujícím nebezpečí pro mírový rozvoj střední Evropy.

Na německý pamětní spis zareagovala československá vláda taktéž rozsáhlým memorandem. Spis podrobili vládní představitelé tvrdé kritice. Obvinili ho z předpojatosti a neobjektivnosti. Poukázali na jeho nedostatky a mylné pasáže. Snažili se rozborem ústavy a dalších zákonů dokázat, že národní menšiny mají na území Československa daleko více práv než jim měla vláda garantovat podle mírových smluv. V závěru pak mimo jiné prohlásili, že „spis je plný pokrytectví a cynismu“ a vyjádřili přání, aby cizina prohlédla záměry Němců v Čechách, kteří chtějí pouze Republiku československou a národ československý pošpinit.

²¹⁹ Seibt, Německo a Češi, s. 263

²²⁰ Hoensch, Geschichte der Tschechoslowakei, s. 49.

²²¹ Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 385-316.

Nakonec tvrdě odsoudili chování Němců: „Tvrdí-li němečtí poslanci a sanatoři, zvolení na základě československých volebních řádů a ústavy československé, němečtí poslanci a senátoři, kteří podle ústavy volbu přijaly a do Národního shromáždění československého vstoupili, že neuznávají ani ústavy ani jiných zákonů československých, svědčí pouze o tom, že nechtějí se věnovati skutečné spolupráci s národem československým a že nechtějí připustiti, aby Republika československá se zkonsolidovala a tvořila pevný a silný stát, jako bylo účelem a smyslem mírových smluv. Je to jen dalším dokladem pro skutečnost, že Němci nemají smyslu pro rovnost i solidaritu národů a že jejich politika je dosud ovládána v první řadě přesvědčením o rasové povýšenosti a z toho plynoucí snahou po nadvládě nad jinými národy. Zdá se, že pamětní spis Němců je pouze prvním krokem systematického štvání, jež Němci zahajují po světové válce.“²²²

Československá vláda si sice nenechala německé útoky líbit, ale Němci se od své činnosti nenechali odradit a dále obesílali Radu Společnosti národů svými stížnostmi. Stěžovali si např. na nahrazování německých nápisů, na obecný pokles podílu německých zaměstnanců ve státní správě a administrativě.²²³ Asi desítka petic a memorand se týkala pozemkové reformy. Od roku 1922 se na vytváření stížností podílel neboje sám vytvářel Všeněmecký spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko.²²⁴

4.4 Pozemková reforma

Jak píše Klimek, opatření k přerozdělení pozemkového vlastnictví, především rušením latifundií, jejichž kořeny sahaly často do feudální minulosti, byla provedena po světové válce v řadě zemí. Reforma měla vyrovnat sociální nespravedlnost a také odpovídala teorii, že výnosnější je hospodaření na středních a menších hospodářstvích. Pozemková reforma byla provedena na základě zákonů, vládních vyhlášek a opatření, kterých bylo v konečném součtu přes sto. Pozemkovou reformu provázelo heslo: „Odčinění křivd pobělohorských“²²⁵. Reforma však nerestituovala šlechtický majetek, nýbrž bez ohledu na stav a národnost zkracovala veškeré velké

²²² Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 344.

²²³ Ferenčuchová, Tomáš Garrigue Masaryk a německá menšina v ČSR vo svetle dokumentov menšinového sekcije sekretariátu Společnosti národov v dvadsiatych rokoch 20. stroč, s. 172.

²²⁴ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 216.

²²⁵ použil jej Karel Viškovský, prezident Pozemkového úřadu, jež byl pověřen provedením pozemkové reformy

pozemkové vlastnictví.⁹⁹⁶ Reformu odstartoval záborový zákon z 16. září 1919. Na jeho základě byla vyvlastněna zemědělská půda nad 150 ha a veškerá půda nad 250 ha.

Reforma nebyla bezchybná. Zatímco Klímek ji hodnotí jako zdařilou. Seibt jí vytýká tři základní nedostatky. Prvním byla špatná propaganda²²⁷, druhým bylo vyvlastnění většího množství půdy než jí pak bylo přerozděleno a posledním byla práce pozemkového úřadu. Tento úřad totiž nepodléhal parlamentní kontrole. Logicky v něm kvetla korupce a hlavně Němci vněm neměli téměř žádné zastoupení.

Celkově bylo zabráno na základě reformy 4 020 169 ha půdy, tj. 28,6 celkové výměry.²²⁸ Čísla o vyvlastněné půdě českých Němců se časem měnila. Nejvyšší bylo udáváno 840 000 hektarů na německém jazykovém osídlení. Později bylo udáváno číslo 640 000 hektarů na majetku Němců z celé republiky²²⁹.

Němci si na průběh reformy samozřejmě stěžovali. Ztratili v důsledku reformy absolutní majetkovou převahu z časů monarchie. Průkazně také existovaly případy, kdy Češi dostali přednost při přerozdělování půdy.²³⁰

4.5 Volby 1920

Až po přijetí ústavy bylo rozpuštěno Revoluční národní shromáždění a vypsány nové volby do poslanecké sněmovny a senátu. Volby měly ukončit revoluční období a podle úvah Masaryka měly být do vlády přizvány též německé strany, s podmínkou, že se vysloví pro republiku.²³¹ Němečtí nacionalisté chtěli, aby německé strany vstoupily do voleb v rámci jednoho bloku. Tradičně skončily tyto plány krachem, neboť sociálních demokracie odmítla spolupráci. Německé strany tak nakonec kandidovaly samostatně. Mezi stranami docházelo k stále větším

²²⁶ Seibt, Německo a Češi, s. 264.

²²⁷ ono nešťastné heslo, jež reformu doprovázelo, Seibt považuje za hrubou myšlenku. „Bílí hoře vládnout Čechům, a proto jim vzali půdu... chcem tli r i T S L ^ f ^ i * 0 českého národa, nejdříve mu musíme půdu vrátit.“ Dále viz Seibt Německo a Češi, s. 264.

²²⁸ Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 288.

²²⁹ oba údaje viz Seibt, Německo a Češi, s. 264.

²³⁰ jako příklad uvádí Klímek parcelaci pozemků knížete Liechtensteina a panství VenHA Hohenzollern, původně se před reformou na této půdě živil v stovkách lidí. „...“ po záboru prodána vesměs CecMn., Ktaek, VeL d ^ C & S ^ ^ j f t J J s. 287.

²³¹ Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 163.

třenicím. Zatím však všechny shodně vyjadřovaly ostře protičeské názory, kritizovaly ústavu, žádaly rozšíření samosprávy a odmítali pozemkovou reformu.

„Parlamentní volby v roce 1920 ukázaly politické rozvrstvení německé menšiny v poválečném období.“²³² S velkou převahou zvítězila mezi německými politickými stranami sociální demokracie, která obdržela v pohraničí více než 43%. Na druhém místě se umístila s 20% tzv. volební pospolitost, sdružující DNP a DNSAP. Pak následovali agráři a křesťanští sociálové.²³³ Mandáty byly rozděleny tak, že němečtí sociální demokraté obdrželi v parlamentu 33 míst, agráři 13, DNP 12, křesťanští socialisté 9 a DNSAP 5 míst.

Dr. Lodgman po volbách znovu vyzval německé strany k vytvoření bloku, jež by se řídil jednotným politickým programem. Ve dnech 13.-14. května 1920 došlo k jednáním. Ta nakonec vedla k tomu, že alespoň poslanci z DNP, křesťansko sociální strany, BdL a strany svobodomyšlné se spojili v parlamentním sdružení v tzv. Německém parlamentním svazu²³⁴. K svazu se později přihlásila také DNSAP a mimo něj tak zůstala pouze sociální demokracie. Svaz měl zabezpečit jednotný postup Němců v parlamentu a senátu. Předsedou svazu byl zvolen Rudolf Lodgman.

Na základě voleb vzniklá vláda byla opět vládou rudo-zelenou. Ministerským předsedou se stal po druhé Vlastimil Tusar. Němečtí sociální demokraté začali kalkulovat s myšlenkou, že by se mohly sloučit s českými sociálními demokraty. Jejich politiku lze nazvat jako aktivistickou, otevřenou k vyjednávání s českou stranou. Zbylé německé strany sice vstoupily na půdu parlamentu, ale spolupráci jak s československou vládou tak s českými a slovenskými stranami považovaly za nemožnou a odmítaly ji. Zastávaly politiku negativismu, pro níž byly především typické různé obstrukce na půdě parlamentu. Poprvé s nimi začaly již při volbě prezidenta 27. května 1920. Lodgman společně s dalšími členy Německého parlamentního svazu při jeho volbě demonstrativně opustil sněmovnu. Prohlásil, že němečtí kolonisté a přistěhovalci odchází a připomněl tak Masarykův výrok²³⁵ na adresu českých Němců.²³⁶ Zpěv velkoněmeckých písní, rvačky, výtržnosti a jiné přestupky proti jednacímú řádu pak byly až do roku 1926 častým doplňkem jednání

²³² César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.207.

²³³ tabulka viz César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I.(1938-1929), s.208.

²³⁴ Deutscher parlamentarischer Verband

²³⁵ z vládního prohlášení z 22.12.1920, viz kapitola 3.1

²³⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s.216.

parlamentu. Nejčastějšími aktéry výtržnosti byli členové DNP, DNSAP a později také komunistické strany.

1.června dostali němečtí poslanci konečně možnost při prvním zasedání parlamentu vyjádřit své stanovisko na řečnické tribuně. Rudolf Lodgman vystoupil s prohlášením za celý Německý parlamentní svaz. Prohlásil: „Nikdy neuznáme Čechy za pány, jako sami se nepoddáme co otroci v tomto státě. Neprávo nemůže býti změněno v právo, dokud není uznáno samotnými dotčenými na základě svobodného rozhodnutí, a proto prohlašujeme slavnostně, že nikdy neustaneme domáhati se sebeurčení našeho národa (Heil!) a že je pokládati budeme za nejvyšší zásadu všech našich akcí [...]“²³⁷. Dále promluvili Robert Jung za NSDAP, sociální demokrat Josef Seliger a další němečtí zástupci. Jejich prohlášení se nesla v Lodgmanově duchu.

Postupem času některé německé politické strany svůj přístup k Československu revidovaly. Například Bund der Landwirte se velmi sblížil s českými agrárníky, neboť na rozdíl od ostatních německých stran podporoval navrhovanou pozemkovou reformu. Podobně na tom byla Deutsch-demokratische Freiheitspartei. Její členskou základnu tvořili především průmyslníci. Pro ně byla mnohem důležitější poválečná konjunktura než národnostní třenice.

DNP a DNSAP ale pokračovaly v silně nacionalistickém duchu. Agitovaly v tisku a pořádaly protičeské demonstrace. Nacionální napětí udržoval Německý parlamentní svaz. Pokusil se obnovit „sudetoněmecký problém“ na mezinárodním poli obesíláním petic Radě Společnosti Národů.²³⁸

4.6 Podzim 1920

V září 1920 se rozpadl sociálně demokratický kabinet a byla jmenována úřednická vláda Jana Černého. Němečtí nacionalisté se snažili vnitropolitické krize využít. Vztah českých Němců k úřednické vládě se jevil daleko horší než k předchozí vládě. Předseda agrárníků Křepek prý dokonce prohlásil, že Německý parlamentní svaz spatřuje v nástupu úřednické vlády konec demokracie v Československu.²³⁹

²³⁷ dokument č.220, Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s.220.

²³⁸ viz kapitola 4.3

²³⁹ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII.,1918-1929, s.209.

Proti vládě vyrukovala i německá sociální demokracie.²⁴⁰ Lodgman vyzval německé politické představitele k zostření kurzu.

Na podzim roku 1920 vypukla v pohraničí řada bouří. V mnoha pohraničních městech došlo ke srážkám mezi Čechy a Němci. Příležitost k vyvolání protestů zavdaly oslavy výročí 28. října a odmítání odvodů branců²⁴¹ z řad českých Němců do československé armády. Velký rozruch vyvolaly také události v Chebu, kde nejdříve 5. listopadu rozvášnění němečtí nacionalisté přepadli českou školu²⁴² a 14. listopadu pak na odplatu strhli Češi za pomoci místní posádky pomník Josefa II. Při akci bylo zraněno 6 civilistů.²⁴³ 18. listopadu odstranili vojáci pomník Josefa II. i v Aši. Opět se akce neobešla bez obětí.

Situace se vyostřila také v Praze. Zde se konala 16. listopadu protiněmecká demonstrace. Německý vyslanec v Československu Samuel Saenger popsal situaci v Praze následovně: „Od 16. listopadu až do 2. prosince vládla pak v Praze lůza, podnícená provokačními antiněmeckými akcemi legionářů v německých provinčních městech a příslušnými reakcemi; rozdrážděna však především zpravodajstvím českých masových listů.“²⁴⁴ Zabráno bylo stavovské divadlo a redakce německých listů Bohemia a Prager Tagblatt.

Němečtí poslanci v souvislosti s událostmi opět provedli „technickou obstrukci“ ve sněmovně. 9. listopadu za zpěvu písně „Wacht am Rhein“ rozbíjeli parlamentní zařízení a všelijakým jiným způsobem se snažili zmařit jednání parlamentu.²⁴⁵ Poměr českých Němců k Černého vládě se vyostřoval. Političtí zástupci českých Němců kritizovali jak její zahraniční politiku příliš orientovanou na Francii, tak i domácí politiku. Nelíbilo se jim vše od státního rozpočtu přes výdaje na armádu po situaci ve školství. Němci obviňovali Čechy z tzv. „Nadelstichenpolitik“, z politiky, která úmyslně popichuje zbytečnými cechizačními opatřeními jako je počestřování jmen obcí, používání českých nápisů i v ryze německých oblastech apod.²⁴⁶ Podnětem k rozpoutání nacionálních sporů bylo například i sčítání lidu²⁴⁷.

²⁴⁰ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 209.

²⁴¹ protesty a nepokoje při odvodu branců probíhaly po celý podzim roku 1920, docházelo při nich i k ozbrojeným srážkám, největší nepokoje však vypukly až o rok později viz kapitola 4.8

²⁴² César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 229.

²⁴³ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 216.

²⁴⁴ Seibt, Německo a Češi, s. 258.

²⁴⁵ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 230.

²⁴⁶ Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 211.

Dlouhodobě pak Němci obviňovali Čechy, že záměrně omezují dodávky potravin,⁹⁴⁸ ošacení a topiva do pohraničí . Je ovšem nutné dodat, že zásobovací situace v pohraničí byla opravdu katastrofální. Nacionální třenice posílily Lodgmanovo stanovisko negativismu a odsunuly aktivismus do pozadí.

Od podzimu roku 1920 československá vláda vydala opatření omezující demokratické svobody a zakázala v reakci na vlnu stávek některé německé nacionalistické spolky. To samozřejmě vyvolalo další negativní reakce mezi českými Němci.

4.7 Začátek Lodgmanova konce

Během roku 1921 se prohloubily názorové rozdíly mezi německými politickými stranami. Proti ostře negativistické politice nacionalistických stran se postavili především agráři a živnostenská strana. Německý parlamentní svaz se dostal do vážné krize. Na dubnovém zasedání sice bylo vydáno prohlášení, že „ačkoli ve svazu došlo k některým rozporům v názorech a hodnocení problémů, jednota svazu zůstala neporušená a dr. Lodgman zůstává i nadále v jeho vedení“²⁴⁹. Jednotnost svazu však byla pouze formální. Strany se rozcházely v názorech na hospodářskou politiku a na otázku vyplácení válečných půjček. Právě ekonomické zájmy stály na počátku cesty německých politických stran k aktivismu.²⁵⁰

Nejvíce se o vyřešení tohoto problému zajímali agráři. Vůdce německých agráriků Franz Křepek si dokonce domluvil schůzku se samotným prezidentem Masarykem. Masaryk při jednáních vyjádřil ochotu vzít německé úředníky za ministry, uvolnit tři místa v zemské správě a nabídnul též místa sekčních šéfů především v ministerstvu zemědělství. Slíbil, že v brzké době bude jednat s předsedy

²⁴⁷ provedeno na základě vládního nařízení z 8. dubna 1920, mělo sloužit ke zjištění státní příslušnosti. Podle prováděcího předpisu se mělo zjišťovat národnost pouze dotazem po národnosti, ne po mateřské řeči, jak bylo také navrhováno. Ve vyhlášce se dále pravilo, že „Národností jest rozuměti kmenovou příslušnost, jejímž hlavním znakem jest zpravidla mateřský jazyk“. Viz dokument č.181, Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 263.

²⁴⁸ na obranu Čechů nutno říci, že tomu tak nebylo, že ani sami Češi neměli dostatek potravin, hovoří se o tom např. ve zprávě z novin Venkov z 8.1.1919 o varnsdorfské deputaci, jež si stěžovala u prezidenta republiky na neutěšené poměry a sama se přesvědčila u vyživovacího úřadu, že „Češi nemají na rozdávání“. SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.3. inv.č.133 novinové výstřižky

²⁴⁹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I (1938-1929), s. 243.

²⁵⁰ Kural, Konflikt místo společenství, s. 47.

dalších parlamentních klubů.²⁵¹ Jednání Křepka s Masarykem měla značnou odezvu v tisku. Německý parlamentní svaz Křepkovo jednání samozřejmě kritizoval a Masarykovu nabídku označil za nedostačující. Nezaručuje prý změnu postavení Němců v Československu.²⁵²

Názorové rozdíly nakonec vedly v květnu roku 1921 ke vzpouře v Německém parlamentním svazu proti Lodgmanovi. Agráři na tomto sjezdu prosadili myšlenku, že není potřeba, aby členové svazu zastávali stejný názor v národnostních a politických otázkách. Dále byla přijata opatření namířená proti Lodgmanovu „vůdcovskému monopolu“ ve svazu. Předseda svazu měl být nadále volen všemi členy svazu a pouze na dobu jednoho parlamentního zasedání.

Aktivistické myšlenky se šířily také v německé sociální demokracii, jež v tuto dobu řešila vnitrostranické problémy související s odštěpením levicového křídla a jeho připojením ke Komunistické straně Československa²⁵³. Negativismus ale převažoval. V létě roku 1921 docházelo k opakovaným bitkám mezi českými a německými poslanci v parlamentu²⁵⁴. Různé demonstrace a výtržnosti byly hlášeny i z pohraničí.

4.8 Rozpad Německého parlamentního svazu

V čele Německého parlamentního svazu od května 1921 již nestál Lodgman, ale vůdce agráriků Křepka. Je logické, že pod jeho vedením se původně nekompromisní protivládní stanovisko poslanců Německého parlamentního svazu změnilo. K vládě Edvarda Beneše se vyjádřil svaz tak, že Němci nehodlají měnit přístup k nové vládě, ale že do budoucna tato taktika nebude neměnná.²⁵⁶ Německé politické strany stále více tíhly k aktivnějším zapojení do politiky.

Na podzim roku 1921 se císař Karel I. pokusil již o druhý puč v Maďarsku²⁵⁷. Celá akce byla poněkud lépe zorganizována než první a v Československu byla

²⁵¹ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 244. - poznámky.

²⁵² tamtéž s. 244.

²⁵³ stalo se tak v září roku 1921, Komunistická strana Československa strana byla jediným politickým uskupením v Československu jež se neomezovalo pouze na jednu národnost.

²⁵⁴ proslulým byl brněnský poslanec DNP Baeran

²⁵⁵ od 26. září 1921

²⁵⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 260.

²⁵⁷ o první se pokusil na jaře téhož roku

vyhlášena mobilizace. Čeští Němci se ke Karlovu puči stavěli spíše pasivně, protože narušoval jejich velkoněmecké plány. Přesto však agitovali, aby němečtí branci nenastupovali vojenskou službu. V Chebu, Znojmě, Karlových Varech, ale i dalších městech došlo k protiodvodovým demonstracím²⁵⁸ Samozřejmě je provázely i ozbrojené potyčky, které v několika případech skončily přestřelkami. Při mobilizaci v Kraslicích tak bylo zabito celkem 12 osob.²⁵⁹ Vystoupení německé menšiny proti odvodům však nebylo výjimkou. Odvodům se bránili taktéž Slováci a Maďaři. Karlův puč po několika dnech skončil. Mezi Čechy a Němci zanechal napjatou atmosféru. Prohloubil ale také rozpory mezi německými stranami.

15. a 16. prosince 1921 navštívila prezidenta Masaryka v Lánech rakouská delegace vedená prezidentem Michael Hainischem²⁶⁰. Na základě jednání byla uzavřena mezi oběma státy tzv. lánská smlouva o hospodářské spolupráci, půjčce 0,5 miliónu Kč a vzájemné pomoci proti pokusům o obnovení starého režimu. Dohoda deklarovala princip vzájemné neutrality a oboustranně zaručovala neměnnost hranic. Lodgmana smlouva pobouřila. Považoval ji za zradu Rakouska na českých Němečích a dokonce se vydal do Vídně agitovat za její zrušení. Rakouský

•• 261

prezident Hainisch ho však nepřijal. Spolupráce mezi Rakouskem a Československem existovala již před touto smlouvou. Československo si nepřálo příliš zchudlé Rakousko, neboť chudoba u Rakušanů vyvolávala anšlusové tendence.

Lodgman zůstával zapřísáhlým zastáncem negativismu a snažil se podle svých možností zapojit do protistátní činnosti. Jeho hlavním působištěm byl československý parlament. Na jeho půdě byl společně s poslancem Aloisem Baeranem často iniciátorem různých kraválů. Počátek konečného rozkolu mezi německými stranami přišel ve chvíli, kdy právě poslanec Baeran vhodil do sněmovny smrdutou pumu. Stalo se tak 27. ledna 1922. Zápach ze skleněné nádoby, jež se roztříštila o zeď nad předsednickými lavicemi, zamořil sněmovnu tak, že musela být vyklizena a jednání mohla být obnovena až odpoledne.²⁶² Ačkoli se

²⁵⁸ Nejednalo se o žádnou novinku, branci protestovali proti vstupu do armády již dříve, během roku 1920 byly z pohraničních měst (hlavně z Chebu a Aše) hlášeny pokusy o bojkot při odvodech více viz Harna; Šebek, Státní politika vůči německé menšině v období konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920, s. 265

²⁵⁹ události v Kraslicích podrobněji popisuje Klimek, viz Klimek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 211.

Michael Hainisch (1858-1940) - prezident Rakouské republiky v letech 1920-1928

César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I (1938-1929), s. 266.

²⁶² SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton Č.6. inv.č.214, Abg. Dr. Alois Baeran vor dem Prager Schwurgericht. Brünn: Verlag des Brünnner Montagsblates, 1923. s. 6.

Lodgman jménem strany za celou záležitost hned téhož dne omluvil, sklídila DNP od ostatních německých stran silnou kritiku.

Na počátku června 1922 se objevilo tisku povolání Německého parlamentního svazu, jež se znovu vracelo k právu národu na sebeurčení a k nutnosti jeho prosazení pro Němce v českém pohraničí. Autory provolání byli členové DNP a DNSAP. Proti provolání se zvedla mimořádně ostrá vlna nevole ostatních německých politických stran. Představitelé DNP a DNSAP se nakonec rozhodli pro vytvoření vlastního souručenství. K jejich odchodu ze svazu došlo ale až v listopadu roku 1922, kdy Lodgman podrobil kritice dosavadní činnost svazu a žádal jeho rozpuštění, neboť nesplnil naděje, které do něj vkládali němečtí „vlastenci“.²⁶³ Lodgman odmítl další spolupráci s aktivisty a DNP následovaná DNSAP vystoupila ze svazu. DNP a DNSAP poté vytvořily své vlastní souručenství tzv. Deutsche Kampfgemeinschaft²⁶⁴. Německý parlamentní svaz existoval dál. Vliv DNP i DNSAP v dalších letech rychle upadal.

V roce 1923 zasáhla Československo hospodářská krize. Postihla všechny úseky národního hospodářství. Projevila se zvýšenou nezaměstnaností, snižováním mezd a zvyšováním životních nákladů. Němci byli krizí zasaženi poněkud citelněji, neboť právě do pohraničních oblastí se soustředila nejvíce postižená lehká průmyslová výroba. Němci samozřejmě z veškerých problémů obviňovali Čechy. Žádali vládu všenárodní koalice, aby jim byli proplaceny válečné půjčky, sníženy daně a žádali o finanční podporu. V lednu 1923 Francouzi obsadili oblast Porúří²⁶⁵, což vyvolalo u Němců pobouření. Opět měli důvod k vyjádření nesouhlasu s československou zahraniční politikou podporující Francii

V říjnu roku 1923 také proběhly volby do obecních zastupitelstev. Do voleb vstoupili agráři, křesťanští socialisté, německá živnostenská strana a německá demokratická strana svobodomyšlná již s aktivistickým programem. Výhradně negativistickou politiku nadále zastávala už pouze DNP a DNSAP. DNP v čele Lodgmanem si od voleb slibovala velice mnoho. Lodgman zamýšlel uspořádat velkou kampaň. Chtěl se zaměřit na všechny současné problémy jak vnitřní tak vnější politiky. Nakonec však DNP ve svém programu nehlásala nic nového.

²⁶³ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 290.

²⁶⁴ Bojové souručenství

²⁶⁵ francouzský ministerský předseda Raymond Poincaré tímto způsobem chtěl donutit Německo ke splácení reparací

Požadovala odtržení pohraničí od Československa, útočila proti pozemkové reformě a daňové politice. Vůbec se však nevěnovala sociálním důsledkům hospodářské krize, nejpálčivějšímu problému té doby. DNP zorganizovala na jaře roku 1923 ostrou agitaci proti aktivistickým stranám, jež obviňovala z rozbití jednoty a zrady národních zájmů.²⁶⁷ Předvolební boj nejvíce přitvrdil v září. Všechny strany se snažily získat co nejvíce voličů. Mezi stranami se vztahy vyhrotily natolik, že mezi nimi docházelo k výměně názorů už nejenom v tisku. Výjimkou nebyly ani rvačky mezi stoupenci stran. V Praze na německé universitě tak došlo například ke konfliktu mezi nacionálními studenty a učitelským sborem.

Volby zasadily tvrdou ránu DNP. Ztratila pozice i v místech, kde měla tradiční převahu. Lidé potřebovali řešit spíše své existenční problémy a ne nekonečné nacionální rozpory.²⁶⁸ DNSAP si své pozice, díky sociálně zaměřenému programu udržela. Volby byly jednoznačným vítězstvím aktivistických stran. Největší úspěch zaznamenali agráři. Své pozice si udrželi křesťanští socialisté a německá demokratická strana svobodomyšlná. Oslabena vyšla z voleb sociální demokracie, jež utrpěla odštěpením komunistů. Předseda agráriků poslanec Křepek otevřeně prohlásil, že jeho strana bude spolupracovat ve všech otázkách týkajících se zájmů zemědělců společně s českými agráři. Podobné prohlášení zaznělo také z řad křesťanských socialistů, svobodomyšlných a živnostníků.

Na konci října 1923 vytvořily čtyři aktivistické strany²⁶⁹ tzv. Deutsche Arbeitsgemeinschaft²⁷⁰, v jejímž čele stanul Křepek a jeho zástupcem byl Mayr-Harting.

4.9 Baeranova aféra

Roku 1924 začala DNP otřásat vlna skandálů. Tím, kdo všechno rozpoutal, byl brněnský poslanec DNP Alois Baeran.²⁷¹ Baeran byl zbaven za svůj útok smrdutou pumou na předsedu parlamentu Tomáška poslaneckého mandátu. 19. ledna 1923 byl

²⁶⁶ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 300.

²⁶⁷ tamtéž s. 301.

²⁶⁸ tamtéž s. 306.

²⁶⁹ BdL, živnostníci, DDFP a křesťanští sociálové

²⁷⁰ Pracovní souručenství

²⁷¹ viz příloha č.7 Poslanec dr. Alois Baeran

odsouzen ke čtyřem letům žaláře podmíněně za zločin veřejného násilí²⁷² a zločin spoluviny na vyzvědačství . Trest si však neodpykal celý. Jeho manželka požádala prezidenta republiky o milost²⁷⁴. V žádosti prosila o ukončení trestu a odvolávala se při tom na manželův zhoršující se zdravotní stav²⁷⁵ Baeran později napsal, že chtěl, aby byl obnoven jeho soudní proces nebo alespoň přerušen výkon jeho trest na tři měsíce, které by využil k doléčení svých revmatických potíží v Karlových Varech. Masaryk však žádosti o milost nevyhověl. 27. července 1924 si Baeran odpykal dvě třetiny trestu a byl podmíněčně propuštěn. Současně mu byl zajištěn neustálý policejní dozor.²⁷⁶ I přes to se mu podařilo uprchnout do Německa.

Vztahy mezi Lodgmanem a Baeranem se po incidentu se smrdutou pumou zhoršily. Baeran měl ve straně spoustu příznivců a Lodgman se dokonce obával o své předsednictví ve straně. Jejich osobní konflikt však eskaloval až po Baeranově útěku do Německa. Lodgman odsoudil tento čin jako nedůstojnou zbabělost. Z jeho podnětu nechala DNP otisknout v německých a rakouských novinách na Aloise Baerana dva zatykače²⁷⁷. Lodgman vydal 23. června 1925 prohlášení²⁷⁸, ve kterém popsal celý Baeranův případ a vysvětlil nynější stanovisko DNP. Prohlásil, že Baeran je člověk podléhající autosugesci a nesmí být v Německu v žádném případě brán jako zástupce DNP nebo sudetských Němců. Strana však také měla zabránit tomu, aby byl Baeran v případě žádosti Československa vydán německými úřady a vrátil se zpět do Československa.

Baeran odůvodnil svůj útěk tím, že chtěl, aby jeho případ byl znovu prošetřen²⁷⁹. Cítil se být odsouzen neprávem. Také obvinil Lodgmana, že mu

²⁷² tj. za smrdutou bombu

²⁷³ měl totiž na podzim roku 1922 pomáhat třem německým důstojníkům československé armády v pokusech dodat do zahraničí tajné informace.

²⁷⁴ César; Černý tvrdí, že byla psaná česky v pozůstalosti dr. Lodgman von Auen v SOA Litoměřice je její koncept psán německy, viz SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.7, inv.č.214, Baeranovo vyličení celého případu (Baeranův dopis Lodgmanovi z 25.6.1925), s. 4.

²⁷⁵ Baeran trpěl revmatismem, jeho žena však poukazuje na to, že mu prý dokonce hrozí ztráta zraku!

²⁷⁶ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.7, inv.č.214, novinové články z roku 1925. Teplitz-Schönauer Anzeige. 17.6.1925. Die Deutsche Nationalpartei und Abg. Dr. Lodgman und der Fall Baeran. Parteioffizielle Erklärung.

²⁷⁷ spíše se jednalo o prohlášení, obsahující osobní charakteristiku, Baeran píše o dvou „Steckbriefech“

²⁷⁸ Prohlášení se shodovalo se zatykači, dále viz SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.7, inv.č.214, novinové články z roku 1925. Teplitz-Schönauer Anzeige. 17.6.1925. Die Deutsche Nationalpartei und Abg. Dr. Lodgman und der Fall Baeran. Parteioffizielle Erklärung.

²⁷⁹ znovuobnovení procesu se domáhal již ve vězení, tvrdil, že špionáž neprováděl on, nýbrž jeho syn a že se pouze za svého syna obětoval.

po dobu věznění nevyjádřil žádnou podporu a že právě on ho dostal do vězení. Otisknutí zatykačů považoval od Lodgmana za již třetí ránu dýkou do zad. První ranou bylo rychlé zbavení poslaneckého mandátu za incident se smrdutou pumou.²⁸⁰ Druhou ránu mu pak měl Lodgman zasadit tím, že prý zajistil jeho odsouzení v soudním procesu²⁸¹.

Pocit křivdy vedl Baerana ke snaze co nejvíce očernit Lodgmana. Byl rozhodnut vypovědět pravdu o tom, jak se věci v sudetoněmeckém hnutí opravdu mají. Vyčetl Lodgmanovi, že se považuje za jediného opravdového spolehlivého iredentistu, že v nejtěžší chvíli opustil svou provincii, že vždy mluvil o boji a nikdy opravdu nebojoval. Ve svém dopise Lodgmanovi dokonce prohlásil: „Stal jste se pomalu neštěstím sudetoněmeckého národa. [...] Deutschböhmen by byla nikdy nezanikla, kdybyste byl opravdovým mužem činu, mužem národa“²⁸² Později vypověděl Baeran mnoho o minulosti DNP. Obvinil Lodgmana, že odcizil 33 000 Marek určených na propagandistické akce.²⁸³ Jejich spory se protáhly až do třicátých let. V roce 1932 napsal Baeran na svoji obhajobu rozsáhlý spis, na jehož konci vyzval Lodgmana k duelu, ve kterém by rozhodly zbraně. Naprosto nepatřičně pak působí pozvánka k oslavě Baeranových 60. narozenin. Je adresována přímo Lodgmanovi a je jen o pár dnů starší než obhajovací spis ukončený výzvou k souboji.²⁸⁴

4.10 Konec negativismu

Aféra s Baeraniem nepoškodila pouze Lodgmana, ale znamenala pohromu pro celý negativistický směr. Prohloubila rozpory mezi DNP a DNSAP. DNSAP si dokonce začala zahrávat s myšlenkou aktivismu. Lodgman považoval aktivistický postup vůči Československu za neplodný. V březnu 1923 zahájil v rámci předvolební

²⁸⁰ Baeran byl poslaneckého mandátu zbaven ještě téhož dne, kdy se incident stal tedy 27. ledna 1922

²⁸¹ Dr. Goller, který Baerana hájil byl totiž bratrancem dr. Lodgmana, což vedlo Baerana k přesvědčení, že jej schválně špatně a nedostatečně hájil.

²⁸² SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.7, inv.č.214. Baeranovo vyličení celého případu (Baeranův dopis Lochmanovi z 25.6.1925),s. 8,9.

²⁸³ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.7, inv.č.214, novinové výstřižky z roku 1925, *Volkswehr* 21.11.1925, Dr. Baeran und die Deutsche Nationalpartei.

²⁸⁴ oslava narozenin se konala 16.5.1932, obhajoba je datována k 26.5.1932

kampaně křížové tažení proti všem úchytkám od pravověrného nacionalismu.²⁸⁵ DNSAP byla první na řadě a Lodgman ji nekompromisně odsoudil. Zdůrazňoval, že jeho strana se nadále bude snažit dosáhnout práva na sebeurčení pro Němce v Čechách a že bude prosazovat velkoněmeckou myšlenku, neboť právě vytvoření velkého Německa může řešit nacionální požadavky Němců.²⁸⁶ Lodgmanovy projevy se setkaly s nepochopením nejen Čechů a aktivistů, ale také nacistů. DNP ztrácela podporu už i v zahraničí, především v Rakousku. Zájem rakouské veřejnosti o německou iredentu byl mizivý²⁸⁷ •

Od počátku roku 1925 se německé strany začaly připravovat na další parlamentní volby. Lodgman jako vždy vyzval ostatní strany ke společnému postupu vtzv. Wahlgemeinschaft²⁸⁸. Jednalo se však o výzvu naprosto nerealizovatelnou. Wahlgemeinschaft odmítla sociální demokracie. Strany Pracovního souručenství sice nabídku zvažovaly, ale nakonec nepřijaly. Plácnutím do vody byla výzva apolitických organizací Bund der Deutschen, Kulturverband a Turnvereinů k jednotě.²⁸⁹

Parlamentní volby proběhly v 15. listopadu 1925. Mezi německými stranami zvítězila BdL a Deutsche Gewerbetarbei. Následovali je sociální demokraté, křesťanští sociálové, DNP a DNSAP. Lodgman utrpěl značnou porážku na Lounsku²⁹⁰. Ve svém volebním kraji obdržel totiž pouze 23 048 hlasů. Chybělo mu tak 2397 hlasů na to, aby dostal poslanecký mandát.²⁹¹ V druhém kole by jistě zvítězil, ale to Lodgman se odmítl dalšího kola zúčastnit.

Po tomto neúspěchu se rozhodl₂stáhnout z politického života. O jeho odchodu informovala většina tehdejších novin. V německých denících byl otisknut otevřený dopis, ve kterém Lodgman zdůvodňoval své rozhodnutí. Znění dopisu se téměř shoduje s projevem, který přednesl na sjezdu strany 12.-13. prosince 1925 v Teplicích. Svůj odchod v projevu odůvodnil následovně: „15. listopadu rozhodl volební kraj Louny o tom, že moje práce v politickém dění tohoto státu nemá

²⁸⁵ César; Černý, Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938, díl I. (1938-1929), s. 313.

²⁸⁶ tamtéž s. 313.

²⁸⁷ César a Černý píší, že v tisku bylo otiskováno stále méně článků Lodgmana či Jessera.

²⁸⁸ volební společenství

²⁸⁹ Klímek, Velké dějiny zemí Koruny české XIII., 1918-1929, s. 450.

²⁹⁰ viz příloha č. 8 Kandidátní listina pro lounský volební kraj

²⁹¹ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.237, Dopis Hitlerovi z 10.4.1938. s. 1.

²⁹² viz příloha č. 2 výstřižek z novin Slovenský východ

jakoukoli cenu. Ukázalo se, že sudetoněmecký národ není přesvědčen, že v jeho boji o bytí či nebytí jsou důležitější než čestné smýšlení a odhodlané přesvědčení stranická hesla, nedůstojné podbízení a politické kšeftování. [...] Odcházím z politické scény sudetoněmeckého národa a přenechávám vedením onomu šikovnějšímu, jež dostane více důvěry než já [...]."²⁹³ Nástupcem Lodgmana se stal dr. Heinrich Brunar. Předsedou strany byl zvolen již 25. listopadu 1925. Na sjezdu DNP bylo rozhodnuto o vytvoření německé obranné fronty²⁹⁴, jež měla sdružovat německé politické strany trvající na negativistickém stanovisku. To zcela odpovídalo původním Lodgmanovým plánům. Strana sice měla nového předsedu, ale její politika se nezměnila až do konce dvacátých let, kdy se do vedení dostala mladší generace příslušníků strany. Ti vedli stranu k užší spolupráci s nacisty.

Odchodem dr. Rudolfa Lodgmana z politiky se uzavřelo období převahy negativismu německých stran. Jeho odchod komentovaly snad všechny tehdejší noviny. Podle některých prý s Rudolfem Lodgmanem zmizel z československé politické scény romantický německý nacionalismus.

²⁹³ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č. 9, inv.č.237, Dopis Hitlerovi z 10.4.1938. s. 1.

²⁹⁴ Abwehrfront

5 Mezi lety 1925-1945

5.1 Aféry

Rudolf Lodgman von Auen se po neúspěšných volbách v listopadu roku 1925 stáhl z politického života a dále působil jako ředitel ve Svazu německých měst²⁹⁵, ve kterém již působil před válkou. Do politiky se vrátil až v roce 1948 jako spoluzakladatel a předseda Verband der Landsmannschaften a mluvčí Sudetoněmeckého Landsmannschafu, kterým byl až do svých dvaosmdesáti let.²⁹⁶

Zbytek dvacátých let řešil Lodgman četné aféry. Krajský soud v Litoměřicích a svého rodinného advokáta Hanse Hackla zaměstnával opravdu intenzivně. Nejenom, že ještě doznívala aféra s Aloisem Baerem, ale stránky tisku naplnil jeho spor s agráříkem Franzem Křepkem. Konflikt mezi oběma začal již v roce 1923 v době volební kampaně, kdy Lodgman nařkl tehdejšího předsedu BdL Křepka z falšování podpisů ve vkladní knížce. Svého politického rivala chtěl Lodgman

297

velice pravděpodobně kompromitovat. Křepk podal na Lodgmana žalobu pro urážku na cti. Ten se snažil dohodnout na mimosoudním vyrovnání, ale to agráříci odmítli. Celá záležitost tak skončila u soudu a táhla se s přestávkami až do roku 1929. Nejdůležitější rozhodnutí v případě padlo v soudním přelíčení před lidovým soudem v Litoměřicích 18. září 1926. Z tohoto jednání se dochoval jedací spis²⁹⁸ a tak se lze o celém případě „Křepk versus Lodgman“ dozvědět podrobnější informace²⁹⁹. Lodgman u soudu Křepka znovu obvinil z zfalšování podpisů dvou bankovních úředníků. Měl v rukou dokonce fotografii listu z vkladní knížky. Nemohl však nijak prokázat, že oba podpisy padělal opravdu Křepk. Nakonec byl Lodgman odsouzen ke třem týdnům vězení, jež byly přeměněny vzhledem k jeho sociálnímu postavení na peněžitou pokutu 3 000 Kč³⁰⁰. Aféra s Křepkem byla ještě jednou připomenuta v roce 1929. Tentokrát pro urážku na cti zažaloval Lodgman Alfreda

²⁹⁵ po válce byl přejmenován na svaz německých samosprávných těles (celků) - Verband der deutschen Selbstverwaltungskörper

²⁹⁶ Kárník, České země v éře první republiky (1918-1938), díl první, s. 379.

²⁹⁷ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.4, Tag 25.1.1926, Ein Ausgleich Křepk-Lodgman

²⁹⁸ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.6, inv.č.213, Verhandlungsschrift in Sachen Senator Krepek gegen JUDr. Rudolf Lodgman, der am 18. September 1926 vor dem **Schöffengerichte in Leitmeritz stattgefundenen** Hauptverhandlung.

²⁹⁹ o aféře však také informoval tehdejší německý i český tisk

³⁰⁰ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č. 6, inv.č. 213, Rozhodnutí o amnestii prezidenta republiky ze dne 19. října 1928

Storcha, vydavatele a redaktora novin Deutsche Landheimat³⁰¹, kvůli článku otištěném 14. listopadu 1925 v těchto novinách, jež tvrdě napadal Lodgmana za jeho kroky proti BdL ve volbách v roce 1923. Celá záležitost byla urovnána smířčím jednáním. Storch musel vydat omluvný článek a žaloba byla stažena.

V roce 1925 se také objevilo na veřejnosti obvinění Lodgmana, že nebyly dostatečně vyúčtovány peníze z doby německého odboje proti Československé republice v roce 1919.³⁰² Účty zemské vlády Deutschbohmen byly přezkoumány na konferenci důvěrníků německých stran v dubnu 1921³⁰³. Vyúčtování, tak jak bylo provedeno, bylo prohlášeno za nedostatečné a některé položky měly být ještě objasněny.³⁰⁴ Přezkoumány měly být také částky, jež byly dodány z Vídně do Prahy a Drážďan. Lodgman byl obviněn, že část peněz zmizela v jeho kapse. Tím, kdo rozpoutal aféru s defraudací peněz, nebyl pravděpodobně nikdo jiný než Křepek. Ten se zúčastnil zmíněné konference důvěrníků, ale odmítl spolupracovat. Celá záležitost byla propírána na veřejnosti v době listopadových voleb roku 1925 a silně otřásla pozicemi dr. Lodgmana. Aféra byla podle Césara/Černého nakonec urovnána zákulisními čachry.

Tím ale období afér neskončilo. Dalším velkým případem byl proces s teplickým advokátem dr. Karlem Heinrichem Stradalem. Proces začal v roce 1931 a vyvrcholil 11. dubna 1940 u říšského soudu v Lipsku. Stradal požadoval po Lodgmanovi odškodnění ve výši 300 000 korun, kterému bylo způsobeno tím, že jej Lodgman zažaloval za urážku na cti. Stradal měl totiž ironické poznámky k Lodgmanovým iredentistickým heslům a zpochybnil jejich serióznost.³⁰⁵ Lodgman se Stradalem soudil. Stradal však odešel od soudu bez trestu. Poté obvinil Lodgmana, že mu proces způsobil značnou škodu a požadoval po Lodgmanovi soudní cestou již výše zmíněnou částku 300 000 korun. Spor se protáhl a dostal se až k říšskému soudu v Lipsku. Lodgman vyšel ze sporu vítězně.

³⁰¹ jednalo se o týdeník BdL.

³⁰² novinový ústřížek viz. SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.4. 25.11.1925 Národní Listy: Nevyúčtované peníze „německé vlády sudetské země“

³⁰³ ze schůze existuje protokol, viz SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.5. inv.č.192. Protokoll aufgenommen über eine Beratung, welche am 22. April 1921 um halb 11 Uhr vormittag in Prag; Rudolfinum; Klub der Deutschen Nationalpartei stattgefunden hat.

³⁰⁴ Novinový ústřížek karton č.4. 25.11.1925 Národní Listy. Nevyúčtované peníze „německé vlády sudetské země“

³⁰⁵ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.6, inv.č.211, Teplitzer Tagblatt. 9.10.1932, Nationalsoz. Richter abgelehnt. Teplitzer und Leitmeritzier Urteile.

5.2 Aktivismus

V roce 1926 došlo ke zlomu v postoji části německých stran. Křesťanskosociální strana, BdL a sociální demokraté byli ochotní ke spolupráci při správě státu. Aktivismus s sebou přinášel nejen loajalitu k Československu, ale byl také přihlášením se k demokracii. Negativismus naopak směřoval k autoritativním a fašistickým tendencím.³⁰⁶ Od roku 1926 se čeští Němci dostali do vlády. Prvními ministry se stali předseda agrárníků Franz Spina v resortu školství a člen strany křesťansko-sociální Robert Mayr-Harting v resortu spravedlnosti. Vznikla tak všennárodní vláda pod vedením Antonína Švehly.

Aktivismus vedl ke změně přístupu československých politických představitelů k Němcům jako takovým a dokonce se objevily i úvahy o možnosti autonomie českým Němcům, jež se do té doby jevila jako příliš nebezpečná. Loajalita ke státu se projevila nejenom v politické oblasti, ale také v tisku. Přesto Čechy i Němce měla ve svých řadách pouze komunistická strana, strana jež v listopadových volbách roku 1925 zaznamenala obrovský úspěch a na čas se stala vůbec největší komunistickou stranou mimo Sovětský svaz.³⁰⁷ Nástup aktivismu podpořila také dobrá hospodářská situace. Druhá polovina dvacátých let znamenala pro meziválečné Československo léta největší prosperity.³⁰⁸ Postup politické reprezentace českých Němců měl také svůj mezinárodní rozměr, neboť vstřícnost aktivistů podporovala rovněž vláda Výmarské republiky vedená Gustavem Stressemannem.³⁰⁹

5.3 Hospodářská krize a konec aktivismu

Období celkem klidného politického vývoje ukončilo propuknutí velké hospodářské krize³¹⁰. Hospodářská krize představovala skutečnou sociální katastrofu a nevyhnula se žádné ze sociálních vrstev.³¹¹ Nejtěživěji dopadla na obyvatelstvo v pohraničí, protože se zde soustředila především odvětví spotřebního průmyslu, která jsou existenčně závislá na vývozu. Pohraniční oblasti trpěly samozřejmě i vyšší nezaměstnaností. Seibt tvrdí, že bylo dvakrát tolik německých nezaměstnaných než

³⁰⁶ Rozumět dějinám, s. 79.

³⁰⁷ Seibt, Německo a Češi, s. 273.

³⁰⁸ Rozumět dějinám, s. 80.

³⁰⁹ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 135.

³¹⁰ Začala krachem burzy v New Yorku v tzv. „černý čtvrtek“ 24.října 1929 a rychle se rozšířila po celém světě. Silně zasáhla sousední Německo. Československu se samozřejmě nevyhnula

³¹¹ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 137.

českých.³¹² Navíc nezaměstnanost dlouhou dobu neklesala. Ještě v roce 1936 bylo mezi německými obyvateli asi půl miliónu nezaměstnaných.³¹³

Hospodářská krize logicky ovlivnila politiku českých Němců vůči Československu. Ukončila období sblížení obou etnik a zmirňování konfliktů. Velmi významně přispěla k radikalizaci politických názorů a postojů, do nichž se promítaly i staré nacionální stereotypy a předsudky.³¹⁴ U českých Němců se znovu začaly prosazovat negativistické tendence a znovu ožily velkoněmecké myšlenky. Ty podpořil především Hitlerův „hospodářský zázrak“. Mezi českými Němci se stále častěji ozývalo heslo: „V říši je všechno lepší“. Za této situace nemohla nic podstatného změnit ani skutečnost, že podpory pro nezaměstnané byly státem (respektive ministrem sociálních věcí, jímž byl německý sociální demokrat Ludwig Czech) rozdělovány spravedlivě a že díky tomu, pokud jde o sociální politiku, se ČSR nejevila jako nacionální stát, ale jako stát absolutní nacionální spravedlnosti.³¹⁵

Zatímco do roku 1935 disponovaly aktivistické strany téměř 80% odevzdaných německých hlasů.³¹⁶ Po roce 1935 klesl jejich podíl na pouhých 32%. Aktivistické strany se však nevzdávaly a zpochybnily Henleinovo vítězství. V roce 1937 podaly ministerskému předsedovi Hodžovi memorandum s německými požadavky týkajícími se pracovních příležitostí, školské a jazykové politiky. Hodža přislíbil spolupráci, což podle Seibta vedlo k odlivu téměř 30 000 členů z SdP. Když však vyšlo najevo, že německo-česká ujednání zůstanou bez výsledku, rozrostla se členská základna SdP na 120 000 členů a strana měla na stranickém seznamu 600 000 osob, což byla pětina všeho německého obyvatelstva v Československu. Aktivistické strany kromě německých sociálních demokratů se nakonec v roce 1937 přiklonily k Henleinově Sudetendeutsche Partei.

³¹² Seibt, Německo a Češi, s. 299.

³¹³ tamtéž s. 299.

³¹⁴ Rozumět dějinám, s. 87.

³¹⁵ Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 138.

³¹⁶ Seibt, Německo a Češi, s. 310.

5.4 Lodgmanovo stanovisko k Sudetendeutsche Heimatfront a Sudetendeutsche Partei

Sudetendeutsche Partei³¹⁷ (SdP) získala v druhé polovině 30. let u Němců v Čechách téměř monopolní postavení. Strana vznikla z tzv. Sudetendeutsche Heimatfront³¹⁸ (SHF) před volbami v roce 1935. SHF vznikla 1. října 1933 a fungovala jako mimoparlamentní sdružení. Podnět k jejímu založení dal ašský učitel tělocviku Konrád Henlein.

Ještě v roce 1934 se SHF distancovala od nacionálně socialistického hnutí a vyjadřovala značnou loajalitu k Československému státu. SHF i SdP proklamovala z počátku svébytnost všech Němců v Československu, ale nevystupovala protistátně. Henlein dokonce na zahraniční přednášce v Royal Institute for International Affairs³¹⁹ 9. prosince 1935 v Londýně odmítnul pangermánské expanzivní plány, za což byl z Berlína kritizován. Strana se projevovala značně rozporuplně. Nebylo zcela jasné, zda programem strany je věrnost státu, nebo jeho zrada, zda je jí správná autonomie, nebo anšlus, zda nějaký lepší „státní aktivismus“ nesený větší rozhodností, nebo rozhodné „Heim ins Reich“.³²¹ Podle Seibta k hnutí lidi přitahoval jeho dynamismus. Důležitou roli hrálo také turnerské hnutí, v němž se vedle fyzické zdatnosti dostávalo „národně politické výchovy“.³²²

O činnost SHF se zajímal také Lodgman. Nestal se však nikdy ani jejím členem ani členem SdP. Jeho vztah ke Konrádu Henleinovi byl nedůvěřivý. 10. dubna 1938 zaslal dopis vůdci a říšskému kancléři Adolfu Hitlerovi, ve kterém podrobně rozebral činnost **Konrada Henleina** a vyjádřil svůj **názor na** jeho jednotlivé politické kroky. Dopis psal Lodgman se zcela jasným záměrem ospravedlnit se před „vůdcem“ za to, že ačkoli se hlásí k nacionálnímu socialismu, tak nevstoupil do Sudetendeutsche Partei. Lodgman začal svůj dopis od vyhlášení programu SHF v Praze 8. října 1933. SHF vněm v první řadě vyhlásila loajalitu ke státu, za druhé připravenost k spolupráci ve vládě, přiznala se k demokracii a odmítnula marxismus a křesťanský a německý světónázor. Henlein také mluvil o jednom sudetoněmeckém kmeni, jehož dobro je spojeno s dobrem celého státu. Pro Lodgmana byl takový program naprosto

³¹⁷ Sudetoněmecká strana

³¹⁸ Fronta sudetoněmecké domoviny či vlasti; Sudetoněmecká vlastenecká fronta

³¹⁹ Královský ústav mezinárodních vztahů

³²⁰ Seibt, Německo a Češi, s. 257.

³²¹ tamtéž s. 257.

³²² Houžvička, Návraty sudetské otázky, s. 166.

nepřijatelný, neboť byl v rozporu s jeho požadavkem na sebeurčovací právo pro sudetské Němce . Také odmítal myšlenku, že čeští Němci jsou všichni z jednoho „sudetoněmeckého kmene“. Tuto myšlenku rozvinul dr. Walter Brand, tajemník SdP. Podle Branda sudetoněmecký kmen vzniknul splynutím různých německých kmenů na území československého státu.³²⁴ Tento proces nazýval „sudetským osudem“³²⁵.

Henlein se v prvním programovém prohlášení SHF také zřekl tzv. Kameradschaftsbundu a odmítl nést jakoukoli odpovědnost za jeho činnost³²⁶. Lodgman však Henleinovi vytýkal, že toto prohlášení provedl pouze „na oko“ a že Kameradschaftsbund nadále SHF silně ovlivňoval. Lodgman popsal v dopise „vůdci“ velice dobře toto sdružení. Popsal jej následovně: „Kameradschaftsbund je skupina mladých mužů, kteří přijali za své myšlenky Otomara Spanna a jeho žáka dr. Waltera Heinricha o stavovském státu. Sami sebe viděli jako jeden ze stavů, který je povolán vést sudetoněmecký národ, protože pro tento úkol je vhodná pouze jistá elitní skupina lidí, jež ostatní převyšuje.“³²⁷ Lodgman byl přesvědčen, že jejich hlavní taktikou politického boje je lež a klam. Nelíbilo se mu, že Kameradschaftsbund neviděl politiku jako prostředek k prosazování mravních idejí, nýbrž jako prostředek k prosazení úplné moci. Na stránkách dopisu tvrdí: „Proto těmto lidem³²⁸ nebylo zatěžko vystoupit v roce 1933 s loajálním postojem³²⁹, jež samozřejmě rozčlil všechny pravověrné nacionalisty a znemožnil jim spolupráci snovou národní pospolitostí. Cílem SHF nebylo dosažení nacionálního cíle, nýbrž dosažení moci za každou cenu.“³³⁰

³²³ v Rundschau, tiskovém orgánu SHF a později SdP byl 7. října vydán článek v němž bylo sebeurčovací právo označeno za překonanou rekvizitu času liberalismu cit. z Protokolu tajného rozhovoru mezi Lodgmanem a Henleinem. viz SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9. inv.č.237. Gedächtnisprotokoll über meine Unterredung mit Konrad Henlein am Donnerstag 7.4.1938 in Prag II., Hyberská 4.

³²⁴ viz Karton č.9.inv.č.246 Grundzüge der komunalen Selbstverwaltung im Sudetenlande vor dem.... Vortrag, gehalten an der Leipziger Universität am 13.2.1939 von Dr. Lodgman von Auen „sudetische Schicksal“

³²⁶ zde se Lodgman plete ve skutečnosti příslušníci Kameradschaftsbund byli dokonce ve vedení SHF a SdP. Z vedení strany byli odstraněni až po krizi v SdP na jaře roku 1936.

³²⁷ citace z dopisu Hitlerovi. SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.237, Warum ich nicht zu Konrad Henlein fand. Eine Denkschrift des ehemaligen österreichischen Reichratsabgeordneten Landeshauptmannes von Deutschböhmen und Führers der Deutschen Nationalpartei in der Tschechoslowakei Dr. Rudolf Lodgman, verfasst am Tage des Grossdeutschenreiches, am 10.April 1938, für den Führer und Kanzler des Deutschen Reiches, Adolf Hitler.

³²⁸ myšleno lidem ovlivněným Kameradschaftsbundem

³²⁹ k Českoslovenku

³³⁰ citováno z dopisu Hitlerovi. SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.237.

21. října 1934 vystoupil Henlein v České Lípě s dalším programovým prohlášením. Bylo opět aktivistické. Henlein v něm odmítal všenněmeckou myšlenku a nacionální socialismus. V některých nastíněných postojích si však již protiřečil se stanovisky vyhlášenými před rokem. Po volbách 1935 se SdP od původních programových prohlášení SHF odchýlila úplně. Nikdy se však od nich nedistancovala. Na sjezdu konaném koncem února 1937 v Ústí nad Labem vystoupila strana s požadavkem národní autonomie pro české Němce. Tyto cíle pak potvrdila 24. dubna 1938 v Karlových Varech ve svém osmibodovém autonomistickém programu.

Lodgmanovi se takové rozpory nezamlouvaly. Nekompromisně požadoval, aby se SdP se vyjádřila k oběma programovým prohlášením z doby existence SHF. 7. dubna 1938 se sešel Lodgman tajně s Henleinem a přibližně hodinu spolu hovořili

331

o těchto záležitostech. Henlein prohlásil, že oba programy jsou již dávno překonány, ale souhlasil s tím, že by měly být přezkoumány. Lodgman mu nabídl pomoc, ale měl obavy, aby mezi ním a Henleinem nedošlo k nějakým sporům. Henlein se v rozhovoru přiznal, že vedl úskočnou politiku, protože prý vede boj a v něm je lest povolena. Odvolával se na Hitlera, který prý před dvěma lety řekl, že nikdy nevpochoduje do Rakouska a přesto 12. března 1938 došlo k jeho anšlusu.

S politikou SdP od roku 1936 již Lodgman souhlasil. V tu dobu byl vliv Kamaradschaftsbundu ve straně již překonán a strana se otevřeně hlásila k nacionálnímu socialismu. Kněmu se hlásil i Lodgman. Nechtěl mít však nic do činění se stranou, která nebyla schopná revidovat své základní postoje a která od samého počátku své existence své pravé cíle skrývala. Odmítal spolupráci se stranou, jež podlézala a přetvařovala se.

5.5 Cesta k Mnichovu

Vztahy Československa s Německem byly až do třicátých let velice dobré. Československo podpořilo vstup Německa do Společnosti národů³³². 16. října 1925 uzavřelo s Německem arbitrážní smlouvu. Poté, co se ale 30. ledna 1933 Adolf Hitler stal říšským kancléřem a Německo vystoupilo ze Společnosti národů, se situace

³³¹ o rozhovoru se dochoval protokol viz SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen karta č.9, inv.č.237, Gedächtnisprotokoll über meine Unterredung mit Konrad Henlein am Donnerstag 7.4.1938 in Prag II, Hybernská 4.

³³² členem od 10.9.1926 do 14.10.1933

začala radikálně měnit. Německo se pokoušelo v průběhu 30. let postupně izolovat Československo ve střední Evropě a stále více se snažilo prosadit řešení sudetoněmecké otázky na mezinárodním poli. Kárník tvrdí, že Berlín i sám Hitler viděli v Sudetendeutsche Partei onen klíč, který mu otevře bránu k ovládnutí Evropy.

Sudetoněmecká strana se pokoušela zviditelnit na mezinárodním poli také sama. K prosazení svých požadavků využívala velice promyšlenou propagandistickou činnost ve Společnosti národů a na dalších internacionálních fórech.³³³ Československo bylo představováno jako utiskovatel sudetských Němců. 24. dubna 1936 podala SdP ve Společnosti národů na Československo stížnost, že porušuje mezinárodní závazky o ochraně menšin.³³⁴ Sudetští Němci se snažili vzbudit zájem politiků i veřejného mínění především ve Velké Británii. Henlein ji navštívil několikrát a setkal se s mnoha významnými politiky včetně Winstona Churchilla. Houžvička poukazuje na to, že je dodnes zarážející, jak se podařilo Henleinovi západní politiky oklamat. Velká Británie si doopravdy myslela, že jen pomáhá obhajovat právo na sebeurčení.

Mezinárodní postavení Československa se v důsledku intenzivního působení představitelů SdP v Berlíně, Londýně a Paříži zhoršilo.³³⁵ Československo se dostávalo pod permanentní tlak, který byl umocňován propagandistickou prací německého tisku a rozhlasu. Vnitropolitický tlak však nebyl o nic menší. Německé a sudetské požadavky se stále více stupňovaly. Svého vrcholu dosáhly v roce 1938. 20. února 1938 přednesl Hitler projev, ve kterém vyhlásil „ochranu práv“ Němců v Rakousku a v Československu za životní zájem Německa.³³⁶ V březnu 1938 provedl Hitler anšlus Rakouska a představitelům československé vlády začalo být jasné, že se jí podpory od Velké Británie dostane již pouze těžko. Na sjezdu Sudetendeutsche Partei, který byl svolán na 23.-24. dubna 1938 do Karlových Varů, vyhlásil Henlein nový program strany. Prohlásil, že čeští Němci nadále neuznávají Československo v jeho dosavadní politické a ústavní formě. Návrh řešení vnitřních poměrů v Československu předložil v 8 bodovém programu.³³⁷ Mimo jiné v něm požadoval rovnoprávnost a rovnocennost pro německou národní skupinu v Československu, uznání německého národního území a úplnou svobodu přiznání se

³³³ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 174.

³³⁴ Kárník, *České země v éře první republiky*, díl třetí, s. 74.

³³⁵ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 181.

³³⁶ Kárník, *České země v éře první republiky (1918-1938)*, díl třetí, s. 502.

³³⁷ v tzv. karlovarském programu nebo také v karlovarských požadavcích

k německé národnosti a k německému světovému názoru tj. k nacismu. Henlein podle Kámíka přiznal dokonce snad víc než chtěl; řekl, že je už pro sudetské Němce „neúnosné“ skrývat svůj světový názor, tj. že ho zastávali již dřív.

Rozsah karlovarských požadavků byl pro československou vládu nepřijatelný. Nástup henleinova hnutí pozastavila částečná mobilizace v květnu 1938. V květnu a červnu také proběhly obecní volby, v nichž SdP získala 90% německých hlasů. Řady německých demokratů a antifašistů prořídly³⁴⁰.

Vláda se snažila upravit národnostní politiku. Británie a Francie požadovaly, aby tyto úpravy byly co nejširší. V rámci těchto snah byla v srpnu 1938 do Československa vyslána britská politická mise vedená sirem Walterem Runcimanem³⁴¹. Mise měla být nezávislá a měla zprostředkovat dohodu mezi Sudetendeutsche Partei a československou vládou.

Beneš nakonec 5. září nabídl sudetským Němcům, že splní jejich autonomistické požadavky. Byl k tomuto kroku donucen okolnostmi a učinil jej, ačkoliv věděl, že tím ohrožuje celistvost státu. Chtěl tak naznačit, že československá vláda není tím, kdo vyvolává mezinárodní napětí. 21. září se setkal britský ministerský předseda Chamberlain s Hitlerem v Berchtesgarden a 22.-23. září znovu v Bad Godesbergu. Hitler vystupňoval své územní požadavky na úplné maximum. Československá vláda je odmítla přijmout a vyhlásila všeobecnou mobilizaci.

29. září 1938 byla uzavřena Mnichovská dohoda mezi Německem, Itálií, Velkou Británií a Francií. Českoslovenští zástupci se jednání zúčastnit nemohli. Pohraniční oblasti českých zemí byly od 1. října přičleněny k Německu. Čelovský upozorňuje na to, že tzv. Sudety ale Československo podstoupilo již na základě dohody o odstoupení při jednáních s Francií a Anglií ve dnech 19.-21. září a že Mnichovská dohoda pouze tyto zásady přijala.³⁴²

³³⁸ 22.5.,29.5.,12.6.

³³⁹ Houžvička, *Návraty sudetské otázky*, s. 208.

³⁴⁰ kampaň SdP tehdy nebyla už pouze agitační, ale i zastrašovací

³⁴¹ Sir Walter Runciman (1870-1949) - zprvu liberální, později nacionálně-liberální politik z Velké Británie, o Československu nevěděl naprosto nic

³⁴² Čelovský, *Mnichovská dohoda 1938*, s. 291.

5.6 Lodgman a Mnichov

Lodgman přivítal obsazení pohraničních oblastí s nadšením. Považoval ho za splnění svých největších přání, za naplnění svých dlouho neúspěšně prosazovaných představ. Mnichovská dohoda završila jeho plány z roku 1918, neboť české pohraniční oblasti se staly součástí Německa. Svou radost vyjádřil i v osobním telegramu Hitlerovi: „V den, kdy vpochodovaly německé jednotky do Teplic-Šanova Vás zdravím z celého srdce, můj vůdce, jako zástupce říše. Děkuji prozřetelnosti, že mi dopřála, dožít se tohoto dne, v jehož příchod doufám již od svého mládí a v jehož příchod jsem věřil posledních dvacet let i přes rostoucí malomyslnost. Zrada na sebeurčovacím právu německého národa mohla být konečně tímto pomstěna a v Evropě může být nastoleno nové uspořádání, jehož obrysy se již rýsují. Vy můj vůdce jste nám dal vlast a domov, německému národu sebeúctu a víru v národní ideu. Evropě jste ukázal cestu, bez níž by byla vydána všanc nepředstavitelné zkáze.[,..]”³⁴³ V závěru telegramu připomněl svého přítele Hanse Knirsche, jež prý do posledních dnů věřil v Německo a na seslání „Führera“ a který byl jediným opravdovým zastáncem nacionálního socialismu v Československu³⁴⁴. Toto loajální vystoupení Lodgmana k Hitlerovi není jediné v Lodgmanově pozůstalosti. Také z dopisu z 10. dubna 1938, o němž už jsem výše hovořila, je patrné, že se Lodgman vyjadřuje „vůdci“ podporu a chce se před ním ospravedlnit. Další podobné projevy se však nedochovaly. Lodgman mohl být novým stavem nakonec dokonce i zklamán. Je možné, že uvažoval o zapojení se do říšské politiky. V jednom z dopisů³⁴⁵ se však zmiňuje, že mu bylo naznačeno, že pro něj, „přesvědčeného bojovníka za Velkoněmeckou říši“, není ve Třetí říši místo. Podle jeho slov ho to silně otrásl a vzalo to jemu i jeho dětem vůli do dalšího života.

Bez jakýchkoli politických funkcí žil v pozadí v Teplicích-Šanově až do konce druhé světové války. Wenzel Jaksch chtěl, aby Lodgman odešel stejně jako on do britského exilu, neboť zde chtěl založit sudetoněmeckou exilovou vládu. To však Lodgman odmítl. Po ukončení války byl odsunut do Německa.

³⁴³ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.231, Telegram an den Führer und Reichskanzler.

- viz příloha č.5 Telegram Adolfovi Hitlerovi
³⁴⁴ narážka mířená proti Konrádu Henleinovi

³⁴⁵ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.9, inv.č.231, Dopis senátoru Gustavu Oberleithnerovi, bez bližší datace, asi říjen 1938

5 Dobové a současné hodnocení Lodgmanovy činnosti v období první československé republiky

Hodnotit dnes Lodgmanovu činnost je velice problematické. Je nutné si uvědomit, že jednotlivé historické události či osobnosti nejsou pouze špatné či dobré. O černobílých hodnoceních lze vždy pochybovat kvůli jejich jednostrannosti. Je jisté, že s jistým časovým odstupem se hodnotí lépe, ale tento odstup zas nesmí být příliš velký, neboť společnost a její hodnoty se vyvíjí. Stejně tak se mění v průběhu času pohled na určité události či osobnosti. Také česko-německé vztahy procházely nejrůznějšími etapami a dnes se nacházíme v době, kterou bychom mohli nazvat dobou smíření. Politickou činnost Lodgmana von Auen dnes budeme zajisté nahlížet smířlivěji než v 60. či 20. letech 20. století. Pokud v literatuře či pramenech nalezneme nějaké hodnocení, je vždy vhodné přihlédnout k národnostnímu původu a k politické orientaci autora a k době, kdy bylo napsáno.

Ve většině současných i starších publikací, které jsem prostudovala, nalezneme pouze stručné a kusé informace o dr. Lodgmanovi. Autoři těchto publikací se proto do žádného většího hodnocení nepustili. Do hodnocení se však nepouští ani autoři, kteří už Lodgmanovi hovoří více, jako např. Klimek. Ten se snaží zachovat maximální objektivitu a jakékoli hodnocení vždy nese stopy subjektivity.

Pokud se v literatuře s nějakými hodnoceními dr. Lodgmana setkáme, jsou téměř ve všech případech nepříliš lichotivá. Jako první příklad uvádím Ferdinanda Seibta a jeho publikaci Německo a Češi. Ferdinand Seibt považuje Lodgmana za člověka sice velmi schopného, ale také za člověka, který udělal mnoho chyb a chybných úsudků, jež neblaze ovlivnily česko-německé vztahy nejenom v době formování první československé republiky ale po celé období její existence.³⁴⁶ Lodgmanovy chyby nijak blíže nekonkretizuje.

Posuňme se do 60. let 20. století. Z této doby pochází publikace pánů Černého a Césara Od německého separatismu k plánům odvety a politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938. Jak je již z názvu první knihy zřejmé, obavy z revanšismu po roce 1945 vysídlených německých obyvatel byly v tuto dobu velmi silné. Rudolf Lodgman von Auen je v období existence první **československé** republiky označován za stoupence nacionálního šovinismu a po

³⁴⁶ Seibt, Německo a Češi, s. 344.

druhé světové válce za čelného představitele revanšismu. S delším hodnocením se však ani u Černého a Césara nesetkáme.

Pozitivní hodnocení Lodgmana jsem našla pouze v jediné publikaci, v silně prosudetonecké *Sudetendeutsche Geschichte* od Emila Franzela. Franzel jako jediný tvrdí, že byl Lodgman schopný politik evropského formátu. Jeho hodnocení je zcela logické, neboť byl jedním ze zakladatelů sudetoněmeckého *landsmannschafu* a je velice pravděpodobné, že se s Lodgmanem osobně znal.

Rozsáhlejší hodnocení Lodgmanovy činnosti nelze nalézt ani v dobové literatuře. Výjimku tvoří Cajthamlova *Sláva a pád Provincie Deutschböhmen*. Vzhledem k politickému založení autora, který byl stoupencem sociální demokracie a navíc byl Čechem žijícím v *Deutschböhmen*, se opět kladného hodnocení nedočkáme. Cajthaml charakterizuje Lodgmana jako člověka, který znal poměry české lépe než jakýkoli jiný německý poslanec z Čech, jako člověka do krajnosti pracovitého a mělkého, tedy jako typického rakouského úředníka, který oproti Seligerovi byl prý „pravý trpaslík duševní koketující však smyšlenkami velmi pokrokovými“. Lodgmanovy stoupence pak považoval za „měšťácko-nacionální“ hazardní hráče. Lodgmana také činí za odpovědného za negativní vztah Čechů a Němců v Československu.³⁴⁷

Odborná i dobová literatura je na hodnocení poměrně chudá. Jinak tomu už je v dobovém tisku. V českém tisku se setkáme převážně s kritikou a snahou Lodgmana spíš zesměšnit. Je to logické on byl tím, kdo narušoval snahy o samostatný stát v historických hranicích českých korunních zemí. V prvních letech působení na československé politické scéně vůbec nepřispíval k smířlivému soužití Čechů a Němců v jednom státě. Vytrvale se snažil upozorňovat mezinárodní veřejnost na to, že českým Němcům je upíráno právo na sebeurčení a že se jim děje v Československu příkoří. V čele nacionalistického hnutí podněcoval protičeské nálady. Na půdě československého Národního shromáždění byl častým strůjcem obstrukcí. Dokonce nezřídka některé výtržnosti sám inicioval. Takové chování nemohlo jeho obraz v české společnosti příliš vylepšit. Pro Čechy byl jednoduše škůdcem, věčným „potížistou“ a zatvrzelým kritikem všech vládních nařízení.

V době, kdy se pokoušel Lodgman prosadit svou účast na mírových jednáních v Paříži, se mu novináři v českém tisku vysmívali. Jeho tvrdohlavé setrvávání na

³⁴⁷ Cajthaml, *Sláva a pád provincie Deutschböhmen*, s. 36.

požadavku sebeurčení pro české Němce působilo na Čechy spíše komicky. Lodgman byl zpodobňován jako rádoby státník, který vládne zemi, jež neexistuje.

Nejčteněji je Lodgmanova činnost hodnocena na stránkách tisku v listopadu roku 1925. V tuto dobu Lodgman opustil politickou scénu první československé republiky a novináři se pokoušeli o shrnutí jeho působení v československé politice. Jedinými novinami, které o Lodgmanovi hovoří kladně jsou noviny Národní politika. Lodgmana popisují jako parlamentní individualitu, osobně bezúhonného člověka s nesporným politickým talentem a nadaného řečníka, který bude chybět i svým německým soupeřům.³⁴⁸

V německých novinách vydávaných v Československu odpovídá hodnocení Lodgmana tomu, jaké dobové události se vztahuje a jak byly noviny politicky orientované. Německý tisk se dívá na Lodgmana mnohem příznivěji. Pro české Němce byl houževnatým bojovníkem za jejich práva. Postupně se však jeho nesmířlivost vůči Československu přežila a jeho negativistický postoj se stal zkosnatělým a nemoderním. Také aféry, jež se kolem Lodgmana vytvořily, ho diskreditovaly. Po ryze kladných a oslavných hodnoceních z období vzniku samostatného Československa přišla ve 20. letech změna. Příznivá hodnocení rychle začínají ubývat. Politický pád Lodgmanův tvoří pomyslnou tečku za jeho hodnoceními v německém tisku.

Neúspěch Lodgmana v československé politice je v německém tisku spíš omlouván. V novinách Tag³⁴⁹ se píše, že Lodgman byl postaven před úkoly, jež by mohla vyřešit pouze zvlášť velká povaha vůdčí. Jemu prý však scházelo, čím se někdo stává teprve opravdu silnou osobností: klidná, v sobě zpevněná jistota a stálost, silná vůle a moudrá umírněnost.³⁵⁰

Jaký tedy udělat závěr? Lze dnes vůbec objektivně Lodgmana hodnotit? Obávám se, že jen těžko. Bylo by nutné zabývat se Lodgmanovou činností ještě více do detailů. Lodgman byl bezpochyby velice schopným politikem. Jeho stanovisko v době boje za provincii Deutschböhmen a v období první republiky bylo pevné a **neměnné**. Tvrdě šel za svým cílem. O provincii Deutschböhmen a právo na sebeurčení pro české Němce bojoval do poslední chvíle. Svědčí o tom i desítky spisů,

³⁴⁸ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton Č.7, inv.č.214, novinové výstřižky z roku 1925, Prager Presse 19.11.1925, Das Urteil der Wähler.

³⁴⁹ noviny německé provenience, vydávané národními socialisty

³⁵⁰ SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen, karton č.7, inv.č.214, novinové výstřižky z roku 1925, Národní politika 22.11.1925, Proč dr. Lodgman pohořel.

memorand a otevřených dopisů, jež pochází z této doby a které lze nalézt v jeho pozůstalosti. Ve chvíli, kdy utrpěl politickou porážku ve volbách, dokázal politickou scénu opustit a již se na ní nepokoušel vrátit. Jeho politické počínání mělo však také vady na kráse. Nejednal vždy zcela bezchybně a čestně, ačkoli pro něj mravní hodnoty byly velmi důležité. Ne příliš korektním způsobem se pokusil zbavit svého politického rivala agrárníka Franze Křepka. Celá záležitost se mu však příliš nevyplatila a vrátila se mu v aféře se zpronevěřením peněz při likvidaci provincie Deutschbohmen.

Závěr

Československá republika byla slavnostně vyhlášena 28. října 1918. Její konstituování však neprobíhalo zcela bez obtíží. Jedním z problémů byl odpor německých obyvatel žijících v pohraničí k novému státu. Nechtěli být do něj začleněni a vytvořili vlastní provincie, jež měly být připojeny k Německému Rakousku. Právě v tuto chvíli se objevuje na politické scéně Rudolf Lodgman von Auen, německý politik z Čech. Jeho jméno je spojeno s provincií Deutschböhmen. Ta se nacházela v severní části Čech. Již 29. října 1918 ji vyhlásili němečtí poslanci z Čech v rakouské říšské radě na základě práva na sebeurčení. Měla být výhradní provincií právě se ustavujícího Německého Rakouska.

Myšlenka Deutschböhmen, německého kraje či provincie v Čechách měla hlubší kořeny, které je nutné hledat v poslední třetině 19. století. Jakým konkrétním způsobem se podílel dr. Lodgman von Auen na jejím úplném počátku nelze zjistit, stejně jako nelze zjistit, kdy přesně se zapojil do hnutí za vznik této provincie. Je však jisté, že musel mít značný vliv na její formování a bezpochyby patřil k jejím nejschopnějším politickým představitelům. Brzy po vzniku provincie se dostal do jejího vedení a hned na počátku listopadu roku 1918 byl pozván do Prahy k jednáním představiteli Národního výboru. Od 5. listopadu 1918 stál Lodgman v čele provincie jako zemský hejtman. Pokoušel se vybudovat v Deutschböhmen fungující vládu a správu. Československá vláda mu však neposkytla dostatečnou dobu na její realizaci.

Jednání mezi Deutschböhmen a představiteli Československa ztroskotala hned na začátku. Československo se chtělo konstituovat ve svých historických hranicích. Provincie Deutschböhmen do nich také spadala. Plány na odtržení Deutschböhmen se tak střetly se záměry československých politických představitelů. Československé právo na sebeurčení se dostalo do rozporu s právem na sebeurčení Němců žijících v českých zemích. Aby dostala československá vláda pohraniční oblasti pod svůj dohled, nechala je obsadit vojskem. Deutschböhmen se nevzmožila k většímu odporu. Zemská vláda v čele s Lodgmanem uprchla ještě před definitivním obsazením provincie přes Německo do Vídně.

Lodgman se nehodlal vzdát a zemská vláda Deutschböhmen pokračovala ve své činnosti i ve vídeňském exilu. Lodgmanovým hlavním cílem se nyní stala mírová

konference v Paříži, na níž se mělo rozhodnout o poválečném uspořádání světa. Lodgman vytrvale prosazoval sebeurčovací právo pro Němce z Čech. Na pařížská jednání však připuštěn nebyl, pokoušel se tedy alespoň ovlivnit zákulisní jednání. Naděje na uznání samostatnosti provincie pohřbila versailleská mírová smlouva i mírová smlouva ze Saint Germain-en-Laye. Deutschböhmen definitivně připadla k Československu.

Lodgman se mohl vrátit zpátky do Čech. Svůj boj stále nevzdával. Hodlal nyní vybojovat pro Němce alespoň co nejširší práva a pokud možno autonomii. Jednání s československou vládou na podzim roku 1919 byla opět naprosto neúspěšná a vedla české Němce k negativismu. Po volbách v roce 1920 sice němečtí poslanci zasedli do lavic Národního shromáždění, ale jakoukoli spolupráci s československou vládou a českými politickými stranami zamítli. Lodgman zastupoval v Národním shromáždění Deutsche Nationalpartei. Dále tvrdohlavě prosazoval sebeurčovací právo pro české Němce a tento postoj neopustil po celou dobu své politické kariéry v Československu. Dokonce i při své závěrečné řeči na sjezdu DNP v prosinci 1925, ve které zdůvodňoval své rozhodnutí odstoupit z politiky, nezapomněl sebeurčovací právo připomenout.

Lodgmanovy postoje silně ovlivnily činnost a stanoviska německých politických stran v Československu. Lodgman podnítil založení Německého parlamentního svazu. Stal se jeho předsedou a z pozice předsedy mohl dobře působit na ostatní politické strany. Německé strany odmítaly navázat s českou stranou jakoukoli spolupráci. Protestovaly proti politickým krokům vlády a obesílaly Radu Společnosti národů peticemi a memorandy, v nichž si stěžovaly na útlak, kterému jsou Němci a obecně všechny menšiny v Československu vystaveny.

Situace se začala měnit v roce 1921, kdy byl ukončen Lodgmanův mocenský monopol v Německém parlamentním svazu. V roce 1922 ho opustily nacionální strany DNP a DNSAP a vytvořily nové souručenství. Jejich vliv však upadal. Stejně tak upadal Lodgmanův vliv. Krize nacionálního hnutí vyvrcholila ve volbách 1925. Lodgman v lounském volebním kraji, kde byl leaderem na volební kandidátce, nezískal dostatečný počet hlasů, aby mohl obdržet poslanecký mandát. Porážka ho vedla k rozhodnutí opustit politickou scénu. Jeho odchod doprovázel mohutný zájem tisku. Lodgmanovo jméno však nezmizelo ze stránek novin ještě téměř celé další desetiletí. Jeho politické aféry plnily stránky dobového tisku po celá třicátá léta.

Od Sudetendeutsche Partei pod vedením Konrada Henleinovým se distancoval, nikoli však od nacionálního socialismu.³⁵¹ Podle jeho názoru byl ale nejvýznamnějším představitelem tohoto proudu v českém prostředí Hans Knirsch. Henleinovo sudetoněmecké hnutí sice mělo stejné cíle jaké měl on sám, ale ve svých počátcích se vyjadřovalo velmi loajálně k Československé republice. Lodgman s takovým přístupem nemohl souhlasit. Navíc měl zprvu v sudetoněmeckém hnutí silný vliv Kameradschaftsbund, který se hlásil k tzv. spannismu. Ten Lodgman naprosto zavrhoval. Jeho stanovisko se nezměnilo ani po roce 1936, kdy už se Sudetendeutsche Partei otevřeně hlásila k nacionálnímu socialismu a kdy stále intenzivněji požadovala autonomii pro německou menšinu v Československu. Lodgman nevěřil Konrádu Henleinovi. Vadila mu jeho politika založená na lži a přetvářce.

Mnichovskou dohodu Lodgman přivítal s velkým zadostiučiněním. Považoval ji za naplnění svých snah o odtržení pohraničních oblastí od Československa. Své poděkování vyjádřil i samotnému vůdci Adolfu Hitlerovi. Lodgman sice vyjádřil loajalitu k Hitlerovi i nacionálnímu socialismu, nikdy se aktivněji nezapojil.

Druhou světovou válku strávil Lodgman v Teplicích-Šanově. V červnu roku 1945 byl stejně jako statisíce dalších Němců odsunut do sovětské okupační zóny v Německu. V roce 1947 mu bylo umožněno přesídlit do Freisingu v Bavorsku v americké okupační zóně. Rychle se stal předním exponentem různých svazů vyhnanců. V roce 1950 se stal prvním předsedou Sudetoněmeckého Landsmannschaft. Lodgman považoval Mnichovskou dohodu za stále platnou a jeho hlavním cílem se stalo umožnit návrat sudetským Němcům zpět do jejich domova. V roce 1952 se stal předsedou Svazu krajanských sdružení³⁵², který byl předchůdcem Svazu vyhnanců³⁵³. Lodgman odmítl založit politickou stranu „vyhnanců“, neboť zastával názor, že problematiku vyhnanců by měly řešit všechny politických stran napříč politickým spektrem. Rudolf Lodgman i ve svém požehnaném věku byl velice aktivní. Až v roce 1959 se vzdal ze zdravotních důvodů všech svých funkcí. Zemřel v nedožitých 85 letech 11. prosince 1962. Je pochován na mnichovském hřbitově Waldfriedhof.

³⁵¹ To že se od nacionálního socialismu nikdy oficiálně nedistancoval ani po roce 1945 mu vyčítají Eva a Hans Hahnovi, viz "Wir wollen heim ins Reich!" Die Sudetendeutsche Landsmannschaft und ihre ungeklärte Tradition, [cit 2007-04-05]
Dostupné z <http://zeus.zeit.de/text/archiv/2002/08/200208_a-sudeten-deutsch.xml>

³⁵² Verband der Landsmannschaften

³⁵³ Band der Vertriebenen

Osobnost Rudolfa Lodgmana by neměla být opomíjena, neboť se zapsala výrazně do dějin česko-německých vztahů v období na konci první světové války a v prvním desetiletí existence samostatného Československa. Je nutné si uvědomit, že Lodgmanova kariéra je spojena nejen se sudetoněmeckým hnutím po druhé světové válce, ale také před válkou. Přičemž toto období jeho politického života je neméně významné.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Nepublikované prameny

Státní oblastní archiv v Litoměřicích. Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen (1840)
1908- 1938, kartone. 1-9.

Archiv Akademie věd České republiky. Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und
Volksforschung, Liberec, karton č.14, inv. č. 143/1. Hans Hartl: Auszüge aus
meinen Tagebüchern

Publikované prameny

HABEL, Peter Fritz. *Dokumente zur Sudetenfrage : Unerledigte Geschichte.*
München : Langen Miller, 2003.

HARNA, Josef/ ŠEBEK, Jaroslav. *Státní politika vůči německé menšině v období
konsolidace politické moci v Československu v letech 1918-1920.* Praha :
Historický ústav AV ČR, 2002.

Versailler Vertrag, [cit. 2007-03-23].

Dostupné z <<http://www.versailer-vertrag.de/svsg/3.htm#33>>

Paměti a dobová literatura

CAJTHAML-LIBERTÉ, František. *Sláva a pád provincie Deutschböhmen.*
*Příspěvek kdějinám československé revoluce a německé „protirevoluce“ na
českém severu.* Ústí nad Labem : O. J. Bukač, 1924.

KLEPETÁŘ, Harry. *Seit 1918. Eine Geschichte der Tschechoslowakischen Republik.*
Ostrava : Julius Kittls Nachf., 1937.

KROFTA, Kamil. *Zdob naší první republiky.* Praha : Jan Laichter, 1939.

KROFTA, Kamil. *Němci v Čechách.* Praha : Orbis, 1927.

MOLISCH, Paul. *Die Sudetendeutsche Freiheitsbewegung in den Jahren 1918-1919.*
Wien/Leipzig : Wilhelm Braumüller, 1932.

OPOČENSKÝ, Jan. *Der Untergang Österreichs und die Entstehung des
Tschechoslowakischen Staates.* Praha : Orbis, 1928.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu. Výbor 1918-1923.* Praha : Lidové noviny,
1968.

PEROUTKA, Ferdinand. *Budování státu II. 1919.* Praha : Lidové noviny 1991.

Literatura

- CÉŠAR, Jaroslav; ČERNÝ, Bohumil. *Od sudetoněmeckého separatismu kplánům odvety : Iredentistický puč německých nacionalistů v ČSR v letech 1918-19*. Liberec : Severočeské krajské nakladatelství, 1960.
- CÉŠAR, Jaroslav; ČERNÝ, Bohumil. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938. Díl I. (1918-1929)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- CÉŠAR, Jaroslav; ČERNÝ, Bohumil. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938. Díl II. (1929-1938)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- ČAPKA, František. *Politické strany první republiky*. Brno : Akademické nakladatelství, 1998
- ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Mnichovská dohoda 1938*. Ostrava: Tilia, 1999.
- FERENČUCHOVÁ, Bohumila. *Tomáš Garrigue Masaryk a nemecká menšina v ČSR vo svetle dokumentov menšinového sekcie sekretariátu Spoločnosti národov v dvadsiatych rokoch 20. storočia*. In *Češi a Němci v pojetí a politice T.G. Masaryka. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. Praha : Masarykův ústav, 2004. 172.
- FRANZEL, Emil. *Sudetendeutsche Geschichte : Eine volkstümliche Darstellung*. 9. Aufl. Mannheim : Kraft, 1990.
- GALANDAUER, Jan. *Vznik Československé republiky 1918*. Praha : Svoboda, 1988.
- HAAS, Hans. *Konflikt při uplatňování nároků na právo na sebeurčení: od habsburského státu k Československu - Němci v českých zemích v letech 1918-1919*. In *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*. Brno : Matice moravská, 2000.
- HAHNOVÁ, Eva; HAHN, Hans Henning. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Olomouc : Votobia, 2002.
- HOENSCH, Jörg K. *Geschichte der Tschechoslowakei*. 3. Aufl. Stuttgart : Kohlhammer, 1992.
- HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha : Karolinum, 2005.
- HRUŠKA, Emil. *Pohoří divočáků aneb Sudetoněmecké kapitoly*. Praha : Futura, 2002
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha : Libri, 2000.

- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl druhý. Československo a české země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha : Libri, 2002.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl třetí. O přežití a o život (1936-1938)*. Praha : Libri, 2003.
- KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny zemí Koruny české XIII. 1918-1929*. Praha : Paseka 2000.
- Kniha o Liberci*. 2.vydání. Liberec : Dialog, 2004.
- KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. Praha : Nakladatelství R, 1993.
- MACMILLANOVÁ, Margaret. *Mír otvor ci. Pařížská konference 1919*. Praha : Academia, 2004.
- Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. Praha : Gallery, 2002.
- RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Třebíč : Akcent 1999.
- SOLSKÁ, Jitka. *Pozůstalost dr. Rudolfa Lodgmana von Auen (1840)1908 -1944*. Inventář, SO A Litoměřice, 1969, ev.č. 327.
- SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi: Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. Praha: Academia, 1996.
- ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety*. Praha : Argo, 2001.

Internetové odkazy:

- HAHN, Eva; HAHN, Hans Henning. "Wir wollen heim ins Reich! "Die Sudetendeutsche Landsmannschaft und ihre ungeklärte Tradition, [cit 2007-04-05]
Dostupné z <http://zeus.zeit.de/text/archiv/2002/08/200208_a-sudeten-deutsch.xml>

Seznam zkratek

BdL	Bund der Landwirte
č.	číslo
DCV	Deutsche christlichsoziale Volkspartei
DDFP	Deutsche demokratische Freiheitspartei
DNP	Deutsche Nationalpartei
DNSAP	Deutsche national sozialistische Arbeiterpartei
dr.	doktor
DSAP	Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei
inv.č	inventární číslo
r.	rok
resp.	respektive
s.	strana
SdP	Sudetendeutsche Partei
SHF	Sudetendeutsche Heimatfront
tj-	to jest
tzv.	tak zvaný

Přílohy

Seznam příloh:

1. Dr. Lodgman von Auen

zdroj: Aus der Mitte Europas. Sudetendeutsche in Bayern heute. [cit 2007-04-05]. Dostupné z <<http://www.sudeten-by.de/heimatpflege/Landsmannschaft.htm>>

2. Zpráva o odchodu dr. Lodgmana z politiky

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.7, inv.č.214, novinové články z roku 1925. Slovenský východ, 25.11.1925, Rudolf Lodgman.

3. Mapa: „Německé kraje a provincie v Československu v roce 1918

zdroj: autorka

4. Propagandistický leták, jež upozorňuje na početnost a hospodářskou a kulturní samostatnost Němců žijících v českém pohraničí

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.5, inv.č.201, korespondence, dopis Hartla Lodgmanovi z 24.10.1927

5. Telegram Adolfu Hitlerovi

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.9, inv.č.231, Telegram an den Fuhrer und Reichskanzler.

6. Protokol o slavnostním rozpuštění německých provincií a krajů v Československu z 24.9.1919.

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.4, inv.č. 156.

7. Poslanec Národního shromáždění za DNP Rudolf Baeran

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.7, inv.č.214.

8. Kandidátní listina DNP pro lounský volební kraj

zdroj: SOA Litoměřice, Pozůstalost dr. Lodgmana von Auen. karton č.7, inv.č.214.

1. Dr. Lodgman von Auen



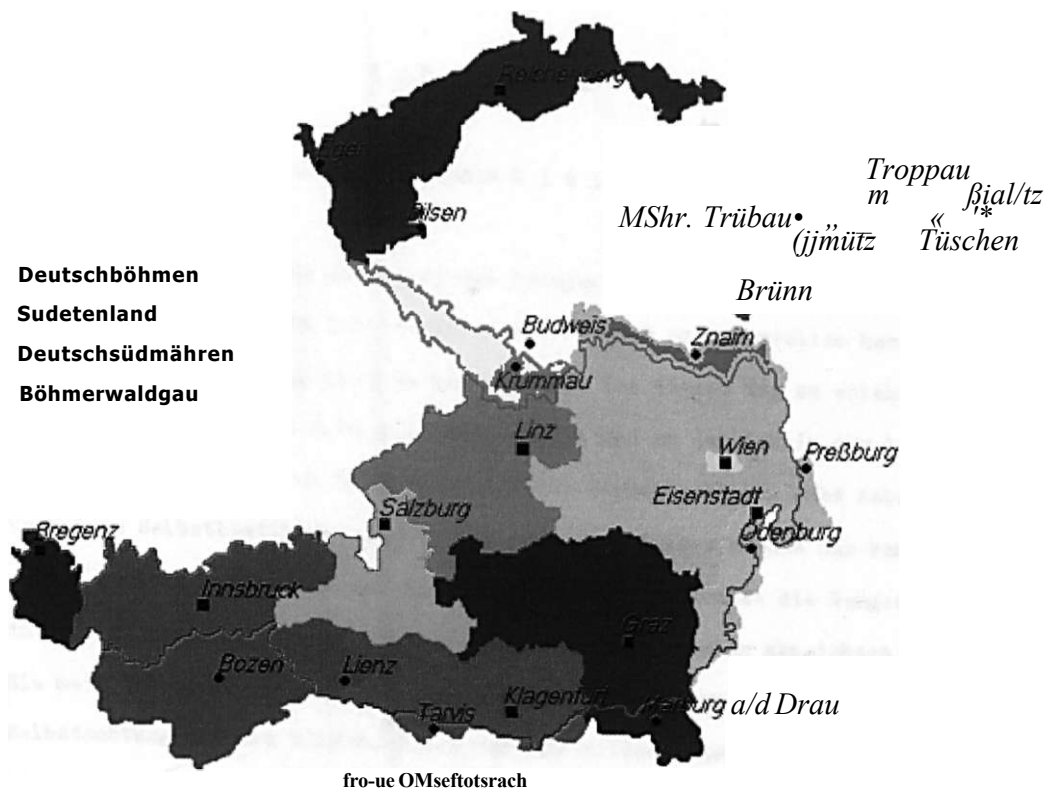
2. Zpráva o odchodu dr. Lodgmana z politiky



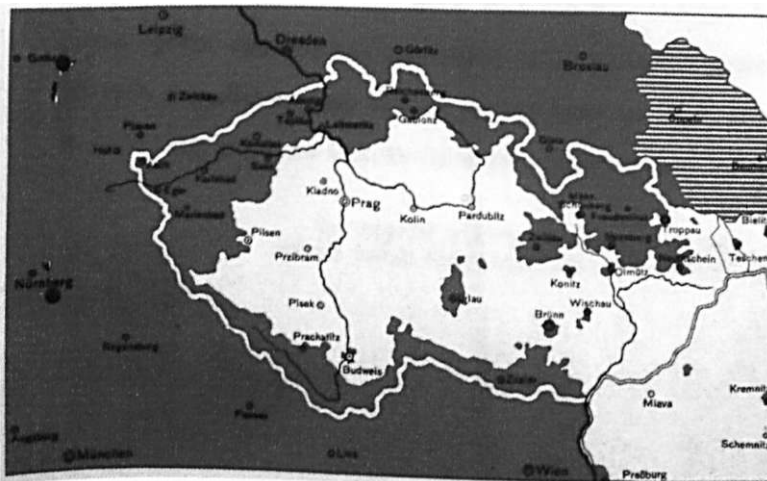
Rudolf Lodgman,

bývalý německý zemský hejtman r. 1918 hlasatel
nesmířitelné politiky Němců v ČSR., který nedo-
stal při volbách na Lounsku mandát a vydal
prohlášení, že odchází z politického života.

3. Mapa: Německé kraje a provincie v Československu v roce 1918



5. Propagandistický leták, jež upozorňuje na početnost a hospodářskou a kulturní samostatnost Němců žijících v českém pohraničí



Die BeutCdj
 in br Kdr cC Bak i m O d U
 dn

3% itoiUionen
 Strien, bas um groen teti auf
jufamntnfrängtbnbn ffrbtettn
flbt und, Com jnntt&olk Ubgld
turd) mt OtaatgrenSt getrennt,
 O) ansetcht trnd)

totrtf\$aftlíSe Kraft unö
 kulturelle Bebeutung

Telegram Adolfu Hitlerovi

T e l e g r a m m .

An den Führer und Reichskanzler Adolf H i t l e r B e r l i n .

im Tage des Einmarsches der deutschen Truppen in Te<plltz-Schönau be^riisao
ich Sie mein Führer als den Vertreter des Kelches aus übervollem Herzen.
Ich danke der Vorsehung dasa es mir vergönnt ist diesen Tag zu erleben auf
dosson Kommen ich seit meiner Jugend gehofft und an den ich in den letzten
zwanzig Jahren trotz der um sich greifenden Verzagtheit geglaubt habe. Der
Verrat am Selbstbestlmungsrechte des deutschen Volkes konnte nur von diesem
selbst gerächt werden und nur aus der Mitte Europas konnte die Neugestaltung
in Angriff genommen werden deren Umrise wir bereits sich abzeichnen sehen.
Sie mein Führer haben uns Vaterland und Heimat, dem deutschen Volke die
du/¹

**Selbstachtung und den Glauben 'seine nationale Idee gegeben Europa aber den
*eg gewiesen, ohne den ee einer unvorstellbaren Vernichtung preisgegeben worden
wäre. Ks erschiene mir abwegig wollte Ich als einer der unbekanntenen Soldaten
das Heer derjenigen vermehren die Ihnen mein Führer In diesen Tagen Dankes-
kundgebungen bezeugen dies deshalb weil der ölanbe an Sie in deutschen Hertem
längst zur Selbstverständlichkeit geworden ist und so Gott will sich über gani
Europa ausbreiten wird Ich kann aber den Tag unserer Befreiung nicht vorüber-
gehen lassen ohne meines und Ihres verstorbenen Freundes und Mitkämpfe Han«
Knirsch zu gedenken der bis zu seinem Sode an Deutschland und an Ihre Sendung
•ein Itthrer geglaubt hat. Im üedenken an ihn sende loh Ihnen diesen Gross.**

Dr Rudolf Bitter Lodgman Ten inen
•tut Landeshauptmann von SeutsdbUftueen

11 T-Schönau
IV 13

4) Kfz Presse,
Wien

Protokol o slavnostním rozpuštění německých provincií a krajů
v Československu z 24.9.1919

JHurfthlwt

iUt fic

Hilitfiiuufi, ien 24. žrjiteclic' 1SM9, im šifnuu'ifl|Mh> Íut iinitfíijíitv-
vcidiilVlien WatiunahuTlanunlunì ju It'ini atn\cfu\vti^x'n Baljaníiluinicit jmv

fricluíjim Brvaírfifjvtuiuit

trcr Jitfef'utatíjiijen B nta fnmunt imfo BcmiTintant
imvrfj hic mtjm&Iife Scnífií|tT|íctvctÍÍJ.

i-lm o Hlyv almitia utvfaiinntln |td) im 5i(junjTs|'<i.i(c ber ticuffíií|teviriri)i|'rficn
EnříimaluEti'aminlunji ju Neirn

im Kamen brv Ih-pnMih 3r>ntfríu|t't'vcirfi: Per JrVajibuf brv Kafimtafmlammtiiíji

im Ikmen tíT 5fnaffli'cgityuna • -šfaafsljanjln-

iuib folgntbc IWffíicbet' ti ta BnMurtt«:

f. /fW^Lfcšts „vy.

i-rjyf ^{rs-1}
tS/iUsU'/-ssu/v.

^/tW/č-t SS. w.yv'!

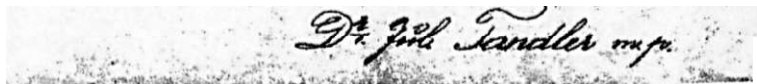
ff/9 .->

s y)

y

f „y

myy.



Lt



im Kinen lies lanbp« 3?>ruſ(djuü)nni: Per Tlایی-sjanpfmami

tet»/ oWa'Y//''/S *ty''« tsfiS*
Y *'c^'/fsJhszs/cđ* •is ssz/εY

'y

im Kamen br« Änbrfcnlanbe«: 3Pr liautiisjauptmann

im I am ru tics Im fce 3Ptuffd;Tflbmäjyven : 3?tv Evrisljaujffmanu

im Bamen Бв Büpfmnoaftutaut«:

unb арфЛш III folpnbin Tçtvvtn:

S Щu&uЛm/ ^ / u - oO

, *Jfmnnann/*



8. Poslanec Národního shromáždění za DNP Rudolf Baeran



2ibg. 3>r. 2llois Q3aeran.

9. Kandidátní listina DNP pro lounský volební kraj



Kandidatenliste
der Deutschen Nationalpartei
für die Wahl in das **Abgeordnetenhaus**
für den VI. Wahlkreis.

1. Dr. Rudolf Lodgman-Auen, Kanzleidirektor des Verbandes der deutschen Selbstverwaltungskörper, Teplice-Schönau, Schloßbergstraße 3.
2. Johann Heiser, Lehrer, Bfllrgermelsterstellv., Saaz Nr. 852.
3. Franz Böhm, kaufmännischer Angestellter, Komotau, Erntekasse 6.
4. Josef Lorenz, Bauer, Schaboglflek bei Saaz.
5. Rudolf Pecher, Fabrikarbeiter, Stadtverordneter, Kenn tan.
6. Karl Crumptmann, Kaufmann, Obergeorgental.
7. Marie Jansche, Hausfrau, Dux, Bahnhofstraße 362.
8. Dr. Emil Metze, Rechtsanwalt, Brüx, Marktplatz.
9. Josef Kraus, Zuckerbäcker, Billn, Motalstraße 150.
10. Albin Mocker, Bauer, Widobl-Wittsoss bei Postelberg.
11. Truntschka Josef, Bergbeamter, Bürgermeister, Brüx.
12. Themi Hermann, Kaufmann, Bargermeister, Sebastiansberg.
13. Josef Ingrfsch, Obsthändler, Ohm. d. Bez.-Verb. der Kric=verletzen, Wittsoss bei Postelberg.
14. Marl« Tbuma, Hauifrau, Brüx, Qabelsbergerstraße 1390
18. Josef Braun, Kaufmann, Btlrgermelsterstellv. Komotau, Flebtestraße 1450.